

Latvijas Universitāte
Pedagoģijas un psiholoģijas fakultāte

Baiba Martinsone ✓

**Pieaugušo piesaistes izpēte ar
pašnovērtējuma metodēm**

Kliniskā psiholoģija

Disertācija psiholoģijas zinātņu doktora grāda iegūšanai

Darba zinātniskā vadītāja

Dr. psych., asoc. prof. Sandra Sebre ✓

Rīga 2003

PIEAUGUŠO PIESAISTES IZPĒTE AR PAŠNOVĒRTĒJUMA METODĒM

Baiba Martinsone
2003

Pētījuma mērķis bija izpētīt sakarības starp dažādu piesaistes pētišanas metožu rezultātiem. Pētāmo izlasi sastādīja 136 respondenti vecumā no 18 līdz 45 gadiem (ar vidējo vecumu 25,2 gadi). Pieaugušo piesaistes stilu noteikšanai tika izmantotas Attiecību aptauja (*Relationship Questionnaire*, Bartholomew & Horowitz, 1991), Piesaistes stilu aptauja (*Attachment Styles Inventory*, Sperling & Berman, 1991) un Savstarpējās piesaistes aptauja (*Reciprocal Attachment Questionnaire*, West, Sheldon & Reiffer, 1987), abas pēdējās tika tulkotas un lietotas pētījumā Latvijā pirmo reizi. Atklājās saistība starp dažādo metožu piesaistes klasifikācijām — labi pārklājās drošo un izvairīgo piesaistes kategoriju rezultāti, bet saistība starp izvairīgi bailīgo un uzmācīgās aprūpes meklēšanas kategorijām bija pretrunīga. Kopumā trīs metožu rezultāti iekļāvās piesaistes stilu teorētiskajā modeli un bija salīdzināmi. Attiecībā uz dažādu piesaistes stilu izplatību pētāmajā izlasē tika konstatēts mazāks drošās piesaistes īpatsvars nekā līdzīgos pētījumos citās valstīs. Pētot piesaistes stilu dimensionālo struktūru, apstiprinājās, ka izvairīgu piesaisti raksturo zaudējuma bailes, bet ambivalentu piesaisti — arī tuvības meklēšana un šķiršanās protests. Izmantojot Piesaistes stilu un vēstures aptauju (*Attachment Styles and History Questionnaire*, Hazan & Shaver, 1987), tika izdalītas četras pieejas respondentu bērnības attiecību raksturošanā, kas sasaucās ar dažādu piesaistes stilu teorētisko būtību. Negatīvi bērnības apraksti vienlaicīgi ar ļoti pozitīva vērtējuma “milošs” izvēli, iespējams, ir līdzīga iezīme piesaistes teorijā aprakstītajai piesaistes objekta idealizācijai kā izvairīgi piesaistīto indivīdu psiholoģiskās aizsardzības mehānismam. Pētījuma oriģināla daļa bija projektīvo zīmējumu izmantošana. Tika aprakstītas zīmējumu atšķirības, kas sasaucās ar respondentu piesaistes stiliem un bērnības attiecību raksturošanas veidu. Veikta arī atsevišķu gadījumu analīze. Kopumā pētījuma rezultāti apstiprināja pašnovērtējuma metožu un projektīvo zīmējumu izmantošanas iespējas pieaugušo piesaistes izpētē.

THE RESEARCH OF ADULT ATTACHMENT WITH SELF – REPORT MEASURES

Baiba Martinsone
2003

The dissertation was focused on the methodology of research of adult attachment. The aim of the research was to investigate the association among the results from different adult attachment measures. The research sample consisted of 136 respondents with mean age 25,2 years. Adult attachment styles were identified by *Relationship Questionnaire* (RQ, Bartholomew & Horowitz, 1991), *Attachment Styles Inventory* (ASI, Sperling & Berman, 1991) and *Reciprocal Attachment Questionnaire* (RAQ, West, Sheldon, & Reiffer, 1987). Both the ASI and the RAQ have been translated and administered for research of adult attachment for the first time in Latvia. The research revealed an association among different adult attachment classifications, especially regarding the results from secure and avoidant attachment styles. The correlation between results in RQ fearful and RAQ compulsive care – seeking categories contradicted with the premises of attachment theory. In general the results from three aforementioned measures were comparable for making conclusions in the framework of attachment theory. Regarding the question about frequency of different attachment styles in research group, the incidence of secure attachment group was lower in comparison to the USA research data. The dimensional analysis of attachment styles affirmed that avoidant attachment is characterized by Feared Loss and ambivalent attachment – by Proximity Seeking and Separation Protest as well. In administering the *Attachment Styles and History Questionnaire* (Hazan & Shaver, 1987) the four diverse approaches to describing respondents' childhood relationships were found in connection with their attachment styles. A negative/neutral evaluations with the exception of one positive adjective (“loving, affectionate”) could be explained as Mary Main's proposed idealization of the attachment object – the defensive mechanism of avoidantly attached individuals. An original part of the research was an application of projective drawings. The differences among drawings in connection with respondents' attachment style and approaches to evaluation of childhood relationships were described and analyzed. The analysis of illustrative cases was carried out. In general the results affirmed the use of self – report measures and projective drawings in research of adult attachment.

SATURS

Ievads.....	5
1. Piesaistes teorija un tās empīriskais pamats	
1.1. Piesaiste kā agrīno bērnības attiecību rezultāts	11
1.2. Piesaistes bioloģiskā un psiholoģiskā nozīme	17
1.3. Iekšējais darbības modelis	18
1.4. Piesaiste pieaugušo vecumā.....	23
1.5. Teorētiskās un metodoloģiskās pieejas pieaugušo piesaistes izpētē..	25
1.5.1. Pieaugušo piesaistes izpētes zinātniskā tradīcija.....	26
1.5.2. Sociālās izziņas tradīcija pieaugušo piesaistes izpētē	29
1.5.3. Kliniskās psiholoģijas iespējas pieaugušo piesaistes izpētē ...	31
1.6. Pašnovērtējuma metožu izmantošana pieaugušo piesaistes izpētē.....	37
2. Pieaugušo piesaistes izpēte	
2.1. Pētāmā grupa.....	40
2.2. Pētījuma metodes un to atbilstība pētījuma priekšmetam.....	41
2.3. Pētījuma procedūra	55
2.4. Iegūtie rezultāti un iztirzājums	56
2.4.1. Dažādu piesaistes stilu kategoriju īpatsvars.....	57
2.4.2. Saistība starp dažādu metožu identificētajām piesaistes stilu kategorijām.....	61
2.4.3. Saistība starp pieaugušo piesaistes stilu kategorijām un dimensijām.	65
2.4.4. Saistība starp pieaugušo piesaistes stilu kategorijām un bērnības attiecību raksturošanas veidu	71
2.4.5. Atšķirības projektīvajos zīmējumos dažādos piesaistes stilos....	80
2.4.6. Atsevišķu gadījumu ilustratīva analīze	94
Iegūto rezultātu lietojamība	105
Nobeigums	108
Izmantotā literatūra.....	113
Pielikumi	119

IEVADS

Pārdomas par to, kā cilvēki cenšas saprasties, var tikt attiecinātas uz ikvienu dzīves jomu. Tās ir pamatā mākslas un daiļliteratūras sižetiem, kino scenārijiem un ikdienišķām tenkām. Attiecības ir ne tikai viens no psihoterapijas, bet pašas dzīves pamatjautājumiem.

Ieklausīsimies kāda studenta teiktajā: “Es vienmēr visu izjaucu pats. Sākumā aktīvi veidoju attiecības. Tieši es esmu tas, kurš zvana, aicina, izmaksā, gatavo pārsteigumus. Agri vai vēlu meitene atsaucas un attiecības kļūst īstas. Vislabākajā brīdī mani pārņem nepanesamas bailes, ka šis sapnis nevar ilgi turpināties. Ja es nepamodišos pirmais, to izdarīs viņa un atklās, ka esmu parasts čalis. Lai netiktu pamests, aizeju es”. Jauna sieviete stāsta par savu pieredzi: “Kamēr mūsu draudzība notika kopīgu teātra apmeklējumu līmenī, šķita, ka esam viena ābola divas pusītes. Kad pavasarī saslimu un piezvanīju viņam, lai to pateiktu, pilnīgi ar katru nervu galu izjutu viņa neizpratni, saērcinātību. Iestājās neveikls klusums. Tādu viņu nepazīnu. Šķiet, manā priekšā aizvērās kādas durvis”.

Ideja, ka, veidojot šodienas attiecības, cilvēks ir pastarpinātā kontaktā ar savu bērnības attiecību pieredzi, psiholoģijā nav jauna. Pētījuma **teorētiskais pamats** ir Džona Boulbija (John Bowlby, 1969, 1973, 1988) piesaistes teorija, kurai pasaulē sekojušas daudzas teorētiskas debates un praktiski pētījumi. Mūsu valstī plašāka iepazīšanās ar Boulbija uzskatiem bija iespējama, pateicoties viņa grāmatas “Drošais pamats” (*A Secure Base*) tulkojumam latviešu valodā 1998. gadā, kurā autors apraksta bērna piesaistes savam aprūpētājam bioloģisko un psiholoģisko nozīmi. Savā teorijā Boulbijs piesaisti (angl. - *attachment*) izvirzījis kā pamatjēdzienu, ar to saprotot emocionālo saiti, ko bērns veido ar savu galveno aprūpētāju, bet pieaugušā vecumā – ar nozīmīgiem citiem cilvēkiem. Latviešu valodā “attachment” tiek tulkota divējādi — kā *pieķeršanās* vai *piesaiste*. Ikdienā plašāk lietots un subjektīvi labāk

izprotams vārds *pieķeršanās*, kuru lietoju aptaujas metodēs, padarot tās pieejamākas pētījuma dalībniekiem. Tomēr no zinātniskā viedokļa *pieķeršanās* raksturo vienu no nedrošajiem — ambivalentas piesaistes stilu. Uzskatu, ka vārds *piesaiste* kā galvenais jēdziens no zinātniskā viedokļa labāk un plašāk atspoguļo termina psiholoģisko būtību, kā to aprakstījis Boulbijs, raksturojot mātes un bērna mijiedarbībā veidoto saikni. Tādēļ turpmāk disertācijā runāšu par *piesaisti*.

Agrīnajās attiecībās ar savu aprūpētāju bērnam izveidojas priekšstats jeb *iekšējais darbības modelis* par sevi (vai esmu mīlestības un rūpju vērts) un citiem (cik droša ir apkārtējā pasaule un kādu reakciju varu gaidīt no tās). Iekšējais darbības modelis ietekmē jūtas, kognitīvos procesus un uzvedību. Piesaistes stils ir iekšējā darbības modeļa izpausme uzvedībā. Mērija Einsverta (Mary Ainsworth, 1978) izdala trīs bērnu piesaistes stilus – 1) drošu, 2) izvairīgu un 3) ambivalentu. Tā kā piesaistes mērķis ir drošības izjūtas iegūšana, nevar runāt par stipru vai vāju piesaisti, bet gan drošu vai nedrošu. No trim kvalitatīvi atšķirīgajiem piesaistes stiliem izvairīgais un ambivalentais uzskatāmi par nedrošu piesaisti raksturojošiem. Bērnībā izveidotajiem piesaistes stiliem ir tendence saglabāties un turpināties pieaugušo, kā arī caur aprūpes stilu — vecāku un bērnu attiecībās nākošajā paaudzē.

Savā pētījumā lietoju terminu “*piesaistes stila kategorija*”, kas atspoguļo indivīda piederību kādam no iepriekšminētajiem piesaistes stiliem jeb prototipiem. Disertācijā balstos uz trīs atšķirīgām klasifikācijām (skatīt izmantotās metodes), kuras atspoguļo dažādus piesaistes aspektus. Piemēram, noraidošās piesaistes stils jeb kategorija raksturojams ar izvairīšanos no tuvām attiecībām un pašpaļāvību. Šis uzvedības motivāciju apraksta otrs termins — “*piesaistes dimensijas*” jeb raksturlielumi, kuri nosaka dažādo stilu izpausmi. Izvairīgās piesaistes kategorijas centrālā dimensija ir bailes no noraidījuma, kas pamato pašpaļāvīgo izturēšanos (turpmākajās nodaļās sekos detalizēta analīze). Tādā veidā piesaistes dimensijas palīdz izskaidrot piesaistes stilu kategoriju

psiholoģisko būtību – ne tikai uzlūkot cilvēkus kā noteiktām kategorijām piederošus. Manuprāt, ir vērts uzlūkot pētnieciskās iespējas plašāk, ne tikai KĀDS ir cilvēkam raksturīgais piesaistes stils? Šāda pieeja paver iespēju fenomenoloģiskai analīzei, proti, KĀ cilvēks jūtas, domā un dzīvo sava piesaistes stila kontekstā, KĀ veido attiecības kāds ar naidīgu piesaisti ar kādu, kuram ir droša piesaiste?

Pētnieciskiem un praktiskiem mērķiem plaši tiek diskutēti jautājumi par piesaistes izpētes metodoloģiju. Intervijas un novērošana kā metodes ir laukietilpīgas, tādējādi nosakot nelielu pētāmo grupu apjomu un liedzot iegūtos secinājumus vispārināt. Savā pētījumā pamatoju pašnovērtējuma metožu lietojamību pieaugušo piesaistes izpētē. Tas dod ieguldījumu psiholoģijas teorētiskajā attīstībā, paver plašākas iespējas turpmākiem praktiskiem pētījumiem un ļauj pielietot piesaistes teorijas atziņas, lai izprastu, kā cilvēki veido attiecības.

Pētījuma novitāte un aktualitāte saistīta ar sekojošiem apstākļiem:

(1) ar Kanādas un ASV piesaistes teorētiķu un izpētes metožu autoru (Ph. D. Malcolm West — University of Calgary; Ph. D. Michael Sperling — Fairleigh Dickinson University) atļauju tikušas tulkotas un pirmo reizi pētījumos Latvijā izmantotas divas pašnovērtējuma metodes pieaugušo piesaistes izpētei. Tās ir Savstarpējās piesaistes aptauja un Piesaistes stilu aptauja;

(2) Latvijā līdz šim veikti tikai atsevišķi pētījumi piesaistes teorijas kontekstā — pamatā plašāku tēmu, tādu kā vardarbība vai mātes — bērna agrīno attiecību veidošanās ietvaros (Tenne, 1998; Bite, 2000; Martinsone, 2001);

(3) pirmo reizi Latvijā veikts pētījums, kura fokuss ir piesaistes izpētes metodoloģija, aizsākot arī projektīvo zīmējumu izmantošanu. Tiek pētīta savstarpējā saistība starp dažādu pašnovērtējuma metožu rezultātiem un atšķirības respondentu bērnības attiecību (bērnu — vecāku un vecāku

savstarpējo attiecību) vērtējumos saistībā ar piesaistes stilu pieaugušo vecumā. Veikts salīdzinājums, kā atšķiras projektīvie zīmējumi dažādās piesaistes stilu kategorijās;

(4) pētījuma rezultāti ir praktiski un plaši lietojami gan profesionāļiem kliniskajā darbā, mediķiem, organizāciju psihologiem un pedagogiem, esošajiem un topošajiem bērnu vecākiem, gan ikvienam cilvēkam, kurš dzīvo sabiedrībā.

Pētījuma mērķis ir noteikt sakarības starp dažādu piesaistes pētišanas metožu rezultātiem.

Tas ļautu konstatēt empīriski izdalīto piesaistes stilu atbilstību teorētiski aprakstītajiem piesaistes stiliem un apstiprinātu pašnovērtējuma metožu iespējas piesaistes izpētē.

Pētījuma uzdevumi ir šādi: (1) analizēt psiholoģijas zinātnisko literatūru un apkopot kodolīgā pārskatā piesaistes teorijas galvenās nostādnes un nozīmīgāko praktisko pētījumu rezultātus, (2) adaptēt Latvijā jaunas pašnovērtējuma metodes pieaugušo piesaistes pētišanai, (3) izpētīt un analizēt respondentu piesaistes stilus un izpētīt sakarības starp dažādu metožu rezultātiem, (4) izpētīt sakarības starp pieaugušo piesaistes stilu kategorijām un bērnības attiecību raksturošanas veidu, (5) papildināt iegūtos secinājumus ar respondentu projektīvo zīmējumu kvalitatīvu analīzi.

Pētījuma priekšmets ir sakarības starp dažādu pieaugušo piesaistes pētišanas metožu rezultātiem.

Pētījuma objekts ir 43 vīriešu un 93 sieviešu vecumā no 18 līdz 45 gadiem piesaistes attiecības.

Pētījuma jautājumi:

- Kāds ir dažādu piesaistes stilu kategoriju ipatsvars pētāmajā izlasē?
- Kāda saistība pastāv starp dažādu pašnovērtējuma metožu identificētajiem pieaugušo piesaistes stilu kategoriju vērtējumiem?
- Kāda saistība pastāv starp pieaugušo piesaistes stilu kategorijām un dimensijām?
- Kādas atšķirības pastāv bērnības attiecību raksturošanas veidā dažādās pieaugušo piesaistes stilu kategorijās?

Papildus pētnieciskais jautājums:

- Kādas ir projektīvo zīmējumu atšķirīgas iezīmes saistībā ar dažādām pieaugušo piesaistes stilu kategorijām?

Pētījuma metodes:

- Teorētiskā analīze
- Attiecību aptauja (*Relationship Questionnaire*, Bartholomew & Horowitz, 1991)
- Savstarpējās piesaistes aptauja (*Reciprocal Attachment Questionnaire*, West, Sheldon & Reiffer, 1987)
- Piesaistes stilu aptauja (*Attachment Styles Inventory*, Sperling & Berman, 1991)
- Piesaistes stilu un vēstures aptauja (*Attachment Styles and History Questionnaire*, Hazan & Shaver, 1987)
- Projektīvie zīmējumi

Disertācijas struktūru veido ievads un divas daļas — teorētiskā analīze un empīriskā izpēte. Praktiskā pētījuma daļu noslēdz ilustratīvas atsevišķu gadījumu analīzes (respondentu vārdi visos gadījumos mainīti). Pirms noslēdzošajiem secinājumiem izdalīta nodaļa par iegūto rezultātu lietojamību. Disertācijā ir 118 lappuses, 14 tabulas, 6 pielikumi un atsauces uz 72 avotiem.

1. Piesaistes teorija un tās empīriskais pamats

Piesaistes teorijas pamatlicējs ir britu psihiatrs un psihologs Džons Boulbijs (John Bowlby, 1969, 1973, 1980), kurš mērķtiecīgi pētīja mātes prombūtnes negatīvo ietekmi uz bērna attīstību. Saistībā ar Boulbija uzskatu attīstību, piesaistes teorijai ir trīs stabili atbalsta punkti jeb saknes. Viena piesaistes teorijas sakne iesniedzas attīstības psiholoģijā un sākotnēji pamatojas uz 2 – 3 gadus vecu slimnīcā ievietotu mazuļu uzvedības novērojumiem bērnu nodaļā un pēc atgriešanās ģimenē (Robertson & Bowlby, 1952). Turpmākajos gados izcilu ieguldījumu empīriskos pētījumos deva Mērija Einsverta (Mary Ainsworth, 1978), izveidojot t.s. Svešās situācijas pētījumu, kurā novēroja bērnu reakciju uz šķiršanos no mātes un viņas atgriešanos. Tika izdalīti trīs bērnu uzvedības veidi — drošais, izvairīgais un ambivalentais. Vēlākos pētījumos Mērija Meina (Mary Main & Solomon, 1986) identificēja vēl vienu nedrošo – dezorganizēto piesaistes stilu, kā arī attīstīja iekšējā darbības modeļa jēdzienu. Piesaistes teorijas otra sakne pamatojas etoloģijā - piesaistes fenomena sākotnējā izpētē ar dzīvnieku mazuļiem (dabā mazulis nepārtraukti uzrauga vienas vai vairāku aizsargājošu vecāku figūru - parasti, bet ne obligāti bioloģisko radnieku – pieejamību un bēg pie šiem indivīdiem trauksmes vai briesmu brīdī). Boulbijs rada apstiprinājumu savām idejām par piesaistes uzvedības iekšējo dinamiku, iepazīstoties ar citu pētnieku atklājumiem (Lorenz, 1935: Harlow, Zimmermann, 1959). Trešā teorijas sakne balstās psihoanalītiskajās objektu attiecību teorijās, meklējot cēloņsakarības cilvēka pagātnes pieredzē un patreizējā situācijā. Tomēr, atšķirībā no psihoanalītiskā attīstības stadiju iedalījuma un uzsvāra uz fantāziju analīzi, piesaistes teorija skata cilvēku progresējošā procesā pa vienu no potenciāli iespējamiem attīstības ceļiem, uzsverot nepieciešamību pētīt reālās vecāku un bērnu attiecības.

1.1. Piesaiste kā agrīno bērnības attiecību rezultāts

Piesaistes teorija pamato, ka tuvām emocionālām attiecībām starp cilvēkiem ir primāra nozīme. Tieksme veidot attiecības ir iedzimta un saglabājas visu dzīvi. Samērā ilgais periods, kamēr jaundzimušais ir nenobriedis, padara to viegli ievainojamu, tādēļ zīdaiņu uzvedības sistēma veicina aprūpētāja tuvumu.

Piesaistes uzvedības sistēmas mērķis ir nodrošināt drošību un izdzīvošanu mainīgā apkārtējā vidē. Boulbijs izvirzīja pieņēmumu, ka piesaistes uzvedības organizē kontroles sistēma centrālajā nervu sistēmā (Bowlby, 1988). Līdzīgi citu fizioloģisko kontroles sistēmu uzturētajai homeostāzei, piesaistes kontroles sistēma palīdz saglabāt zināmu pieejamību un tuvību ar piesaistes figūru. Cilvēkam raksturīgas instinktīvās reakcijas ir zīšana, pieķeršanās, sekošana, raudāšana, smaidīšana u.c. Teorētiski šīs reakcijas var sadalīt divās grupās – ar zīšanu, pieķeršanos un sekošanu bērns pats cenšas iegūt vēlamo rezultātu (ēdienu vai mātes tuvumu), taču raudāšana un smaidīšana ierosina mātes instinktīvās reakcijas un rezultāts atkarīgs no bērna izturēšanās ietekmes uz mātes uzvedību.

Bērnā pakāpeniski attīstoties, pieaug viņa spēja atšķirt galveno aprūpētāju (parasti māti) no pārējiem un vērst pret viņu savas piesaistes uzvedības. Tā veidojas **piesaiste** – bioloģiski pamatota saite ar īpašu citu cilvēku, kuru sauc par piesaistes objektu. Bērns izrāda patiku saņemt no šī cilvēka aprūpi, rotaļāties ar viņu, kā arī meklē distresā mierinājumu un izjūt trauksmi pie šķiršanās. Boulbijs definēja, ka piesaistes uzvedība ir jebkura darbības forma, kuras rezultātā cilvēkam izveidojas spēcīgas emocionālas saites ar citu individu, kuru viņš uzskata par labāk sagatavotu dzīvei pasaulē. Vislabāk tā novērojama brīžos, kad cilvēks ir nobijies, piekusis vai slims un viņam nepieciešams mierinājums un atbalsts. Apziņa, ka piesaistes figūra ir pieejama un atsaucīga, sniedz cilvēkam visaptverošu drošības izjūtu (Bowlby, 1988).

Dž. Boulbijs aprakstīja procesu, kurā pakāpeniski veidojas piesaiste:

(1.) sākotnējās pirmspiesastes fāze (no dzimšanas līdz dažu nedēļu vecumam), kurā jaundzimušā uzvedību veido fiksēti uzvedību modeļi. Piesaiste veidojas instinktīvi pret cilvēku figūrām. Šī fāze beidzas 8–12 nedēļu vecumā, kad zīdāinis sāk izdalīt māti no apkārtējiem;

(2.) piesastes veidošanās fāze (no 3 līdz 6 mēnešu vecumam), kurā bērns sāk stabili atšķirt pozitīvas pazīstamas figūras no svešām un arī pazīstamās vienu no otras. Savas piesastes uzvedības realizē mērķtiecīgāk un izvēlīgāk. Smaida cilvēkiem, kas regulāri viņu aprūpē, taču vēl neizdala vienu galveno piesastes objektu;

(3.) skaidri izteiktas (noformējušās) piesastes fāze (no 6 līdz 9 mēnešu vecumam), kurā bērns izdala vienu personu – parasti māti – pret kuru primāri vērs savas piesastes uzvedības. Bērns ir daudz aktīvāks kontakta meklēšanā un sasniegšanā ar izvēlēto cilvēku, jo galvenā jaunapgūtā uzvedība ir pārvietošanās. Šajā fāzē sāk attīstīties arī valoda, un caur piesastes objektu bērns iepazīst un izpēta apkārtējo pasauli. Rāpošana, apskaušana, sejas paslēpšana pie mātes ķermeņa ir tā sauktās “aktīvā kontakta uzvedības”. Bērns sāk paredzēt mātes rīcību, protestē, ja māte aiziet, un lielākoties satraucas, ja tiek atstāts kopā ar svešu cilvēku. Mātes klātbūtnē, ja mātes figūra kalpo kā drošais pamats, galvenā emocija pret svešiniekiem ir interese;

(4.) paplašinātās piesastes fāze (no 9 līdz 12 mēnešu vecumam), kurā piesastes objektu loks paplašinās – brāļi, māšas, aukles, vecvecāki vai citi cilvēki, kurus bērns regulāri redz.

Tāpat piesastes objekta izvēle balstās uz sociālu mijdarbību (Watson, 1972). Māte ir intuitīvi gatava tam, ka bērna vajadzības noteiks viņas izturēšanos. Ar parastu jūtīgumu apveltīta māte uztver un apmierina sava bērna vajadzības, kas savukārt atraisa bērna gatavību pakāpeniski saskaņot savu dzīves ritmu ar mātes izturēšanos un iesaistīties sociālā sadarbībā. Bērni, kuru mātes pirmajā dzīves gadā jūtīgi reaģē uz viņu dotajiem signāliem, raud retāk un

labprātāk ievēro savu vecāku vēlmes, nekā mazāk jūtīgu māšu mazuļi (Ainsworth et al., 1978).

Boulbijs uzsvēra izšķirošo mātes un bērna agrīno attiecību nozīmi turpmākajā personības attīstībā. Piedaloties pētījumos par mātes deprivāciju, autors aprakstīja 2–3 gadus vecu slimnīcā ievietotu bērnu reakcijas uz šķiršanos no mātes (Bowlby & Robertson, 1952). Pētījumam sekojošo publikāciju mērķis bija vērst uzmanību uz šķiršanās ietekmi uz bērnu un dot ieteikumus, kā mazināt šķiršanās nelabvēlīgās sekas. Mazo pētījuma dalībnieku hospitalizācija ilga 12–17 dienas. Apkopojot novērojumus, bija iespējams izdalīt sekojošus posmus bērnu uzvedībā:

(1) Protests - ilga pirmās pāris dienas. Bērni aktīvi pauda emocijas - kļiedza un raudāja (arī gultiņā, kad bija jādodas pie miera). Tipiski, ka bērns visur meklēja savu māti. Šīs aktīvās piesaistes uzvedības demonstrēja bērna mēģinājumu atvest māti atpakaļ.

(2) Izmisums – jo māte neatgriežas. Bērni izskatījās depresēti un zaudējuši interesi, tādēļ nepieņēma mierinājumu no medmāsām. Patiesībā bērni joprojām bija pārņemti ar vecāku zaudējuma pārdzīvojumu.

(3) “Samierināšanās” raksturojama ar vienaldzību, kuras pamatā ir psiholoģiskā aizsardzība - bēdu un dusmu izstumšana. Satiekoties ar vecākiem, bērni demonstrēja atdalīšanos (angl. *detachment*).

Atgriežoties mājās, pirmās stundas vai dienas bērns zināmā mērā turpināja demonstrēt atdalīšanos; tad apspiestās emocijas izlauzās dažādos veidos – emocionāli (kā dusmas, bailes, trauksme), uzvedībā (piem., pastiprināta pieķeršanās vecākiem), somatiski (piem., enurēze). Satiekoties pēc isām separācijām, bērna ambivalenta izturēšanās ir normāla. Ja vecāks bija pietiekami atsaucīgs, bērnam tipiskā piesaistes uzvedība atjaunojās.

Pamatojoties uz pētījumiem, Boulbijs uzskatīja, ka pēc ilgstošas šķiršanās no vecākiem bērna pirmajos trīs dzīves gados, pārrautā piesaiste jeb atdalīšanās var turpināties nenoteikti ilgu laiku.

M. Einsverta atklāja jaunu posmu piesaistes teorijas attīstībā ar 26 māšu un bērnu pāru izpēti Baltimorā (Ainsworth et al., 1978). Vispirms mājas apstākļos tika novēroti zidaiņi un viņu vecāki ik pa 3 nedēļām veselu gadu. Kad bērni sasniedza gada vecumu, kopā ar māti tika uzaicināti uz universitātes laboratoriju, kur īpaši iekārtotā rotaļu telpā tika veikts Svešās situācijas pētījums, kurā tika identificēti trīs uzvedības modeļi 12 mēnešus vecu bērnu reakcijā uz divām isām šķiršanās un satikšanās epizodēm ar māti laboratorijas vidē. Svešās situācijas posmi bija šādi: māte un bērns atradās rotaļu telpā, kad ienāca svešinieks; pēc brīža māte izgāja laukā, atstājot bērnu vienu ar svešinieku; tad svešinieks izgāja no telpas, atstājot bērnu vienu pašu un, visbeidzot, atgriezās māte. Uzskatot, ka piesaiste ir galvenais mātes un bērna attiecību mērs un pievēršot īpašu vērību bērna reakcijai, atkal satiekoties ar māti, M. Einsverta kā galveno piesaistes kvalitatīvo raksturotāju izdalīja drošības izjūtu (Ainsworth, Bell & Stayton, 1971; Main, 1981; Main & Stadtman, 1981). Secinājumi par piesaistes drošību tika pamatoti ar bērnu uzvedības novērojumiem.

Izvairīgas (nedrošas) piesaistes kategorija.

Novērojumos mājās vairums šo bērnu pauda ievērojamas dusmas pret māti un izteiktu trauksmi par viņas atrašanās vietu, turpretī šķiršanās epizodēs laboratorijā it kā nepārdzīvoja – patiesībā neizrādīja - mātes trūkumu (reti raudāja, kad māte izgāja no telpas) un aktīvi izvairījās no kontakta ar māti, kad tā atgriezās. Šie bērni centās apspiest savu emociju izpausmes, jo viņu mātes bija distancētas un noraidošas. Gotfrīds Spanglers un Klauss Grosmans (Gottfried Spangler & Klaus Grossmann, 1993) ziņoja, ka šo bērnu sirdsdarbība ir paātrināta, tātad patiesībā viņi ļoti uztraucas, tikai to neizrāda. Bērni ar izvairīgu piesaisti konsekventi nesaņēma mātes gādību, ķermenisku kontaktu un tādēļ veidoja (pseido-)patstāvīgu uzvedības modeli.

Apmēram 23% bērnu raksturīga izvairīga piesaiste (Campos, et al. 1983).

Drošas piesaistes kategorija.

Mājās šie bērni izmantoja māti kā drošo pamatu apkārtnes izzināšanai, izrādīja mazāk dusmu pret māti un mazāku trauksmi par isām šķiršanās reizēm. Arī laboratorijā bērns mātes klātbūtnē droši attālinājās, izpētīja apkārtni. Kad māte aizgāja – meklēja to un ar izturēšanos pauda mātes trūkumu. Pēc mātes atgriešanās, aktīvi viņu sagaidīja, meklēja kontaktu, lai saņemtu drošību un mierinājumu, pēc tam atsāka rotaļāties. Trauksmes gadījumos mātes šādus bērnus labi nomierināja, pieņēma un palīdzēja pārvarēt dažādas emociju izpausmes, un pievērsa viņu uzmanību rotaļlietām.

Droši piesaistīti caurmērā 62% bērnu (Campos, et al., 1983).

Ambivalentas (nedrošas) piesaistes kategorija.

Mājās šie bērni bija trauksmaini un viņu mātes – nekonsekventas un neprognozējamas. Viņas nespēja bērnam palīdzēt tikt galā ar emocijām, jo reaģēja, izejot no savām vajadzībām. Tādēļ bērns tuvojās mātei, kad viņa ir pieejama un attālinājās, kad viņa ir noraidoša. Svešās situācijas pētījumā bērns bija trauksmais, pat pirms māte atstāja telpu, negāja spēlēties, turējās pie mātes. Mātei aizejot – galēji satraukts vai pasīvs. Kad māte atgriezās, bērns izturējās pretrunīgi – gan meklēja kontaktu un drošību, gan pretojās tam, jo māte nespēja nomierināt.

Ambivalenta piesaiste raksturīga 15% bērnu (Campos, et al., 1983).

Kopš astoņdesmitajiem gadiem, pētot slikti aprūpētus bērnus (Crittenden, 1985), apmēram 13% no tiem nevarēja klasificēt pēc Svešās situācijas uzvedības. M. Meina ar kolēģiem (Main & Solomon, 1990), izvērtējot aptuveni 200 neklasificējamās Svešās situācijas videoierakstus, atklāja, ka vairums šo bērnu izturas pretrunīgi un anomāli vecāku klātbūtnē (piemēram, sastindzinot kustības – rokas paceltas gaisā, sejā transam līdzīga izteiksme; izbīli virzoties prom no vecāka, tiecoties ar galvu pret grīdu; sveicinot vecāku un pēc tam nokritot visā augumā ar seju pret grīdu). Šie bērni demonstrē gan dusmas, gan izvairīšanos. Pēc mātes atgriešanās, bērns vairāk uzturas svešinieka tuvumā,

reizēm radot iespaidu, ka piesaistes objekts ir bīstams. Tā tika izdalīta vēl ceturtā –

Dezorganizētas (nedrošas) piesaistes kategorija.

Jāsecina, ka uz bērna tieksmi meklēt tuvību, aprūpētājs var būt pieejams (veicinot **drošu piesaisti**); būt nepieejams (veicinot **nedrošu – izvairīgu piesaisti**); būt pieejams iepriekš neprognozējamos momentos (veicinot **nedrošas – ambivalentas piesaistes** veidošanos), savukārt **dezorganizētu** piesaisti provocē aprūpētāja nevērīga vai vardarbīga izturēšanās, kā arī mātes pašas vardarbības pieredze vai psihiska saslimšana. Piesaistes veidi ir atkarīgi ne tikai no pieredzes, kas gūta tiešā saskarsmē ar aprūpētāju, bet arī, piemēram, cik rezultatīvas ir bērna pūles sasniegt aprūpētāju tā prombūtnē. Ir pētījums, kurš apstiprina, ka nepietiekoši aprūpēti bērni (piem., mātes emocionālās nepieejamības vai depresijas, fiziskas varmācības un vēsuma vai nevērības dēļ) 18 mēnešu vecumā visticamāk veidos nedrošu piesaisti (Egeland & Sroufe, 1981). Vispostošāko efektu radīja mātes psiholoģiskā nepieejamība – 86% no šādiem bērniem 18 mēnešu vecumā bija izveidojuši izvairīgo piesaisti. Tā kā bērns trauksmes brīdī nenovēršami meklē vecāku, bet arī paša vecāka izturēšanās rada trauksmi, bērns tiek nostādīts paradoksālā situācijā, kas aktivē vienlaicīgus impulsus meklēt pie vecāka drošību un bēgt prom no viņa kā trauksmes avota.

Rezumējot — mātes, kuru bērni izveidojuši drošu piesaisti, ir jūtīgākas pret kontaktiem (Ainsworth, 1979, 1982), mazāk kontrolējošas (Vondra et al., 1995), atsaucīgākas agrīnajos acu kontaktos (Blehar et al., 1977), emocionālākas un maigākas (Londerwille & Main, 1981) un pozitīvākas balss noskaņās (Roggman et al., 1987). Mātes, kuru bērni izveidojuši nedrošu piesaisti, bija dusmīgākas, grūtāk parādīja savas jūtas, izvairījās no cieša fiziska kontakta, kļūdījās bērna doto signālu interpretācijā, nespēja nomierināt bērnu distresā (tas viss rada dusmas bērņā). Meina (1996) apkopoja norādes par vecāku ieguldījumu bērna piesaistes izveidē: (a) jo pastāv saistība starp piesaisti

vecākam un attiecību vēsturi ar šo vecāku, (b) jo, balstoties uz vecāka atbildēm Pieaugušo piesaistes intervijā pirms bērna dzimšanas, iespējams paredzēt bērna uzvedību Svešās situācijas pētījumā 12 mēnešu vecumā, (c) šķiet, ka izmaiņas mātes dzīves apstākļos ir saistītas ar izmaiņām bērna piesaistes uzvedībā mātei, (d) drošas piesaistes pārsvars ar māti ir tikpat labi veselēm kā slimām vai neattīstītiem bērniem, (e) konstatēti neatkarīgi Svešās situācijas pētījuma rezultāti ar māti un tēvu plašās izlasēs.

Ja paplašinām skatpunktu no bērna piesaistes veidošanās ar savu aprūpētāju un fokusējamies uz plašāku - ģimenes situācijas kontekstu, jāmin Boulbija (1973, 335. lpp.) aprakstītās divas ģimeni raksturojošas dimensijas, kuras ved uz drošu piesaisti.

Pirmā dimensija raksturo savstarpēju uzticēšanos un atzinību starp bērnu un viņa vecākiem: (1) vecāki pieņem bērnu un dod viņam daudz mīlestības un uzslavas; (2) vecāki uzticas sava bērna spriedumiem un nav pārmērīgi kontrolējoši; (3) bērns brīvi pārspriež dažādus jautājumus ar saviem vecākiem; (4) vecāki iedrošina bērnu iegūt draugus, kā arī akceptē tos; (5) vecāku savstarpējās attiecības ir tuvas un saskanīgas.

Otrā dimensija attiecas uz ģimenes dzīves konsekvenci: (1) regulāra ikdienas rutīna; (2) vecāku lietoto kontroles un disciplinēšanas metožu prognozējamība; (3) ģimenes locekļu bieža iesaistišanās kopīgās aktivitātēs.

Aplūkotais divu dimensiju modelis veicina bērna psiholoģisko briedumu. Lasītājs pamanīs, ka droša piesaiste veidojas ne tikai, saņemot vecāku atbalstu, kad tas nepieciešams, bet arī iedrošinājumu arvien pieaugošai autonomijai.

1.2. Piesaistes bioloģiskā un psiholoģiskā nozīme

Atklājums, ka piesaistes jēga ir drošības, nevis ēdiena meklēšana, ir viens no piesaistes teorijas pamatakmeņiem. Boulbijs (1988) izskaidroja, ka emocionāli cieša saikne starp individiem ir primāra, jo nodrošina izdzīvošanu.

Secinājums, ka piesaiste nav atvasināma no citām primārajām dziņām, noteica piesaistes teorijas atšķirību no psihoanalitiskajām teorijām. Otra atšķirība bija secīgo attīstības posmu aizstāšana ar ideju par attīstības ceļiem.

Tātad piesaistes uzvedības sistēmas **mērķis** ir regulēt tās uzvedības, ar kurām var radīt un uzturēt kontaktu un tuvumu ar piesaistes objektu, tādā veidā iegūstot drošības izjūtu. Kad bērns jūtas drošībā, saikne ar piesaistes objektu kļūst it kā nemanāmāka un bērns var attālināties līdz zināmai robežai. Piesaistes objekts kalpo kā drošais pamats (angl. *secure base*). Pie nelielas trauksmes sistēmas mērķis mainīsies un bērns meklēs ciešāku kontaktu ar piesaistes objektu. Drošais pamats cilvēkam ir atbalsta punkts pasaules izpētes procesā visas dzīves garumā, pie kura viņš periodiski atgriežas, kad ir uztraucies, noguris vai slims.

Ja paturam prātā, ka piesaistes **jēga** ir drošības izjūtas iegūšana, attiecīgi droši piesaistījušies indivīdi to meklēs tuvā kontaktā ar piesaistes objektu; izvairīgi piesaistījušies jutīsies drošāk, attālinoties no piesaistes objekta, lai netiktu noraidīti; ambivalenti piesaistījušies atradīsies pastāvīgā gatavībā tuvoties piesaistes objektam vai attālināties no tā.

Skaidrojot piesaisti starp indivīdiem, Boulbijs izvirzīja hipotēzi par t.s. kibernetisko kontroles sistēmu centrālajā nervu sistēmā, kas regulē procesus, lai uzturētu pastāvīgu tuvību vai savstarpēju pieejamību ar piesaistes objektu. Šis dinamiskās sistēmas veiksmīga darbība saistīta ar bērnībā veidotajiem sava ES un partnera darbības modeļiem, kā arī darbības modeli par tām attiecībām, kuras izveidojušās starp partneriem.

1.3. Iekšējais darbības modelis kā saikne starp piesaistes veidu bērnībā un pieaugušā vecumā

Apmēram 7–9 mēnešu vecumā lielākā daļa mazuļu protestē, ja viņus atstāj kopā ar svešu cilvēku. Izveidotais modelis attiecībās ar māti ļauj bērnam veikt

salīdzināšanu mātes prombūtnes laikā un atpazīšanu pēc viņas atgriešanās. Attiecībās ar māti bērnam veidojas arī darbības modelis par sevi pašu. Kognitīvās attīstības rezultātā, attiecību pieredze ar aprūpētāju (nozīmīgu citu cilvēku) tiek internalizēta un veidojas priekšstats par aprūpētāja atsaucību un indivīda paša spēju to ietekmēt (Bowlby, 1988; Ainsworth, 1989). **Iekšējie darbības modeļi** (angl. *internal working models*) ir priekšstati par sevi, citiem un apkārtējo pasauli, kuri sākotnēji veidojušies no reālajām attiecībām ar saviem vecākiem un saskaņā ar kuriem indivīds interpretē tagadni un izvērtē alternatīvas nākotnes rīcībai. Piesaistes objektu un sava Es darbības modeļi pēc izveidošanās visbiežāk funkcionē ārpus apziņas, tādēļ ir relatīvi noturīgi (Bowlby, 1980). Vislielākās izmaiņas tajos iespējamās bērnībā, kad bērna attīstība ir ļoti strauja. Bērnā pieaugot, piesaistes modelis integrējas personībā un saskaņā ar to viņš veidos attiecības arī ar citiem cilvēkiem.

No kognitīvā viedokļa darbības modelis ir kā vispārīga shēma, kas organizē cilvēka pieredzi (Mandler, 1983). Viena iekšējā darbības modeļa daļa saistīta ar priekšstatu par pasauli un reakciju, kādu var sagaidīt no citiem. Otra daļa saistīta ar priekšstatu par sevi – cik pieņemams vai nepieņemams esmu piesaistes objekta acīs. Boulbijs (1973, 203. – 204. lpp.) uzsvēra darbības modeļa generalizēto būtību – vecāku negribēts bērns veido priekšstatu par sevi nevis kā savu vecāku negribētu, bet gan kā negribamu vispār.

Aprakstot iekšējo darbības modeļu veidošanos, Boulbijs (1973) norādīja, ka to pamatā esošā informācija tiek smelta no vairākiem avotiem, proti, (1) no paša bērna ikdienas pieredzes, (2) no vecāku izteiktiem apgalvojumiem un (3) no informācijas, kuru saņem no citiem cilvēkiem. Parasti no dažādajiem avotiem nākusi informācija ir visumā saskanīga. Piemēram, ne tikai pats bērns var pieredzēt savus vecākus kā pieejamus, uzmanīgus un atsaucīgus, bet arī citu teiktais (ka viņam ir mīloši vecāki) un vecāku vārdos paustā mīlestība to var apstiprināt. Līdzīgā veidā saskaņota negatīva informācija pamato bērna priekšstata par sevi kā nemīlamu veidošanos. Līdz ar to, attīstītie iekšējie

darbības modeļi par sevi un vecākiem būs iekšēji saskaņoti un savstarpēji saskaņoti. Vienalga, vai saskaņotais iekšējais darbības modelis ir pozitīvs vai negatīvs, tas ļauj bērnam precīzi prognozēt situāciju un plānot efektīvu uzvedību.

Tomēr daļa bērnu no atšķirīgajiem avotiem saņem pretrunīgu informāciju. Piemēram, ja māte ir neatsaucīga pret bērnu un liek viņam justies nemīlamam, bērns atbilstoši veidos priekšstatu, ka māte viņu nav gribējusi un nav mīlējusi. Turpretī māte savu izturēšanos var definēt kā mīlestību, domstarpības skaidrojot ar bērna iedzimto atšķirīgo temperamentu. Kad bērns meklē uzmanību, māte viņu sauc par neizturami pieprasošu; kad bērns māti pārtrauc, viņš ir neciešami savtīgs; kad bērns sadusmojas par mātes nevērību, viņu ir pārņēmis slikts garastāvoklis vai pat ļaunais gars. Ar vārdu sakot – bērns ir piedzimis slikts, taču var būt nepelnīti laimīgs, ka viņam ir mīloša māte, kura, par spīti visam, pašizliedzīgi rūpējas par viņu. Tikko aprakstītajā piemērā no mātes saņemtā informācija tiek sistemātiski izkropļota un ir krasā pretrunā ar bērna personisko pieredzi. Bērns ir dilemmas priekšā – pieņemt mātes viedokli kā pareizu vai uzticēties savai pieredzei — abos gadījumos veidotie iekšējie darbības modeļi būs pretēji. Pieņemot mātes viedokli, priekšstatu par māti veidos viņas pašas paustie pozitīvie motīvi. Tas izskaidrotu mātes idealizāciju kā bērna psiholoģiskās aizsardzības mehānismu par neapmierināto vajadzību pēc drošības. Saskaņā ar Boulbija viedokli, dilemmas iespējamie atrisinājumi var būt vairāki: (1) bērns paliek uzticīgs savai pieredzei, riskējot saraut saiti ar vecākiem pat, neskatoties uz viņu draudiem pamest bērnu, saslimt vai nomirt. Vēlākos gados, paliekot katram pie sava, attiecības ar vecākiem var tikt neglābjami sarautas; (2) pretēji pirmajam variantam, bērns var pieņemt vecāku viedokli, zaudējot pats sevi; (3) tipisks ir mēģinājums atrast kompromisu, cenšoties uzticēties abiem viedokļiem un svārstoties starp tiem; (4) bērns bezcerīgi mēģina integrēt abus viedokļus, kuri nav savienojami pēc būtības, tādēļ ved uz kognitīvu sabrukumu. Neuzticoties savai pieredzei un, akceptējot vecāku

viedokli, šādi indivīdi, arī būdami pieauguši, turpina māti uztvert idealizēti (saskaņā ar viņas nostādni par sevi kā tādu, kas ziedojas un uzpurējas) un sevi (saskaņā ar mātes interpretāciju) kā savtīgu, pieprasošu u.c.

Tāpat – uzvedībā novērojami piesaistes stili ir atšķirīgu iekšējo darbības modeļu izpausmes.

Drošā piesaiste – “māte ir mīloša un gādīga” - es esmu šīs mīlestības vērts”. Bērns, kurš pieredzējis, ka saņems no piesaistes objekta nepieciešamo emocionālo atbalstu, veido priekšstatu par aprūpētāju kā atsaucīgu, izpalīdzīgu, pieejamu un sevi kā mīlamu un vērtīgu. Pozitīvā pieeja sev un pasaulei, sociālā kompetence un augstākā izziņas aktivitāte vēlākās, iespējams, sarežģītās situācijās ļaus efektīvāk tās risināt vai meklēt palīdzību.

Bērni ar nedrošo piesaisti, kuru emocionālās vajadzības nav tikušas konsekventi un adekvāti uztvertas, varētu uzskatīt pasauli par neprognozējamu un neērtu. Viņu reakcijas pret ār pasauli būtu norobežošanās un cīņa pret to (Bowlby, 1973, 1980).

Izvairīgā piesaiste – psiholoģiskā aizsardzība ir piesaistes objekta idealizēšana — apziņā: “es esmu patstāvīgs un māte ir ļoti laba”, lai gan iekšēji jūtas nedrošs; zemapziņā: “māte nav gādīga un es neesmu mīlestības vērts”. Šādi indivīdi demonstrē pašpietiekamību un pēc Meinas (1996) pētījumiem, pakļauj (viktimizē) citus, vistipiskāk – ambivalenti piesaistītos.

Ambivalentā piesaiste – tā kā piesaistes objekts ir bijis nekonsekvents un attieksmē pret bērnu rīkojies, pamatā vadoties pēc savām vajadzībām, iekšējais darbības modelis veidojas sekojošs - “nav skaidrs, kāda ir māte” (mīloša? kļiedzoša? u.c.) _ “nav skaidrs, vai es esmu mīlestības vērts” (tas rada frustrāciju, dusmas, vainu un nesavaldītu emocionālo fonu).

Boulbijs (1973, 246. lpp.) iedziļinājās jautājumā, kādēļ šķiršanās vai zaudējums rada dusmas kā bērniem, tā pieaugušajiem. Viņš dusmas piesaistes

teorijas kontekstā traktēja kā reakciju uz šķiršanos un izdalīja disfunkcionālās un funkcionālās dusmas.

Funkcionālas dusmas – cerību un bezcerības.

Cerību dusmas raksturo izjūta, ka piesaistes objektam nevajadzēja būt prom brīdī, kad viņš bija vajadzīgs. Vairumā gadījumu šķiršanās ir pagaidu, tādēļ to radītajām funkcionālajām dusmām ir divas funkcijas: (1) tās var palīdzēt pārvarēt šķēršļus, kuri liedz apvienoties; (2) tās var atturēt piesaistes objektu no atkārtotas došanās prom.

Bezcerības dusmas izraisa atkārtotas, ilgas šķiršanās vai neatgriezeniski zaudējumi. Pastāvīgas šķiršanās gadījumā agrīnajās sērošanas fāzēs tās saistās ar nespēju pieņemt zaudējumu, tādēļ it kā nepamatotās dusmas ir kā reakcija uz pagaidu šķiršanos, kura iespējams varētu beigties, zaudētajai personai atgriežoties.

Tātad jebkurā gadījumā funkcionālās dusmas ir parasta parādība un tiek izpaustas kā atkalapvienošanās un sodīšanas uzvedība, lai tuvinātos un novērstu šķiršanos nākotnē. Jāuzsver, ka funkcionālas dusmas neizjauc piesaistes saikni.

Aprakstītās dusmas var tikt attiecinātas uz jebkuru piesaistes stilu, tomēr teorētiski vairāk saistītas ar ambivalento piesaisti, kurā indivīds demonstrē intensīvas piesaistes uzvedības, ieskaitot dusmas, lai stiprinātu savas attiecības ar piesaistes objektu.

Disfunkcionālas dusmas.

Tās ir pastāvīgas un/vai intensīvas dusmas, kas vājina saikni ar piesaistes objektu. Agresīvajām domām un rīcībai pārkāpjot šauru robežu starp iebiedēšanu un atriebīgumu, dusmas kļūst disfunkcionālas. Šķiršanās, īpaši, ja ilgstošas un atkārtotas, pastiprina divpusējo procesu – no vienas puses rada dusmas, no otras puses vājina mīlestību.

Saskaņā ar piesaistes teoriju visspēcīgākās dusmas un disfunkcionālās reakcijas demonstrē tie indivīdi, kuri piedzīvojuši ne tikai reālas šķiršanās, bet arī pastāvīgi saskārušies ar draudiem tikt pamestiem. Šādā gadījumā, piemēram,

bērns pret saviem vecākiem radušās dusmas nevar izpaust, jo tad viņam izteiktie draudi (pamest, aizsūtīt prom, izdarīt pašnāvību) var piepildīties. Šādas dusmas tipiski atrod citu mērķi, piemēram, bērnam var attīstīties dažādas bailes (fobijas).

Piesaistes teorija pamato, ka, ja nenotiek būtiskas izmaiņas vidē (piesaistes modeli var mainīt gan pozitīvi un negatīvi dzīves notikumi, gan, piemēram, psihoterapija), bērnībā izveidotie piesaistes stili turpina ietekmēt pieaugušo attiecības (Ainsworth, 1982, 1989; Weiss, 1982; Pianta et al., 1990). Daži longitūdiāli pētījumi atklāja piesaistes modeļu relatīvu noturību 16 un pat 20 gadu laikā. Piemēram, Everets Voterss (Everett Waters, 2000) un kolēģi salīdzināja respondentu piesaistes stilus 12 mēnešu vecumā ar māti Svešās situācijas eksperimentā un viņu Pieaugušo piesaistes intervijas klasifikācijas 20 gadus vēlāk. Kad no pētījuma izslēdza individuus, kuri bija pārdzīvojuši negatīvu pieredzi, drošā un nedrošā piesaiste bērna un pieaugušā vecumā sakrita 64 % gadījumu.

Dažādi autori uzskata, ka pusaudža vecumā ir īpaši iespējamās izmaiņas piesaistes modeļos (Main & Goldwyn; Main et al., 1985; Sroufe & Fleeson, 1986). Attīstoties domāšanas formālajām operācijām, indivīds, kurš bērnībā cietis no jebkāda veida pieredzes, kas ved uz ambivalentu piesaisti, spējot domāt abstrakti un, veidojot attiecības ārpus ģimenes, var izmainīt pamata piesaistes modeli.

Zinātniskā interese par piesaistes modeļiem būtu niecīga, ja tie nebūtu noturīgi dzīves laikā un pretēji — ja piesaistes modeļi saglabātos nemainīgi, par tiem nebūtu terapeitiskas intereses.

1.4. Piesaiste pieaugušo vecumā

Jauns posms piesaistes teorijas attīstībā aizsākās ar pieaugušo piesaistes pētījumiem. Pētnieki atklāja, ka pastāv saistība starp bērnības piesaisti un

individu stāstījumiem un zīmējumiem. Piemēram, Meina ar kolēģiem (Main et al., 1985) konstatēja, ka 6 gadus veci bērni atšķirīgi atsaucās uz iztēlotu vecāka un bērna šķiršanos Šķiršanās trauksmes testā. Atšķirībā no sešgadīgajiem bērniem, kuriem bija droša piesaiste ar māti agrīnajā bērnībā, bērni ar dezorganizētu piesaisti pauda izbīli un deva galēji negatīvas atbildes (“vecāki nomirs”, “bērns sevi nogalinās”). Arī citos pētījumos rezultāti bija līdzīgi (Main, 1995; Solomon et al., 1995). Meina izveidoja pieaugušo piesaistes stilu klasifikāciju, balstoties nevis uz respondentu reālās bērnības pieredzes pētījumiem, bet gan stāstījumu par savu bērnību intervijā. Meinas (Main, et al., 1996) klasifikācijas sistēma balstās uz strukturētu interviju, kurā vērtē indivīda stāstījumu par bērnības attiecību vēsturi, tādējādi spriežot par iekšējo darbības modeli. Analizējot dažādos stāstījumus, autore aprakstīja četrus pieaugušo piesaistes stilus, kuri teorētiski un empīriski sasaucās ar bērnu piesaistes kategorijām (skat. izvērsti 25.lpp.).

Atsevišķi pētnieki (Hazan, Shaver, 1987) attiecināja piesaistes principus un pieaugušo romantiskām attiecībām – bērnības piesaistes objektam (aprūpētājam) prototipiski nomainoties pret romantisko partneri viena līmeņa attiecībās. Autori uz pieaugušo piesaisti tiešā veidā pārnesa Boulbija un Einsvertas attīstītās bērnu piesaistes kategorijas, novirzot fokusu no vecākiem uz romantisko partneri.

Tomēr biežāk terminu skaidrošanā un izpratnē tiek nošķirti jēdzieni “attiecības” un “piesaiste”. Arī pieaugušo piesaistes principiāla funkcija ir drošības izjūtas nodrošināšana. Viena no pamata atšķirībām starp bērnu un pieaugušo piesaisti ir pieaugušo spēja atpazīt pastarpinātākus draudus savas personības integritātei. Piesaistes komponente var būt ikvienās attiecībās, taču attiecības kļūst par piesaisti, kad to galvenais mērķis ir drošības nodrošināšana. Pieaugušo piesaiste ir savstarpēja (ar to izprotot divpusējas attiecības) atšķirībā no bērnu piesaistes, kura ir komplementāra — papildus ietver aprūpētāja uzvedību (West, Sheldon – Keller, 1994).

Dzīves laikā cilvēkam nākas atrasties gan aprūpējamā, gan aprūpētāja lomā, kuras Boulbijs akcentē kā emocionālu attiecību pamatkomponentes. Lai gan vecākiem indivīdiem piesaistes uzvedību ir grūtāk ierosināt, tendence distresā meklēt piesaistes objektu kā “stiprāku un gudrāku” saglabājas visu mūžu (Bowlby, 1980).

1.5. Teorētiskās un metodoloģiskās pieejas pieaugušo piesaistes izpētē

Ja bērnu piesaistes pētīšanai izstrādāts iepriekš aprakstītais Svešās situācijas pētījums, tad pieaugušo piesaistes pētnieki joprojām plaši diskutē par uzticamāko pētīšanas metodi (Brennan, Clark, & Shaver, 1998; Stein, 1998; Lyddon, & Bradford, 1993; Becker, & Billings, 1997; Sperling, et al., 1996).

Atšķirības pieaugušo piesaistes pētīšanas metodēs un klasifikācijās saistītas ar zinātnes apakšnozares specifiku, dažādu aspektu izcelšanu jēdziena definējumā.

Lai apietu pašnovērtējuma (angl. *self-report*) metožu trūkumus salīdzinoši ar interviju, pētnieki izstrādā anketu tipa piesaistes vēstures aptaujas (Sack, Sperling, Fagen, & Foelsch, 1996; Hazan, & Shaver, 1991).

Zinātniskajā literatūrā iespējams sekot līdzi projektīvo metožu izstrādei ar fokusu uz pieaugušo piesaistes izpēti. Apvienojot Meinas pieeju ar Tematiskā apersepcijas testa (TAT, Shneidman, 1951) un Roršaha testa (Klopfer, Kelley, & Davidson, 1942) pieejām, Malkolms Vests (Malcolm West, 1994) strādā pie jaunas metodes. Tajā respondenti tiek lūgti izveidot stāstījumu par piesaistei būtiskas tematikas attēliem. Pētnieki fokusējas gan uz stāstījuma saturu, gan stāstījuma stilu un pieņem, ka indivīdi reaģē, interpretē un izskaidro attēlus saskaņā ar viņu iekšējiem darbības modeļiem par attiecībām. Vests apraksta, ka stāstījumu analīzei atkarībā no piedāvāto zīmējumu tematikas tiek izstrādāti sekojoši kritēriji — piesaistes satura klātbūtne, aprūpētāja atsaucība, internalizēts drošais pamats, stāstījuma sakarīgums un neatrisināta sērošana.

Bērnu piesaistes pētījumos līdzīga stāstījumu analīze par piedāvātiem attēliem plašāk pazīstama (Hansburg, 1972; Klagsbrun & Bowlby, 1976; Main, Kaplan, & Cassidy, 1985).

Boulbijs (1988) min pētījumu (Gill, 1970), kurā izmantoti zīmējumi no bilžu grāmatām vai filmām un Tematiskās apersepcijas testa. Pētījuma mērķis bija demonstrēt uztveres selektivitāti.

Es pētījumā attīstīju ideju par projektīvo zīmējumu izmantošanu pieaugušo piesaistes izpētē. Informāciju par līdzīgiem pētījumiem plašajā veikto pētījumu klāstā neatradu.

1.5.1. Pieaugušo piesaistes izpētes zinātniskā tradīcija

Saskaņoti ar M. Einsvertas tradīciju bērnu piesaistes klasificēšanā M. Meina ar kolēģiem (George, Kaplan & Main, 1996) izveidoja Pieaugušo piesaistes interviju (Adult Attachment Interview jeb AAI), kurā dalībniekiem stundu ilgā sarunā lūdz aprakstīt un izvērtēt savas bērnības piesaistes attiecības, piesaistes objektu zaudējumu vai šķiršanos no piesaistes objektiem un šīs pieredzes ietekmi uz savu personību un attīstību. Stāstītājam lūdz aprakstīt savas bērnības attiecības ar katru no vecākiem un tad aprakstus ilustrēt ar piemēriem no atmiņas. Protams, atmiņas ir selektīvas un to saturu ietekmē arī patreizējais konteksts un noskaņojums. Analizējot stāstījumu stilu, plānveidību un spēju pamatot vērtējumus ar atbilstošām atmiņām, Meina izveidoja pieaugušo piesaistes klasifikāciju. Autore norādīja uz klasifikācijas sasaukšanos ar bērnu piesaistes kategorijām Svešās situācijas pētījumā.

Atvairošas piesaistes kategorija (saistīta ar bērnības izvairīgo piesaisti).

Stāstījumā bērnība tiek idealizēta (piemēram, “Ļoti normālas attiecības” vai “Lieliska māte”), ko atmiņas neapstiprina vai pat apgāž (piemēram, “Es nesācīju viņai, ka salauzu roku; viņa būtu bijusi patiešām dusmīga”).

Drošas/autonomas piesaistes kategorija (saistīta ar bērnības drošo piesaisti).

Bērnības atmiņas ir sakarīgas, būtiskas un kodolīgas. Pieaugušais atceras un izvērtē gan labvēlīgu, gan arī nelabvēlīgu pieredzi, integrējot to.

Pārņemtas piesaistes kategorija (saistīta ar bērnības ambivalento piesaisti).

Pieaugušais daudz un pretrunīgi stāsta, paužot un jaucot apmulsumu, dusmas vai pasīvu pārņemtību un idealizāciju par piesaistes objektu. Dažreiz teikumos iepin tādas nenoteiktas frāzes kā “dadadada” vai “blablabla” (tā kā Latvijā šādi pētījumi nav veikti, šīs frāzes netulkoju).

Neatrisinātas/dezorganizētas piesaistes kategorija (atbilst bērnu dezorganizētajai piesaistei).

Šīs kategorijas pārstāvji cietuši no fiziskas vai seksuālas vardarbības, traumām un/vai zaudējuma bērnībā, kas vēl līdz šim nav atrisināti. Pamata atšķirības ir cēloņsakarību jaukšana (piem., runājot par mirušu cilvēku kā par joprojām dzīvu fiziskā nozīmē), disociatīvas epizodes, klusēšana un loģikas trūkums stāstījumā kopumā vai, pieskaroties potenciāli traumatiskiem notikumiem.

Tomēr atsevišķus dalībniekus pēc viņu stāstījuma nav iespējams kategorizēt. Zema riska izlasēs tādu ir apmēram 7 – 10%, bet klīniskās izlasēs (pārsvarā saistītās ar varmācību) – ievērojami vairāk (Hesse, 1996).

Pētījumos vairākās valstīs konstatēts, ka atvairošā, drošā un pārņemtā kategorijas ir relatīvi noturīgas laikā un nav saistītas ar intervējamā intelekta līmeni, sociālo stāvokli, atmiņu un vispārīgo runas stilu. Tā, neskatoties uz to, ka drošās piesaistes kategorijas pārstāvju stāstījumus īpaši raksturoja to sakarīgums, viņiem netika konstatēts augstāks intelekta līmenis (Bakermans – Kranenburg & Van Ijzendoorn, 1993). Līdzīgi, par spīti konsekvēntajam atmiņu trūkumam par bērnības attiecībām ar vecākiem, kas raksturoja atvairošās

piesaistes kategoriju, tās pārstāvji bez grūtībām atsauc atmiņā notikumus, kuri nebija personiski nozīmīgi (Van Ijzendoorn, 1995).

M. Meina uzsvēra, ka bērns nobriestot attīsta arvien sarežģītākus priekšstatus par pasauli un attiecībām, kuri integrējas iekšējā darbības modeli. Lielākam bērnam vai pieaugušajam ir augstāk attīstītas kognitīvās un valodas prasmes savu sajūtu, sevis pašā un drošības aprakstīšanai. Autore uzskata, ka indivīda stāstījums ir tieši saistīts ar veidu, kādā formējās sākotnējās attiecības starp māti un bērnu pirmā dzīves gada laikā.

Veicot atkārtotus pētījumus ar Pieaugušo piesaistes interviju vienā un tajā pašā pētāmajā grupā, visu kategoriju noturība 12 mēnešu laikā bija 77 % (Benoit & Parker, 1994). Tas nozīmē, ka gadu pēc pirmās intervijas 77% respondentu atbilda tie paši piesaistes stili, kuri pirmajā reizē. Minētie pētnieki konstatēja, ka pēc māšu Pieaugušo piesaistes intervijas klasifikācijas grūtniecības laikā 68 – 81 % gadījumu var paredzēt viņu bērnu Svešās situācijas eksperimenta klasifikācijas un 49 – 75 % māšu vecmāmiņu klasifikācijas, atkarībā no tā, vai tika lietota trīs (drošs, izvairīgs, ambivalents) vai četru (ieskaitot dezorganizētu) kategoriju klasifikācijas sistēma. Tātad, izpētot pieaugušai sievietei raksturīgo piesaistes stilu, bija iespējams samērā precīzi noteikt, kāds piesaistes stils ir viņas mātei un kādu piesaistes stilu viņa veidos ar savu bērniņu.

Piesaistes modeļa pārnese īpaši pētīta klīniskā aspektā, piemēram, nozīmīga saistība starp nedrošu piesaisti un klīnisku statusu (Van IJzendoorn and Bakermans – Kranenburg, 1996); studentes ar pārņemto piesaistes stilu biežāk uzrāda depresīvus simptomus (Cole & Kobak, in press) u. c. Līdzīgi Meina un Goldvins ziņoja, ka bērna izvairīgā piesaiste nozīmīgi korelē ar intervijās atklājušos faktu, ka māti bērnībā atstūmusi pašas māte; grūtībām atcerēties savas bērnības notikumus; noraidošās mātes idealizāciju. Ja intervijas laikā māte puda dusmas un aizvainojumu pret savu noraidošo māti bērnībā, bija maz ticams, ka viņas pašas bērniņš izveidotu izvairīgu piesaisti.

Pieaugušā atmiņas par to, ka māte viņu pieņēmusi bērnībā visciešāk korelē ar viņa izjūtu, ka ir milēts un šis mīlestības vērts.

Pieaugušo piesaistes intervija apstiprina savu validitāti jo īpaši, dodot iespēju paredzēt piesaistes modeļu paaudžu pārnesi. Tomēr darbietilpīgā rezultātu apstrāde un komplicētā kodēšanas sistēma ir pamata iemesli, kādēļ arvien tiek meklētas alternatīvas pieejas piesaistes izpētē.

1.5.2. Sociālās izziņas tradīcija pieaugušo piesaistes izpētē

Tādi autori kā Sindija Heizena un Filips Šeivers (Cindy Hazan & Phillip Shaver, 1994) apraksta pieaugušo piesaisti, izceļot starppersonu attiecību nozīmi. Sākot ar gandrīz pilnīgu atkarību no piesaistes figūras, bērns pakāpeniski paplašina piesaisti no vecākiem uz vienaudžiem. To motivē tuvības meklēšana vēlīnajā bērnībā un agrajos pusaudža gados. Veidojot ciešus kontaktus, vienaudži viens pie otra sāk meklēt atbalstu un drošu patvērumu. Distresā atkārtoti meklējot un saņemot atbalstu, vienaudžu attiecības kļūst par “drošo pamatu”. Pieaugušo piesaiste tiek aplūkota romantisko attiecību aspektā un atšķirības tajās nosaka atšķirības piesaistes stilā. Tātad, tiek uzskatīts, ka piesaistes fokuss pārvirzās no aprūpējošajām vecāku – bērnu attiecībām uz savstarpējām pieaugušo romantiskajām attiecībām. No šīs pieejas izriet metodoloģiskā nostādne — jautāt respondentiem tieši par viņu attiecībām ar romantisko partneri pašnovērtējuma aptaujā.

Pieaugušo piesaistes aptauja (*Adult Attachment Questionnaire*, Hazan & Shaver, 1987) ietver pieaugušo uzvedības aprakstus, kas atbilst **drošajam**, **izvairīgajam** un **ambivalentajam** stiliem. Pretēji Pieaugušo piesaistes intervijas fokusam uz neapzinātajiem darbības modeļiem par savām attiecībām ar vecākiem, minētās aptaujas galvenā atšķirība ir pievēršanās individa apzinātajai savu patreizējo romantisko attiecību kvalitātes uztverei.

Pastāv saistība starp Meinas un Heizenas drošajiem un ambivalento/pārņemto modeļiem, bet izpratnē par izvairīgo kategoriju autores izceļ atšķirīgus šīs kategorijas aspektus — Heizena to apraksta, raksturojot ar augstu distresa līmeni un bailēm no noraidījuma bet Meina akcentē pašpietiekamību un piesaistes vajadzību noliegšanu kā psiholoģisko aizsardzību izvairīgi piesaistītiem indivīdiem (Stein, 1998).

Liela daļa neseno pieaugušo piesaistes pētījumu tikusi balstīta uz Kimas Bartolomjū (Kim Bartholomew, 1990) izveidoto pieaugušo piesaistes divu dimensiju un četru stilu klasifikāciju. Sākotnēji, tāpat kā bērnu piesaistes klasifikācijā, var runāt par sekojošām dimensijām – izvairīšanos un trauksmi. Izvairīšanās saistīta ar indivīda nepatiku pret tuvību un atkarību bet trauksme – ar pamešanas draudiem. Četru kategoriju pamatā ir divi latenti faktori – “Es” un “citi” darbības modeļi, no kuriem katrs var būt pozitīvs vai negatīvs, atkarībā no bērnības attiecību pieredzes. “Es” modelis ir saistīts ar stabilas, reālistiskas un pozitīvas identitātes veidošanos (es kā atbalsta un mīlestības vērts), kamēr “citu” modelis saistās ar stabilu, ilgstošu un savstarpēji apmierinošu starppersonu attiecību veidošanu (citi kā atbalstoši un pieejami). Sekojoši:

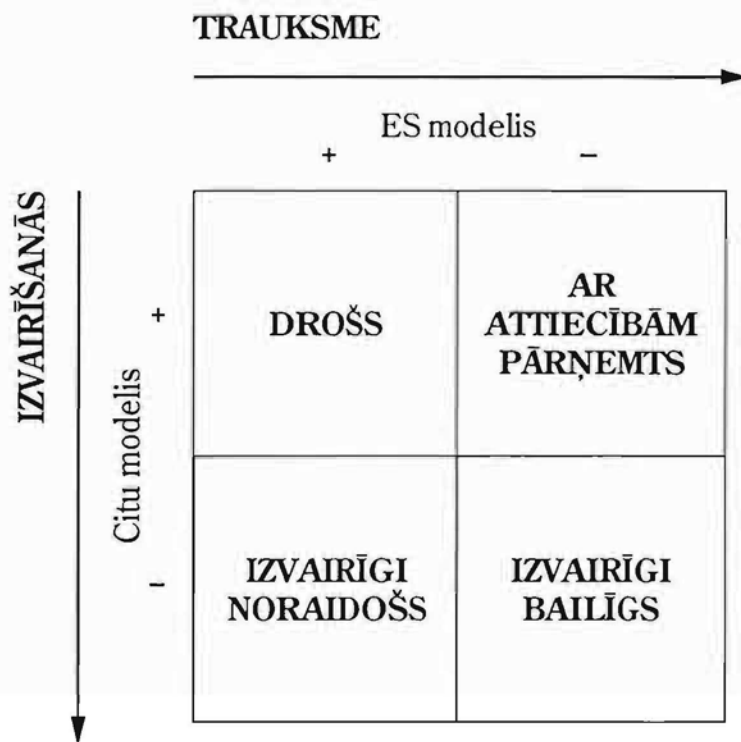
(A) **Drošais** stils apvieno pozitīvus “Es” un “citi” modeļus. Jūtas labi gan ar tuvību, gan autonomiju.

(B) **Izvairīgi bailīgais** stils apvieno negatīvus “Es” un “citi” modeļus. Šiem cilvēkiem ir negatīvs priekšstats par sevi un viņi cenšas izvairīties no tuvām attiecībām, lai pasargātu sevi no iespējamās atstumšanas.

(C) **Ar attiecībām pārņemtais** stils apvieno negatīvu “Es” un pozitīvu “citi” modeļus. Šie cilvēki cenšas pārvarēt savu nepilnvērtības sajūtu, meklējot atzinību no apkārtējiem (pēc klasiskā iedalījuma tas līdzīgs ambivalentajam piesaistes stilam). Pārlietu nodarbināti ar attiecībām.

(D) **Izvairīgi noraidošais** stils apvieno pozitīvu “Es” (patiesībā pseidopozitīvu) un negatīvu “citi” modeļus. Pēc Boulbija, šie bērni jutušies nevērtīgi, jo viņu mātes ir bijušas noraidošas. Ar laiku šāds cilvēks kļūst

pašpietiekams, rada neievainojamības sajūtu un izvairās no tuvām attiecībām, lai pasargātu sevi no vilšanās (pēc klasiskā iedalījuma atbilst izvairīgajam piesaistes stilam).

1. att. K. Bartolomjū (Bartholomew, 1990) pieaugušo piesaistes četru kategoriju modelis

1.5.3. Kliniskās psiholoģijas iespējas piesaistes izpētē

Līdztekus jau aplūkotajām pieejām tikušas attīstītas pieaugušo piesaistes klasifikācijas ar plašāku psiholoģisko saturu, pamatā iedziļinoties Boulbija klasiskajās teorētiskajās nostādnēs. Zemāk aprakstītās metodes veidotas ar mērķi pētīt kliniskas populācijas, piemēram, nedrošas piesaistes saistību ar pacienta klinisko statusu, robežstāvokļa pacientu piesaistes īpatnības u.c.

Malkolms Vests un Adriena Šeldona – Kellere (Malcolm West & Adrienne Sheldon - Keller, 1994) savu klasifikāciju balsta uz Boulbija (1973, 1979) nedrošās piesaistes iedalījumu. Autori uzsver, ka atšķirības no klasisko

pētniecisko tradīciju pārstāvošās iepriekšminētās Pieaugušo piesaistes intervijas (AAI) ir drīzāk tehniskas nekā teorētiskas. AAI fokusējas uz indivīda bērnības atmiņu izpēti, lai izdarītu secinājumus par izveidojušos iekšējo darbības modeli, bet klīniskās pašnovērtējuma metodes vērstas uz patreizējām savstarpējām attiecībām ar citu pieaugušo. Autori par piesaistes objektu uzskata vienaudzi (kurš nav ģimenes loceklis), ar kuru parasti ir arī seksuālas attiecības un attiecību ilgums ir vismaz 6 mēneši. Manu zinātnisko interesi īpaši piesaistīja apstākļi, ka pētnieki ne tikai izvērtē piesaistes stilu kategorijas, bet arī to psiholoģisko būtību jeb dimensionālo struktūru.

Definējot pieaugušo piesaistes piecas dimensijas, minētie autori vadījās pēc sekojošiem kritērijiem:

1. Stresa situācijās indivīds mēģinās meklēt kontaktu ar savu piesaistes objektu.
2. Piesaistes objekta klātbūtnē pieaug komforta izjūta un samazinās trauksme.
3. Šķiršanās vai šķiršanās draudi no piesaistes objekta, atklājot, ka piesaistes objekts ir neizprotami nepieejams, rada diskomfortu un trauksmi.

Vesta un Šeldonas piesaistes dimensijas.

Pieaugušajiem drošības izjūta ir vairāk atkarīga no internalizētā priekšstata par piesaistes objektu nekā no piesaistes objekta fiziskās klātbūtnes. Viena reakcija uz stresa situācijām ir cenšanās nešķirties no piesaistes objekta (1 — *šķiršanās protesta dimensija*) vai, ja piesaistes objekta nav tuvumā, meklēt viņa klātbūtni (2 — *tuvības meklēšanas dimensija*). Pieaugušie ar drošo piesaisti paļaujas uz piesaistes objekta internalizēto priekšstatu tāpat, kā uz viņa fizisko klātbūtni, tādēļ šķiršanās trauksmei un tuvības meklēšanai ir mazāka intensitāte. Boulbijs (1973, 211. lpp.) norādīja, ka jebkurā vecumā ambivalenta piesaiste var tikt aprakstīta ar sekojošiem jēdzieniem: greizsirdīgs, stipri pieķēries, nenobriedis, privātpašniecisks, alkatīgs. Nobriedis indivīds grūtībās ir paļāvīgs un meklē palīdzību. Turpreti nenobriedis indivīds nespēj uzticēties kādam, izjūt hronisku trauksmi un pastāvīgu vajadzību pēc atbalsta. Ja indivīdam nav paļāvības uz to, ka piesaistes objekts būs pieejams un atsaucīgs

tad, kad tas būs nepieciešams, šāds cilvēks veidos šādu stratēģiju: palikt piesaistes objekta ciešā tuvumā cik vien iespējams, lai nodrošinātos, ka viņš būs pieejams. Boulbijs uzskata, ka labāk to saukt nevis par šķiršanās trauksmi, bet trauksmainu piesaisti (pieķeršanos) un uzsver, ka tā pamatojas reālā atšķirtības pieredzē (ši pārliedz atkarība izaug no biežiem vecāku strīdiem un savstarpējas apsūkšanās; bērna atgrūšanas kā disciplinēšanas paņēmiena u.c.).

Tā kā Boulbijs (1973) piesaisti aprakstīja kā pastāvīgu laikā un dažādās situācijās, spēju paļauties uz piesaistes attiecību noturību raksturo **3** — *zaudējuma baiļu dimensija*. Pieaugušie ar drošu piesaisti tic attiecību noturīgamam (tas rada drošību par tagadni un nākotni) un nav pārņemti ar bailēm zaudēt savu piesaistes objektu vai piesaistes objektam (un attiecīgi arī pašam) draudošām briesmām.

Pēdējās divas dimensijas ir **4** — *pieejamība* un **5** — *izmantošana*. Minētās dimensijas uzrunā atšķirību starp piesaistes objekta reālo pieejamību un to, kādā mērā indivīds to uztver par pietiekamu. Tādēļ nepietiek, ka piesaistes objekts ir pieejams, indivīdam viņš arī jāuztver kā gatavs atsaukties.

Vesta un Šeldonas piesaistes stilu kategorijas.

Autori savā piesaistes stilu kategorizācijā iedvesmojušies no Boulbija (1973, 1977) aprakstītajām nedrošas piesaistes kategorijām: trauksmaino piesaisti, uzmācīgo pašpaļāvību un uzmācīgo aprūpēšanu, kā arī atziņu, ka ambivalentu piesaisti veido svārstīšanās starp trauksmainu un dūsmīgu piesaisti.

Uzmācīgā* pašpaļāvība – saistās ar izvairīšanos no palīdzības, tuvības vai emocionālas iesaistīšanās ar piesaistes objektu, viņi nejūtas labi, ja ir vajadzīgi piesaistes objektam.

* Šajā pētījumā angļu valodā "compulsive" tulkots, domājot mazāk negatīvu vai klīnisku nozīmi (salīdzinoši ar angl. "obsessive compulsive" jeb latv. "uzmācībām"). Latviešu valodā tulkotais "uzmācīgs" semantiski līdzīgs ar "neatļaidīgs". Tas ir īpaši būtiski, ņemot vērā apstākli ka pētījuma izlase nav klīniska.

Šī kategorija sasaucas ar izvairīgo piesaisti un tās raksturīgās divas puses ir ārēja pašpietiekamība, kuras pamatā ir ilgas pēc piesaistes. Meina ar kolēģiem (1985) šādu stilu aprakstīja kā adaptīvu situācijai, kad tiek meklēta tuvība ar aprūpētāju, kurš atstumj “pieprasošu” bērnu, bet piekrīt uzturēt tuvību, ja bērns ir “nepieprasošs”. Šādam bērnam piesaistes uzvedību izpaušme ir drauds drošības izjūtai. Kā pieaugušajiem šiem indivīdiem doma par tuvību ar kādu izraisa intensīvas bailes.

Uzmācīgā aprūpēšana – orientējas uz citu vajadzībām un rūpējas par citiem neatkarīgi no tā, vai tas tiek vai netiek lūgts. Citu vajadzības stādot augstāk par savējām, izjūt pašuzpurēšanos un mokas. Kā atzīmē Boulbijs (1977), tipiska šo indivīdu bērnības pieredze ir pāragra iesaistišana vecāka vai brāļa/māsas aprūpē. Teorētiski šī kategorija saistāma ar ambivalento jeb ar attiecībām pārņemto piesaisti. Vests (1994) atzīst, ka galējā variantā šis modelis atgādina Deivida Vinikota “nepatieso jeb viltus Es” (angl. *false self*, David Winnicott, 1965), jo cita labā tiek zaudēts savs Es.

Uzmācīgā aprūpes meklēšana – meklē atbalstu savu problēmu risināšanā. Šie cilvēki izprot piesaistes jēgu rūpju saņemšanā un piesaistes objekta atbildībā galvenajās dzīves sfērās. Viņu bērnības pieredzē balstītās šaubas par piesaistes objekta pieejamību un atsaucību uztur pastāvīgu trauksmi zaudēt piesaistes objektu. Tā rezultātā šādi indivīdi demonstrē neatliekamas un biežas aprūpi meklējošas uzvedības. Kategorija sasaucas ar ambivalento jeb ar attiecībām pārņemto piesaisti.

Dusmīgā aiziešana – negatīva reakcija uz piesaistes objekta nepieejamību vai neatsaucību, attiecības ar piesaistes objektu pamatā raksturo dusmas. Boulbijs par galveno dusmu avotu uzskata frustrētas piesaistes vajadzības. Ja arī indivīds aiziet, tieši neizrādot dusmas, parasti – ja ne vienmēr – uzvedībā ir nozīmīga dusmu komponente – tā ir dusmīga vai spīta pilna aiziešana. Šo modeli grūtāk ievietot piesaistes klasifikācijā, jo ambivalentie bērni un ar attiecībām pārņemtie pieaugušie pauž dusmas bet neaiziet, turpretim

izvairīgie aiziet pirms dusmu izrādīšanas. Tomēr klasifikācijas autori pamato dusmīgo aiziešanu kā teorētiski saistītu ar izvairīgu piesaisti.

Līdztekus iepriekš aplūkotajai pieejai Maikls Sperlings un Viljams Bermans (Michael Sperling & William Berman, 1991) saskatīja piesaistes teorijā iespēju izprast robežstāvokļa personību izmainītās objektu attiecības. Autori uzskatīja, ka robežstāvokļa personību var izprast gan objektattiecību teorijas, gan piesaistes teorijas kontekstā. Robežstāvokļa personības spilgti raksturo svārstīšanās starp aprūpes meklēšanu un dusmīgo aiziešanu, kuru centrālā dimensija ir piesaistes objekta zaudējuma bailes. Šo svārstību pamatā ir konflikts starp bailēm no pamešanas un tieksmi dominēt (Melges, Swartz, 1989). Izejot no psihoanalītiskās objektattiecību teorijas, pētnieki secināja, ka piesaistes sistēmu motivē primitīvās atkarības dziņas (lai saplūstu ar mīlestības objektu) un agresija (lai iznīcinātu mīlestības objektu). Šo dziņu galējās izpausmes varētu būt pamatā nedrošai piesaistei, bet droša piesaiste veidojas tikai no to sajaukuma.

Autori apraksta sekojošas piesaistes stilu kategorijas.

Izvairīgos indivīdus raksturo zems dusmu un zems atkarības līmenis.

Ambivalentos indivīdus — augsts dusmu un augsts atkarības līmenis.

Atkarīgos* indivīdus (sasauca ar drošo modeli)- uzsvērta atkarība ar zemu dusmu līmeni.

Naidīgos indivīdus (sasauca ar izvairīgo modeli) – augsts dusmu līmenis un maza atkarības komponente.

* Angļu valodā pastāv atšķirīgi vārdi atkarības apzīmēšanai — “addiction” un “dependency”. Pirmais vārds apraksta atkarību vairāk klīniskā nozīmē, piem., alkohola, narkotiku u.c. atkarību. Sperlings runā par “dependent” piesaisti, tādējādi izceļot tuvības meklēšanas komponenti piesaistē. Latviešu valodā “atkarība” apvieno abas minētās semantiskās nozīmes, tādējādi iegūstot negatīvāku nokrāsu. Šeit un turpmāk, runājot par atkarīgu piesaisti, tā tiek izprasta neklīniskā kontekstā, sasaucoties ar angl. “dependent”.

Boulbijs (1973, 335. lpp.) atzina, ka bērni, kuri aktīvi pauž naidu pret savu ģimeni un gandrīz ikvienu citu, nāk no ģimenēm, kurās ļoti neuzticas un nosoda savus bērnus. Viņi saņēmuši maz mīlestības, emocionālas drošības un maz konsekventas disciplīnas.

Salīdzinot robežstāvokļa pacientus ar koledžas studentu grupu pēc dotās klasifikācijas draudzības attiecībās, atkarīgais stils kliniskajai un kontrolgrupai bija raksturīgs attiecīgi 33% un 65% gadījumu; izvairīgais stils — 29% un 25% gadījumu; ambivalentais stils — 29% un 10% gadījumu. Naidīgo stilu kontrolgrupā neidentificēja turpretī kliniskajā grupā tādu bija 9% (Sperling et al., 1994).

1. tab. Salīdzinošs pārskats par dažādām pieaugušo piesaistes klasifikācijām.

Bērnu piesaistes kategorijas Pieaugušo piesaistes klasifikācijas	DROŠA	AMBIVALENTA	IZVAIRĪGA	DEZORGANIZĒTA	CITAS NEDROŠAS PIESAISTES KATEGORIJAS
<i>George, Kaplan, Main, 1996</i>	DROŠA/ AUTONOMA	PĀRNEMTA	ATVAIROŠA	NEATRISINĀTA DEZORGANIZĒTA	—
<i>Hazan, Shaver, 1987</i>	DROŠA	AMBIVALENTA	IZVAIRĪGA	—	—
<i>Bartholomew, Horowitz, 1991</i>	DROŠA	PĀRNEMTA	IZVAIRĪGI NORAIDOŠA	—	IZVAIRĪGI BAILĪGA
<i>Sperling, Berman, 1991</i>	ATKARĪGA	AMBIVALENTA	IZVAIRĪGA	—	NAIDĪGA
<i>West, Sheldon, Reiffer, 1987</i>	—	UZMĀCĪGA APRŪPĒŠANA UZMĀCĪGA APRŪPES MEKLĒŠANA	UZMĀCĪGĀ PAŠPAĻĀVĪBA	—	DUSMĪGA AIZIEŠANA

Apkopojošo 1. tabulu izveidoju ar mērķi uzsvērt dažādo pieeju sasaukšanos neatkarīgi no pētnieku priekšstata par to, kā definējama un pētāma pieaugušo piesaiste.

1.6. Pašnovērtējuma metožu potenciāls pieaugušo piesaistes izpētē

Pašnovērtējuma metodes ir aptaujas tipa metodes, kurās respondents pats izvērtē, kādā mērā uz viņu attiecas katrs piedāvātais apgalvojums. Zinātniskajā literatūrā angļu valodā tiek lietots termins *self – report* līdztekus tādiem aptaujas raksturojošiem jēdzieniem kā *questionnaire, inventory, inquiry*. Tādēļ es izvēlējos lietot, manuprāt, plašāko – pašnovērtējuma metožu terminu. Neatkarīgi no metodes uzbūves, tās satur plašākus attiecību veidošanas stilu aprakstus vai apgalvojumus, kuri skar jautājumus, kā indivīds jūtas un funkcionē attiecībās. Šo metožu autori aplūko piesaisti drīzāk kā starppersonu nekā intrapsihisku procesu.

Zinātniskajā literatūrā apspriesti vairāki pašnovērtējuma metožu ierobežojumi. Tādi ir sociāli vēlamu atbilžu iespējamība un psiholoģisko aizsardzību pret darbību, kā arī pētnieku fokusēšanās uz apzinātajiem priekšstatiem par patreizējām attiecībām. Pretējā gadījumā – ja tiktu pētīti piesaistes neapzinātie aspekti – respondents nespētu tiešā veidā atbildēt uz jautājumiem. Kellija Brennana ar kolēģiem (Kelly Brennan, et al., 1998) pamatojoties uz sava pētījuma rezultātiem, uzsver, ka pašnovērtējuma metodes neprasa no respondentiem iedziļināšanos vai izpratni par savu attīstību un psiholoģiskās aizsardzības mehānismiem. Pašnovērtējuma metodes uzrunā tikai nelielu respondenta jūtu, uzvedības un uzskatu par attiecībām atpazīšanu un atgriezenisko saikni, kura saņemta no attiecību partneriem.

Sasaucoties ar iepriekšminēto, jāatzīmē pētījumi (Hazan, Shaver, 1987), kuros mēģināts iegūt papildus informāciju, līdztekus piesaistes stilu kategoriju aptaujai piedāvājot piesaistes vēstures aptauju. Tā satur īpašības vārdus bērnības attiecību apzīmēšanai ar māti, tēvu un vecāku savstarpējo attiecību izvērtēšanai.

Veids, kādā respondenti vērtē savu bērnības pieredzi, varētu būt pamatā atbilžu grupēšanai. Saskaņā ar Boulbija teoriju varētu sagaidīt, ka indivīdi ar drošo un izvairīgo piesaisti raksturotu savu bērnības pieredzi līdzīgā veidā. Abos gadījumos respondenti varētu izvēlēties tādas vecāku apzīmētājus kā “mīlošs”, “gādīgs”, “sirsnīgs” — jo idealizācija ir izvairīgi piesaistīto indivīdu raksturīgākā psiholoģiskā aizsardzība. Tomēr, līdzīgi kā Pieaugušo piesaistes intervijā, pastāv būtiskas atšķirības starp drošo un izvairīgo respondentu atbildēm. Pieaugušie ar drošu piesaisti Piesaistes vēstures aptaujā norāda uz siltākām attiecībām ar vecākiem un vecāku starpā. Viņi piemin arī negatīvu pieredzi, kā piemēram, mātes draudus pamest bērnu vai dažkārt stridīgas vecāku attiecības. Sasaucoties ar piesaistes teoriju, drošās kategorijas pārstāvji apraksta vecākus kā mīlošus un piemin arī pagātnes sarežģījumus, jo integrējuši pozitīvo un negatīvo pieredzi. Pieaugušie ar izvairīgu piesaisti samazina piesaistes nozīmi, idealizējot vai normalizējot sāpīgu pieredzi. Viņu mātes vērtētas kā “mīlošas”, “pārliecinātas par sevi” un “patīkamas”, tomēr idealizācija neatturēja respondentes no tādiem negatīviem aprakstiem kā “noraidoša”, “kritiska”, “auksta”, “neieinteresēta”, “savtīga”. Vecāku savstarpējās attiecības bija “atturīgas”. Tieši šie ekstrēmi negatīvie vērtējumi vienlaikus ar pozitīviem aprakstiem ļauj nodalīt drošo un nedrošo piesaistes kategoriju grupu.

Pieaugušie ar ambivalentu piesaisti ir pārņemti ar attiecībām un piesaistes objekta izvērtēšanu. Šī iemesla dēļ viņu sniegtās atbildes ir pretrunīgas. Sava apjukuma dēļ šie respondenti atzīmē lielāko daļu īpašības vārdu, piemēram, māte bijusi “mīloša”, “kritiska”, “atsaucīga”, “neatsaucīga”, “silta”, “auksta”, “sirsnīga”, “taisnīga”, “netaisnīga”. Tas atbilst teorētiskajai nostādnei, ka ambivalento indivīdu iekšējais darbības modelis par aprūpētāju ir neskaidrs, jo aprūpētājs bijis neprognozējams, nekonsekvents un orientēts uz savām, nevis bērna vajadzībām.

Heizena un Šeivers (1987) apraksta tendenci pretējā dzimuma vecāku vērtēt pozitīvākā gaismā nekā sava dzimuma vecāku.

Manuprāt, minētie rezultāti uzrunā pašnovērtējuma metožu iespējas pieaugušo piesaistes pētišanā. Zinātniskajā literatūrā šāda veida pētījumi sastopami salīdzinoši reti un Latvijā praktiski nav veikti – tas pamato pētniecisko jautājumu izvēli. Mani interesē pārbaudīt piesaistes vēstures aptaujas un Boulbija teorētiskajā tradīcijā balstīto pašnovērtējuma metožu iespējas iegūt līdzīgus rezultātus, tādējādi apstiprinot pašnovērtējuma metožu zinātnisko vērtību. Precīzāk izpētot atšķirības bērnības attiecību raksturošanas veidā saistībā ar dažādiem piesaistes stiliem, tiktu attīstīta vērtīga metode kā papildinājums piesaistes stilu aptaujām.

2. Pieaugušo piesaistes izpēte

2.1. Pētāmā grupa

Pētījumā tika iekļauti 136 respondenti, no tiem 93 (68,4%) sievietes un 43 (31,6%) vīrieši. Respondenti bija vecumā no 18 līdz 45 gadiem ar vidējo vecumu 25,2 gadi. Pētāmo izlasi sastādīja dienas, vakara un neklātienes nodaļu studenti ar vidējo speciālo (6,6%), nepabeigtu augstāko (57,7%) vai augstāko (17,6%) izglītību. Pētījumā piedalījās Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes, Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes, un Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas studenti. Piedalīšanās pētījumā bija brīvprātīga.

No metožu paketei pievienotās vispārīgās informācijas lapas ieguvu demogrāfiskos datus par pētāmo izlasi. Tika uzdoti jautājumi par respondentu vecumu, dzimumu, izglītību, patreizējo ģimenes stāvokli, u.c. Aptuveni puse respondentu bija neprecējušies (53,7%), bet otra puse (44,6%) dzīvoja neregistrētā vai reģistrētā laulībā. Jautājumā, kas ir Jūsu piesaistes objekts, lielākā daļa (62,5%) respondentu nosauca draugu vai draudzeni. No datu analīzes izslēdzu tās anketas, kurās respondents norādīja, ka viņam nav piesaistes objekta (arī tajā gadījumā, ja anketa bija izpildīta, domājot par kādreizējām attiecībām).

Tā kā anketas netika tulkotas krieviski, izlases dalībnieki bija latvieši jeb brīvi pārvaldīja latviešu valodu.

Būtiskas atšķirības saistībā ar respondentu demogrāfiskajiem rādītājiem nekonstatēju. Netika konstatētas atšķirības piesaistes stilu izplatībā saistībā ar dzimumu (skatīt tab. 1. pielikumā). Lai gan jautājums neizriet no pētījuma problēmas, jāatzīmē, ka ir pētījumi, kuros šādas atšķirības konstatētas (I. Bite, 2002).

Tā kā korelāciju analīzē tiek salīdzināti katra indivīda ar dažādām metodēm iegūtie rezultāti, iespējamās atšķirības starp indivīdiem neietekmē

iegūto rezultātu analīzi un interpretāciju.

Dati ievākti laika posmā no 2001. gada decembrim līdz 2002. gada aprīlim.

2. tab. Pētāmās izlases demogrāfiskie rādītāji.

Vidējais vecums		25,2 gadi
Dzimums	sievietes	93 (68,4%)
	vīrieši	43 (31,6%)
Izglītība	vid. speciālā	9 (6,6%)
	nepabeigta augstākā	103 (57,7%)
	augstākā	24 (17,6%)
Ģimenes stāvoklis	neprecējies	73 (53,7%)
	precējies	38 (27,9%)
	neregistrēta laulība	23 (16,9%)
	šķiries	1 (0,7%)
	atraitnis	1 (0,7%)
Piesaistes objekts	vīrs, sieva	25 (18,4%)
	draugs/draudzene	85 (62,5%)
	kolēģis/kolēģe	2 (1,5%)
	radnieks	6 (4,4%)
	nav norādīts	18 (13,2%)

2.2. Pētījuma metodes

Atbilstoši pētījuma priekšmetam, datu ievākšanai pielietoju 4 pieaugušo piesaistes pašnovērtējuma aptaujas un papildus izmantoju projektīvo zīmējumu

metodi. Piesaistes stilu un piesaistes vēstures aptauju (Hazan & Shaver, 1987) ar tās autoru atļauju tulkoju no angļu valodas un pielietoju savā maģistra darbā “Mātes piesaistes modeļa saistība ar viņas priekšstatu sistēmu par bērnu audzināšanu un tās realizēšanu praksē”. Attiecību aptauju (Bartholomew & Horowitz, 1991) tulkojusi un adaptējusi I. Bite Latvijas Universitātes kliniskās psiholoģijas katedrā 1998. gadā. Minētās metodes popularitāte un zinātniskajā literatūrā paustā atzinība bija galvenais iemesls, kādēļ izvēlējos to kā atbalsta punktu rezultātu salīdzināšanai ar abām jauniestatītajām metodēm. Savstarpējās piesaistes aptauja (West, Sheldon, & Reiffer, 1987) un Piesaistes stilu aptauja (Sperling & Berman, 1991) saziņā ar autoriem tika tulkotas noteiktajā procedūrā no angļu valodas latviešu valodā un atpakaļ oriģinālvalodā. Divi cilvēki neatkarīgi viens no otra tulkoja metodes latviski un viens — atkal angļiski. Papildus tam daži cilvēki, kuri pārvalda angļu valodu, izpildīja gan oriģinālo versiju, gan tulkoto. Abas tulkotās metodes izmantoju pilotpētījumā, par kura rezultātiem ziņoju gadskārtējā Latvijas Universitātes 60. zinātniskajā konferencē 2002. gada februārī. Turpmāk minēti aptauju adaptēto versiju iekšējās saskaņotības rādītāji ALPHA.

Attiecību aptauja

(Relationship Questionnaire, Bartholomew & Horowitz, 1991).

Aptauja sastāv no divām daļām. Pirmajā daļā dalībnieki izlasa četru dažādu attiecību veidošanas stilu aprakstus un atzīmē to rindkopu, kura visprecizāk raksturo viņu izturēšanos tuvās attiecībās. Tātad respondents pats definē savu piesaistes stilu. Otrajā daļā respondents izvērtē katra stila atbilstību sev septiņu ballu Likerta skalā (1 – stils nemaz neatbilst man, 7 – stils pilnībā raksturo mani).

Klasifikāciju pamatojošie “es” un “citi” darbības modeļi var būt pozitīvi vai negatīvi, veidojot A – drošu (es+; citi+), B – izvairīgi bailīgu (es -; citi -), C – pārņemtu (es -; citi+) un D - izvairīgi noraidošu (es+; citi -) kategorijas.

Stīlu kategoriju apraksti.

Drošā (*Secure*) piesaiste. Pozitīva pašvērtība un uzticēšanās citiem. Augstu vērtē piesaistes attiecības. Visumā viņu vecāki ir bijuši atbalstoši, emocionāli silti un pieņemoši, tomēr šie cilvēki var būt pārvarējuši arī sarežģītu agrīno attiecību pieredzi. Viņi pieņem atbalstu un palīdzību no citiem, ja tas ir nepieciešams tomēr vērtē arī vienatnē pavadītu laiku, lai patstāvīgi pieņemtu lēmumus. Paļaušanās uz citiem nosaka viņu spēju atklāties un parādīt savas jūtas. Viņu draudzības un mīlestības attiecības raksturo abpusējība, tuvība un cieņa.

Izvairīgi bailīgā (*Fearful*) piesaiste. Ilgojas pēc tuvības un izvairās no tās, jo baidās, ka tiks atstumti. Viņu vecāki bijuši kritiski un noraidoši – vai nu galēji auksti un vardarbīgi, vai uzsvērti nepieejami. Kā pieaugušajiem šiem cilvēkiem saglabājas emocionāla iesaiste ar saviem vecākiem. Viņu negatīvais priekšstats par sevi izpaužas emocionālā atkarībā, greizsirdībā un intensīvā šķiršanās trauksmē. Uz distresu reaģē emocionāli, bet nespēj to izrādīt vai rīkoties, lai to samazinātu. Šie indivīdi vēlētos atklāties citiem, bet uzskata sevi par tādiem, kuri nevar patikt citiem. Tādēļ viņi izvairās no konfliktiem un sevis atklāšanas. Ja attiecības ir izveidojušās, viņi ir drīzāk pasīvi, atkarīgi, vaino sevi un iegulda attiecībās daudz vairāk nekā partneris.

Pārņemta (*Preoccupied*) piesaiste. Piedzīvota neprasmīga, nekonekventa vai pārlietu aizsargājoša vecāku aprūpe. Ģimenes situācija var būt sarežģīta un saistīta ar šķiršanos. Arī kā pieaugušie šie cilvēki paliek iejaukti vecāku ģimenē un svārstās starp savu vecāku idealizēšanu un zemu vērtēšanu. Neatrisinātā separācija un citas problēmas bērnībā ir pamatā emocionālai reaktivitātei un ekspresivitātei pieaugušā vecumā. Bērnības atmiņas ir sajauktas un pretrunīgas. Pozitīvais priekšstats par citiem liek distresā nekavējoties meklēt atbalstu un pieķeršanos. Viņi izjūt greizsirdību un augstu šķiršanās trauksmi, viņu pašvērtējums atkarīgs no apkārtējiem. Savu prasību dēļ indivīdi ar pārņemto piesaisti bieži izraisa konfliktus un piedēvē citiem neuzticamību, nepieejamību

vai otra izmantošanu. Romantiskās attiecības un draugi ir ārkārtīgi svarīgi. Tikko vienas attiecības beidzas, tiek uzsāktas nākamās. Neskatoties uz pieķeršanos un atkarību, viņi ir dominanti, kā arī attiecību saglabāšanas dēļ nereti uzupurējas.

Izvairīgi noraidošā (*Dismissing*) piesaiste. Nevērtē piesaistes attiecības. Uzsver atdalīšanos, neatkarību un emocionālu kontroli. Vāji atceras bērnību. Šo pieaugušo vecāki bijuši noraidoši, auksti, neemocionāli vai fokusējušies uz sasniegumiem un neatkarību. Neapzinoties savas bērnības pieredzes ietekmi uz patreizējo funkcionēšanu, izvairīgi noraidošie indivīdi idealizē savus vecākus vai attaisno agrīno atstumšanu. Satraukums, greizsirdība vai šķiršanās trauksme tiek izpausti reti. Pret citiem ir kritiski, distancēti, neemocionāli un izvairās no konfliktiem. Šo cilvēku draudzības ir virspusējas vai arī balstītas uz kopīgām interesēm un aktivitātēm, ar mazu savstarpēju atbalstu un atklāšanos. Romantiskajās attiecībās nav vietas tuvībai un emociju izpaušanai. Saistības, atkarība un konflikti rada diskomfortu. Attiecībās ātri izjūt garlaicību vai nebrīvi.

Lasot kategoriju aprakstus, respondents gūst tiešu priekšstatu par stilu kopumā, tādēļ atbildes varētu būt sociāli vēlamas, kā arī praktiski neiespējami atpazīt idealizāciju. Tomēr, arī fokuss uz iekšējo darbības modeļu apzinātajiem aspektiem nemazina rezultātu ticamību. Autore (Scharfe & Bartholomew, 1994) ziņoja, ka atkārtotas testēšanas ticamība 8 mēnešu periodā ir .71 drošajai, .69 izvairīgi bailīgajai, .59 pārņemtajai un .49 izvairīgi noraidošajai kategorijām.

Metode izmantota ar mērķi noteikt respondentu piesaistes stilus.

Piesaistes stilu aptauja

(*Attachment Styles Inventory*, Sperling & Berman, 1987)

Metodes izveidošanā integrētas piesaistes un objektu attiecību teorijas (Sperling, Berman, & Fagen, 1992). Metode veidota robežstāvokļa pacientu piesaistes pētīšanai. Robežstāvokļa pacientiem raksturīgas intensīvas un

nestabilas attiecības ar svārstīšanos starp idealizāciju un nenovērtēšanu. No objektu attiecību teorijas viedokļa to skaidro ar objektu pastāvības trūkumu traucētā separācijas — individuācijas procesa rezultātā. Autori tic, ka tādā pat mērā iespējams robežstāvokļa problēmu aplūkot no nedrošas piesaistes viedokļa. Einsvertas izveidotā trīs prototipu klasifikācija sadalīta četrās kategorijās, pievienojot “naidīgo” kategoriju un “drošo” pārdēvējot par “atkarīgo”. Kā atsevišķa dimensija tiek vērtēta drošība/nedrošība.

Respondentiem tiek piedāvāts izlasīt četru piesaistes stilu kategoriju aprakstus un izvērtēt, kādā mērā katrs no tiem raksturīgs viņam. Vērtējums jāveic 9 ballu Likerta skalā (1 – nemaz neatbilst man, 9 – pilnībā raksturo mani). Tiek lūgts arī atzīmēt to vienu aprakstu, kurš visprecīzāk raksturo respondenta pieredzi. Būtiski, ka respondenti aizpilda anketu četras reizes – par patreizējām attiecībām ar draugu, seksuālo partneri, māti un tēvu. Summējot visas četras attiecību sfēras, iespējams aprēķināt vidējo rādītāju katrai piesaistes stila kategorijai. Autori uzskata, ka tikai tā var aptuveni spriest par indivīda pamata iekšējās darbības modeli saistībā ar katru stilu. Šajā metodē mēģināts novērtēt pieaugušo piesaisti dažādu attiecību kontekstā.

Klasifikāciju pamato autoru izpratne par to, kādu lomu tuvās attiecībās ieņem atkarība un agresija.

Stilu kategoriju apraksti.

Izvairīgā (*Avoidant*) piesaiste. Zems dusmu un atkarības līmenis. Mēģina izvairīties no tuvām attiecībām, jo tās var novest pie vilšanās un sāpināt. Labāk paļaujas uz sevi un nekļūst pārāk tuvs ar citiem. ALPHA .48

Atkarīgā (*Dependent*) piesaiste. Zems dusmu un augsts atkarības līmenis. Tīcas veidot ļoti ciešas attiecības. Patīk būt atkarīgam no otra un just ciešu tuvību attiecībās. ALPHA .53

Naidīgā (*Hostile*) piesaiste. Augsts dusmu un zems atkarības līmenis. Veido attiecības, kurās bieži ir dusmīgs. Viegli kļūst aizkaitināts un dažkārt neuzticīgs attiecībās. ALPHA .51

Ambivalentā (Resistant/Ambivalent) piesaiste. Augsts dusmu un atkarības līmenis. Attiecībās bieži jūtas dusmīgs, bet vienlaicīgi vēlas būt atkarīgs un tuvs ar otru cilvēku. Svārstās starp alkām pēc tuvības un aizkaitinātību, neērtību, ja kļūst pārāk tuvs ar citiem. ALPHA .45

Autori skaidro, ka salīdzinoši zemos metodes iekšējās saskaņotības rādītājus (ALPHA) varēts prognozēt iepriekš. Tā kā pamata koncepcija ir noteikt vispārējo, kopīgo piesaistes rādītāju, to veido četras attiecību vērtējuma skalas, kuros vērtējumi var atšķirties.

Metode izmantota ar mērķi noteikt respondentu piesaistes stilus.

Savstarpējās piesaistes aptauja

(Reciprocal Attachment Questionnaire, West, Sheldon, & Reiffer, 1987)

Autori izveidojuši Boulbija (1973, 1979) teorētiskajās nostādnēs balstītu metodi piesaistes kategoriju teorētiskā modeļa pētīšanai. Būtiski, ka klasifikācijas sistēma balstās uz nedrošas piesaistes apakštīpiem un nav izdalīta drošas piesaistes kategorija. Autorus interesē, kā iekšējie darbības modeļi saistīti ar personības traucējumiem. Fokuss uz nedrošas piesaistes izpausmju pētīšanu pamatojas uz atziņu, ka atkārtoti piedzīvota nekonsekventa pieejamība un nekonsekvents emocionāls atbalsts bērnībā veido pamatu disfunkcionāliem starppersonu attiecību stiliem (kas raksturīgi personības traucējumu gadījumos). Uzsvars tiek likts uz patreizējo savstarpējo attiecību ar citu pieaugušo uzvedības komponentes kvalitatīvu izvērtējumu. Tā kā daudzās attiecībās ir piesaistes komponente, piesaiste tiek izdalīta no vispārējām sociālām attiecībām ar piecu kritēriju palīdzību, proti, tuvības meklēšanu, drošā pamata efektu, šķiršanās trauksmi, paredzamu attiecību noturīgumu un attiecību abpusējību.

Vispirms respondentiem tiek lūgts identificēt galveno piesaistes objektu. Piesaistes objekts tiek definēts kā vienaudzis, ar kuru plāno palikt kopā, ar kuru

jūtas ļoti tuvs, ar kuru var dalīties problēmās un vispersoniskākajos pārdzīvojumos, un pie kura vērsās pēc atbalsta un mierinājuma. Paturot šo personu prātā, respondents izvērtē 43 apgalvojumus 5 ballu Likerta skalā (1 – pilnībā nepiekrītu, 5 – pilnīgi piekrītu). Metodes iekšējās saskaņotības rādītājs ALPHA .84 apstiprina tās struktūras pamatotību un metodes izmantojamību pētījumā.

15 apgalvojumi attiecas uz piecām teorētiski atvasinātām dimensijām, kuras autori (West & Sheldon – Keller, 1994) uzskata par pieaugušo piesaistes pamatkomponentēm.

Piesaistes dimensiju apraksti.

Tuvības meklēšana (*Proximity – seeking*). Apraksta kontakta meklēšanu ar piesaistes objektu situācijās, kuras uztver par apdraudošām. Nepieciešamība būt kopā ar piesaistes objektu satraukuma brīžos, pretējā gadījumā - bezpalīdzības izjūta. ALPHA .75

Šķiršanās protests (*Separation protest*). Raksturo vēlēšanos noturēt piesaistes objektu savā tuvumā kā reakciju uz stresu, ko rada šķiršanās vai šķiršanās draudi. Aizvainojums un iebildumi piesaistes objektam par laiku, kuru viņš pavada atsevišķi. Pamestības izjūta, piesaistes objektam esot projām dažas dienas. ALPHA .63

Zaudējuma bailes (*Feared loss*). Saistās ar indivīda spēju/nespēju paļauties uz attiecību ilglaicīgumu. Intensīvas bailes, ka attiecības ar piesaistes objektu beigsies, šaubas par piesaistes objekta jūtām. Piemēram, “Es baidos, ka zaudēšu sava piesaistes objekta mīlestību”. ALPHA .61

Pieejamība (*Availability*). Paļaušanās, ka stresa situācijās piesaistes objekts būs pieejams, saprotošs un nepievils. ALPHA .40

Izmantošana (*Use*). Vēršanās pie piesaistes objekta dažādu iemeslu dēļ, tai skaitā pēc atbalsta un mierinājuma. Ietver tādu apgalvojumu, kā “Situācijai jābūt patiesi sliktai, lai es lūgtu mana piesaistes objekta palīdzību”. ALPHA .67

Ticamības rādītāju ALPHA lielums atkarīgs no tā, ka uz katru dimensiju attiecas tikai 3 apgalvojumi.

28 apgalvojumi attiecas uz četrām (katrai septiņi apgalvojumi) nedrošas piesaistes stilu kategorijām. Balstoties Boulbija teorijā (Bowlby, 1973, 1977), autori kategorizē pieaugušo piesaistes stilus.

Piesaistes stilu kategoriju apraksti.

Uzmācīgā pašpalāvība (*Compulsive self-reliance*). (1) Izvairās no vēršanās pēc palīdzības pie piesaistes objekta, (2) izvairās sniegt piesaistes objektam pieķeršanos vai tuvību, (3) izjūt diskomfortu, ja ir vajadzīgs savam piesaistes objektam.

Ietver tādus apgalvojumus kā "Es vēlos būt tuvs ar savu piesaistes objektu, bet es iztuos atturīgi", "esmu tā pieradis visu darīt pats, ka nejaudāju mana piesaistes objekta palīdzību". ALPHA .70

Uzmācīgā aprūpēšana (*Compulsive care giving*). (1) Citu vajadzības vienmēr vērtē augstāk par savējām, (2) izjūt mokas un pašuzturēšanos, (3) rūpējas par citiem, vai tas tiek vai netiek lūgts.

Uz šo kategoriju attiecas tādi apgalvojumi, kā "Es nespēju nodoties darbam, ja manam piesaistes objektam ir problēmas", "Man sagādā prieku rūpēšanās par manu piesaistes objektu". ALPHA .75

Uzmācīgā aprūpes meklēšana (*Compulsive care seeking*). (1) Izprot dzīvi kā sastāvošu no problēmām, kuru risināšanā nepieciešams atbalsts, (2) rūpju saņemšanā saskata piesaistes jēgu, (3) sagaida, ka piesaistes objekts uzņemsies atbildību galvenajās dzīves jomās.

No šīs teorētiskās nostādnes atvasinātie raksturīgākie apgalvojumi ir "Es vēlētos, lai es varētu atkal būt bērns un piesaistes objekts rūpētos par mani", "Es neesmu drošs, kā man vajadzētu rīkoties, pirms neaprunājos ar savu piesaistes objektu" vai "bez mana piesaistes objekta es būtu bezpalīdzīgs". ALPHA .68

Dusmīgā aiziešana (*Angry withdrawal*). (1) Negatīvas reakcijas pret uztvertu piesaistes objekta nepieejamību, (2) negatīvas reakcijas pret uztvertu piesaistes objekta neatsaucību, (3) vispārinātas dusmas pret piesaistes objektu.

Tādi apgalvojumi, kā "Es kļūstu neapmierināts, ja mans piesaistes objekts nav ar mani kopā tik daudz, cik es to vēlētos", "šķiet, ka mans piesaistes objekts ievēro mani tikai tad, kad es esmu dusmīgs" vai "mans piesaistes objekts vienmēr mani sarūgtina". ALPHA .71

Autori ziņoja par metodes ticamības rādītājiem - iekšējās saskaņotības rādītāji kategoriju skalām uzrādīti intervālā no .70 līdz .80 un dimensiju skalām no .71 līdz .85. Tā kā dimensiju skalas sastāv tikai no trīs apgalvojumiem, iekšējās saskaņotības rādītājiem ir maza nozīme (Sperling et al., 1996). Četru mēnešu periodā atkārtotas testēšanas rezultātu sakritība bijusi no .68 līdz .82 piesaistes dimensiju skalām, bet negatīva kategoriju skalām (West & Sheldon - Keller, 1994). Šajā pašā pētījumā autori secina, ka, izņemot uzmācīgās aprūpēšanas piesaistes kategoriju, pārējās šīs metodes skalas atsevišķos gadījumos var palīdzēt atpazīt cilvēkus ar psihiatriskām problēmām. Protams, minētā metode ir orientēta uz kliniskās psiholoģijas diagnostikas uzdevumiem, tomēr izmantojama arī ne - kliniskā izlasē. Pētniekam jāņem vērā, ka nav izdalīta drošas piesaistes kategorija, tādēļ respondenti ar drošu piesaisti tiks iedalīti pastāvošajās kategorijās. Attiecībā uz piesaistes dimensionālo struktūru, drošās kategorijas neesamība neko nemaina. Autori veikuši faktoranalīzi piecām dimensiju skalām un secina, ka vienu faktoru veido "pieejamība" un "izmantošana" un otru faktoru - "šķiršanās trauksme" un "tuvības meklēšana". "Zaudējuma bailes" ir saistītas ar abiem faktoriem, tādēļ tiek interpretētas kā centrālais koncepts tikpat labi empiriski, kā teorētiski.

Faktoranalīze kategoriju skalām deva divus nozīmīgus faktoros. Ar izvairīgu piesaisti saistītais faktors ietvēra uzmācīgo pašpalāvēību un dusmīgo aiziešanu. Otrais faktors iekļāva stilus, kas teorētiski saistīti ar trauksmainu piesaisti - uzmācīgo aprūpēšanu un uzmācīgo aprūpes meklēšanu.

Savstarpējās piesaistes aptauja konstruēta, iekļaujot apvērsti interpretējamus apgalvojumus. Līdz ar to, respondentam uzreiz nerodas pilnīgs priekšstats par katru piesaistes stilu. Šī apstākļa dēļ zināmā mērā var izvairīties no sociāli vēlamu atbilžu saņemšanas.

Metode izmantota ar mērķi noteikt respondentu piesaistes stilu kategorijas un dimensijas. Salīdzinošam minēto aptauju pārskatam izveidoju 3. tabulu.

3.tab. Pieaugušo piesaistes pašnovērtējuma metožu īpašību salīdzinājums.

(Pēc West et al., 1994; Sperling et al., 1996; Becker et al., 1997; Brennan et al., 1998; Stein et al., 1998)

Metode Īpašība	Attiecību aptauja (Bartholomew, Horowitz, 1991)	Piesaistes stilu aptauja (Sperling Berman, 1991)	Savstarpējās piesaistes aptauja (West, Sheldon, Reiffer, 1987)
Teorētiskais pamats	Boulbija teorija un Einsvertas bērnu piesaistes empiriskie pētījumi	Boulbija teorētiskās atziņas. Einsvertas empiriskie pētījumi	Boulbija teorija
Fokuss	Piesaistes stils	Piesaistes stils dažādās attiecībās	Piesaistes stils, uzvedības komponente
Attiecību konteksts	Romantiskais partneris	Draugs, romantiskais partneris, māte, tēvs	Spēcīgākās abpusējās piesaistes attiecības
Klasifikācijas tips	Kategorijas	Kategorijas, Dimensijas	Kategorijas, Dimensijas
Jautājumu skaits	4 stilu apraksti	16 (4 x 4 stilu apraksti)	43 jautājumi
Piesaistes klasifikācija	Droša, Izvairīgi bailīga, Pārņemta, Izvairīgi noraidoša	Kategorijas. Atkarīga, Naidīga, Ambivalenta, Izvairīga Dimensijas. Drošība/nedrošība	Kategorijas. Uzmācīgā aprūpēšana, Dusmīgā aiziešana, Uzmācīgā aprūpes meklēšana, Uzmācīgā pašpalāvība Dimensijas. Tuivības meklēšana, Šķiršanās protests, Zaudējuma bailes, Pieejamība, Izmantošana

Piesaistes stilu un vēstures aptauja

(Attachment Styles and History Questionnaire,

Hazan & Shaver, 1987)

Minētā aptauja ir viena daļa no pētnieku 1987. gadā izveidotās Rocky Mountain News survey, kura tika publicēta presē ar mērķi izpētīt mīlestības attiecības piesaistes teorijas kontekstā. Atšķirībā no mātes un bērna piesaistes attiecībām, mīlestībā abi partneri meklē un spēj dot viens otram drošību, pie tam liela loma ir seksuālai pievilcībai. Heizena un Šeivers secina, ka mīlestības attiecības integrē piesaistes sistēmu, aprūpes sistēmu un reproduktīvo sistēmu - tomēr integrācijas forma atkarīga no indivīda piesaistes vēstures saviem vecākiem (Hazan & Shaver, 1987).

Pētījumā izmantota tā aptaujas daļa, kura attiecas uz bērnības piesaistes attiecībām. Respondentam tiek lūgts raksturot savas bērnības attiecības ar māti un tēvu atsevišķi un vecāku savstarpējās attiecības, kā arī uzdots jautājumus par iespējamām šķiršanās epizodēm no vecākiem uz ilgāku laiku bērnībā. Autori uzsvēra, ka nepastāv nozīmīga saistība starp piesaistes stilu un šķiršanās no vecākiem ilgumu un iemesliem bērnībā. Visticšāk par pieaugušā piesaistes stilu var spriest pēc tā, cik kvalitatīvas viņam šķiet bērnības attiecības ar vecākiem un vecāku savstarpējās attiecības.

Respondents, lasot piedāvātos 39 īpašības vārdus, atzīmē visus, kuri raksturo māti (piemēram, "atsaucīga", "neprognozējama", "netaisnīga", u.c.) un mātes izturēšanos (piemēram, "miloši", "kritiski", "iejūtīgi", u.c.) bērnībā. Sekojoši tāds pats izvērtējums tiek veikts, aprakstot tēva īpašības un viņa izturēšanos respondenta bērnībā. Izvēļu skaits nav ierobežots. Nobeigumā tiek piedāvāti 12 īpašības vārdi vecāku savstarpējo attiecību aprakstišanai (piemēram, "milošas", "atturīgas", "strīdīgas", u.c.). Arī šeit izvēļu skaits nav ierobežots.

Autori, pētot pieaugušo piesaistes trīs kategoriju saistību ar atmiņām par bērnības attiecībām savā pētījumā apraksta, ka indivīdi ar drošu piesaisti savu māti biežāk raksturo kā pārlicinātu par sevi, atsaucīgu, pieņemošu, neuzbāzīgu; tēvu kā gādīgu, mилоšu, sirsnīgu un vecāku attiecības kā mилоšas, sirsnīgas un gādīgas. Respondenti ar ambivalentu piesaisti māti biežāk raksturo kā cienījamu, nenoraidošu un tēvu kā netaisnīgu. Neskatoties uz izvairīgi piesaistīto indivīdu idealizētajiem vērtējumiem, viņu atbildēs parādās arī pilnīgi pretēji mātes vērtējumi. Piemēram, kritiska, noraidoša, neieinteresēta. Ar gadiem, distancējoties no vecākiem, pieaug spēja atzīt atsevišķus negatīvus aspektus attiecībās ar vecākiem.

Metode pētījumā izmantota ar mērķi noteikt pieaugušo ar dažādiem piesaistes stiliem bērnības attiecību raksturošanas veidu.

Projektīvo zīmējumu metode.

Psihodiagnostikā plaši lietoto projektīvo zīmējumu metodi tās subjektīvās interpretācijas dēļ nav tipiski pielietot zinātniskos pētījumos. Izvēlējos papildus informācijas iegūšanai lūgt pētījuma dalībniekiem uzzīmēt savu piesaistes objektu (par kuru domāja, aizpildot Savstarpējās piesaistes aptauju) jebkādā veidā. Kā minēju iepriekš, instrukcijā lietoju apzīmējumu "pieķeršanās objekts", tādā veidā padarot to saprotamāku respondentiem. Vienīgais nosacījums bija sekojošs: lai, pašam aplūkojot uzzīmēto, būtu izjūta: "Jā, tas ir viņš/ viņa – šobrīd mans tuvākais cilvēks".

Protams, ka uzlūkojot spontānu zīmējumu, bez komentāriem dažkārt grūti uztvert attēlotā patieso jēgu, tomēr es uzskatu par iespējamu zīmējumus grupēt.

Zīmējumu kategoriju apraksti.

Zīmē. Metožu paketē bija atsevišķa balta lapa ar uzrakstītu lūgumu uzzīmēt savu piesaistes objektu un bija acimredzams, ka daļa respondentu nezīmēja vispār. Vērtējot, ir vai nav zīmējums, par esošiem ieskaitīju arī tos, kuri

nebija veikti uz pievienotās lapas, bet, piemēram, brīvā vietā uz anketas. Pazīmes klātbūtni apzīmēju ar 1, bet iztrūkumu ar 0. Vadoties no piesaistes teorijas atziņām, varētu sagaidīt, ka atteiksies zīmēt respondenti ar izvairīgo piesaistes stilu.

Analizējot zīmēšanas tehniku, definēju sekojošas kategorijas:

Vienots zīmējums. Vienots cilvēka ķermenis, nevis atsevišķas nesaistītas tā daļas (piemēram, acs vai acis, atsevišķa galva, roka, mute, kājas). Vienota ir ainava ar kopēju jēgu, piemēram, liedags, saulriets, laiva jūrā. Par vienotu neuzskatu cilvēka zīmējumu, kurā trūkst svarīgas detaļas – galva, seja, rokas. Tāpat pretēji tiek kategorizēti zīmējumi, kuros bez uztverama konteksta lapā izvietoti vienādas nozīmes objekti – ziedi, zvaigznītes, baloni un sēne vai Saule un Mēness. Par vienotu netiek uzskatīts zīmējums, kurā viens skaidri identificējams piesaistes objekts attēlots kā sastāvošs no divām vai vairākām vienādi nozīmīgām daļām, piemēram, cilvēka ķermenis, kurā katra tā puse un pretēji pavērstas galvas kustībā it kā mēģina atrauties viena no otras.

Labots vai izskaistināts. Teorētiski šāds zīmēšanas stils varētu būt saistīts ar trauksmi, pārņemību un neatrisinātām attiecībām. Par labotiem uzskatu zīmējumus, kuri ir pārsvītroti un sākti no jauna, dzēsti vai spēcīgākām līnijām pārzīmēti, vai sākti vienā lapas pusē un turpināti otrā. Izskaistinājumi ir skaidri identificēta galvenā objekta izrotājumi vai papildelementi – ziedi rokās, matos vai ziedu vija; izrakstīts vai apdrukāts apģērbs, volāni un mežģīnes; rotaslietas – gredzeni, ķēdes, pirsings; radziņi vai ilknīši; sirsniņu rāmis; acu vietā zvaigznes un krūtīs pukstoša sirds.

Iedziļinoties zīmējumu saturā, veidoju šādas kategorijas:

Nedzīvs. Par dzīvām tiek uzskatītas visas dzīvas būtnes un tās nedzīvās būtnes, kuras attēlotas kā dzīvas, piemēram, dejojoša Saule, zvaigzne ar seju un rokām. Turpretī nedzīviem tiek pieskaitīti miruši vai ievainoti cilvēki (piem., guļošs zārkā, ar krūtis iedurtu nazi, u.c.) un nedzīvās dabas objekti – tādi kā akmens, laiva, cietoksnis.

Simbols. Šajā kategorijā ietilpst piesaistes objektu zīmējumi ģeometrisku figūru formā (tipiskākais ir aplis vai trijstūris), sirds, debess ķermeņi (Saule, zvaigzne, komēta), ugunskurs.

Abstrakts. Iespējams, ka šajā kategorijā ietilpstošo dažu zīmējumu raksturs vairāk raksturo zīmētāja intelektu un radošumu, nekā piesaistes attiecību stilu. Tomēr abstraktu zīmējumu klātbūtne prasa tos grupēt – kategorijā ietverti viennozīmīgi abstrakti zīmējumi, kuru subjektīvā jēga praktiski nav interpretējama šāda pētījuma kontekstā.

Cilvēks. Ikviens nepārprotami uztverams cilvēka figūras attēlojums – portrets, no svītriņām veidots "sērkociņcilvēks", cilvēks pilnā augumā vai atsevišķas tā ķermeņa daļas.

Dzīva būtne, kas nav cilvēks. Kategorija izdalīta, jo atsevišķu grupu sastādīja zīmējumi, kuros piesaistes objekts attēlots kā zaķis, lācītis, velniņš, citplanētiets vai cita dzīva būtne.

Viens zīmējums vienlaicīgi var pārstāvēt vairākas kategorijas. Piemēram, zīmējumu, kurā piesaistes objekts attēlots kā siera gabals peļu slazdā, var kategorizēt kā nedzīvu, simbolisku un vienotu (jo skaidri izdalīts galvenais objekts to papildinošā kontekstā). Cits zīmējums – sievietes galva bez sejas kontūras, ar uzsvērtu lūpu līniju, acīm starojošu sauliņu formā, kuru centrā atmirz zvaigznes tiek kategorizēts kā izskaistināts, dzīvs, cilvēks un nav vienots. Izstrādātā kategorizācijas sistēma padara iespējamu elastīgāku zīmēšanas stila un ietvertā satura kvalitatīvo analīzi. Kategoriju veidošanu noslēdzu, kad nākošie zīmējumi vairs neienesā to struktūrā jaunas korekcijas.

Metode izmantota ar mērķi iegūt papildus ilustratīvu materiālu dažādu piesaistes stilu būtības aprakstīšanai un ieskicēt tās lietojamību kā papildus instrumentu pieaugušo piesaistes pašnovērtējuma metodēm.

2.3. Pētījuma procedūra

Pētījuma metožu pakete sastāvēja no 13 lapām - Attiecību aptaujas (1 lp.), Piesaistes stilu aptaujas (4 lp.), Savstarpējās piesaistes aptaujas (4 lp.), Piesaistes vēstures aptaujas (2 lp.), demogrāfiskās informācijas jautājumiem (1 lp.) un vienas baltas lapas ar uzrakstītu lūgumu uzzīmēt savu piesaistes objektu. Minētie materiāli pirms izsniegšanas respondentiem tika apkopoti nejaušā secībā, kuru respondents varēja mainīt pēc brīvas izvēles. Visām pašnovērtējuma metodēm bija pievienotas instrukcijas, tomēr pirms datu ievākšanas uzsākšanas, kopīgi ar pētījuma dalībniekiem izskatīju visas metodes un tās pārrunāju. Aizpildot Savstarpējās piesaistes aptauju, iepriekš jāidentificē piesaistes objekts, kuru arī lūdzu uzzīmēt uz baltās lapas. Pārrunājot veicamo uzdevumu, kā arī datu ievākšanas laikā, respondenti varēja saņemt atbildes uz neskaidrajiem procedūras jautājumiem. Veicamā uzdevuma izpildes laiks netika ierobežots, bet piedalīšanās pētījumā aizņēma vidēji 70 minūtes.

Respondenti izpildīja anketas divējādi – (1) uz vietas mācību iestādē, nododot tās man personīgi, (2) izpildīja mājās, atdodot paketi man vai nosūtīt aizlīmētās aploksnēs.

2.4. Iegūtie rezultāti un iztirzājums

Pētījuma dati tika apkopoti un analizēti saskaņā ar izvirzīto pētniecisko jautājumu mērķtiecīgo secību.

Analīzes plāns:

- Dažādu piesaistes stilu kategoriju ipatsvars pētāmajā izlasē.
- Saistība starp dažādu metožu identificētajām piesaistes stilu kategorijām.
- Saistība starp piesaistes stilu kategorijām un dimensijām.
- Saistība starp piesaistes stilu kategorijām un bērnības attiecību raksturošanas veidu.
- Atšķirības projektīvajos zīmējumos dažādos piesaistes stilos.
- Atsevišķu gadījumu analīze.

2.4.1. Dažādu piesaistes stilu kategoriju īpatsvars

Pētāmajā izlasē pārstāvētas visas piesaistes stilu kategorijas, arī tās, kuras autori sākotnēji veidojuši kā respondenta iespējamā kliniskā statusa indikatorus.

Piesaistes kategorizēšanai tika izmantotas trīs pašnovērtējuma metodes ar atšķirīgu teorētisko pamatnostādni. 4. tabulā atspoguļots sadalījums pa kategorijām visās trīs piesaistes klasifikācijās.

4. tab. Piesaistes stilu kategoriju biežumi pētāmajā izlasē pēc dažādu pašnovērtējuma metožu klasifikācijas (n=136) salīdzinoši ar ASV veiktu pētījumu rezultātiem.

Pētījumu rezultāti, izmantojot AA Bartholomew, Horowitz, 1991				Pētījumu rezultāti, izmantojot PSA Sperling, Berman, 1991			Pētījuma rezultāti, izmantojot SPA West, Sheldon, Reiffer, 1987		
Pētāmajā izlasē		Citos pētījumos		Pētāmajā izlasē		Citos pēt.			
droša	39% (n=53)	47%	56%	59%	atkarīga	58,8% (n=80)	65%	uzmācīgā aprūpēšana	64,7% (n=88)
izvairīgi bailīga	19,9% (n=27)	21%			naidīga	2,9% (n=4)	0%	dusmīgā aiziešana	10,3% (n=14)
pārņemta	16,9% (n=23)	14%	19%	11%	ambivalenta	14,7% (n=20)	10%	uzmācīgā aprūpes meklēšana	6,6% (n=9)
izvairīgi noraidoša	24,3% (n=33)	18%	25%	25%	izvairīga	23,5% (n=32)	25%	uzmācīgā pašpalāvība	16,2% (n=23)
		Bartholomew, Horowitz, 1991		Hazan, Shaver, 1987 3 kategoriju modelis		Bower, 1997. ASV reprezentā- tīva izlase. 3 kategoriju mod.		Sperling, Sharp, Fishler, 1991	

AA - Attiecību aptauja;

PSA - Piesaistes stilu aptauja;

SPA - Savstarpējās piesaistes aptauja

Attiecību aptaujā izplatītākā ir droša piesaiste (39%), tad izvairīgi noraidoša (24,3%), izvairīgi bailīga (19.9%) un ar attiecībām pārņemta (16.9%). Līdzīgus rezultātus Attiecību aptaujas klasifikācijās ieguvusi I. Bite (2002), identificējot 41% respondentus ar drošu un 23% – ar izvairīgi bailīgu piesaisti.

Salīdzinoši minēšu piesaistes pētījumus ASV. Pētot bērnu un māšu piesaisti, bērniem caurmēra sadalījums pa trīs piesaistes kategorijām ir sekojošs – 62 % droši, 23 % izvairīgi un 15 % ambivalenti piesaistīti (Campos et al., 1983). Zinātniskajā literatūrā pausts viedoklis, ka šāds sadalījums visumā atbilst arī pieaugušo piesaistes stilu sadalījumam. To pamato Heizena un Šeivers (Hazan, Shaver, 1987), klasificējot 56% pieaugušo kā droši, 25% kā izvairīgi un 19% kā ambivalenti piesaistītus. Man pieejamie jaunākie dati par pētījumu reprezentatīvā pieaugušo izlasē ASV (pēc Bower, 1997) minētajā trīs kategoriju klasifikācijā liecina, ka no 8.080 respondentiem vecumā no 15 līdz 54 gadiem 59 % ir ar drošu piesaisti, 25 % ar izvairīgu un tikai 11 % – ar ambivalentu piesaisti (studentu nejausās izlasēs parasti ambivalentā piesaiste tika identificēta divas reizes biežāk). Pētnieki secina, ka piesaistes stili ir centrālie personības un sociālo attīstību organizējošie faktori (Mickelson, Kessler, & Shever, 1997) un ar gadiem trauksmes īpatsvars attiecībās pakāpeniski samazinās. Tādēļ atšķirības rezultātos nevajadzētu uztvert kā pretrunas, bet kā atsevišķu piesaistes aspektu izgaismotājas, kuras var pakļaut interpretācijai.

Salīdzinot Attiecību aptaujas sadalījumu ar tās pašas metodes iegūtajiem rezultātiem ASV (Bartholomew, & Horowitz, 1991), redzams, ka pētāmajā izlasē drošās piesaistes īpatsvars ir mazāks (39% salīdzinoši ar 47%) un izvairīgi noraidošas piesaistes grupa lielāka (24,3% salīdzinoši ar 18%). Ja nosacīti salīdzina Attiecību aptaujas četru kategoriju modeli ar ASV reprezentatīvajā pētījumā izmantoto trīs kategoriju modeli, statistiski nozīmīgi atšķiras abas drošās piesaistes grupas ($t \text{ apr.} = 2.91$ pārsniedz $t \text{ krit.} = 2.80$; $p < 0.01$), t.i. pētāmajā izlasē ir nozīmīgi mazāks drošās piesaistes īpatsvars. Interesanti, ka

šajā pētījumā izvairīgās piesaistes kategorijas apjoms ir līdzīgs ar ASV veiktā pētījuma rezultātiem.

Piesaistes stilu aptauja veidota ar mērķi spriest par kopējo piesaistes modeli dažādās attiecībās, kuru kvalitāte var būt atšķirīga. Tā atkarīgās piesaistes kategorija apvieno 58.8%, izvairīgā – 23.5%, ambivalentā – 14,7% un naidīgā – 2.9% respondentu. Šie rezultāti sasaucas ar augšminēto sadalījumu ASV reprezentatīvā pieaugušo izlasē un neatšķiras statistiski nozīmīgi no metodes autoru (Sperling, Berman, 1991) proponētā sadalījuma, lai arī pētāmajā izlasē ir salīdzinoši mazāks atkarīgās piesaistes īpatsvars. Izņēmums ir naidīgā piesaiste, kura caurmēra izlasē ASV nav bijusi pārstāvēta, bet pētāmajā izlasē sastāda 2.9%.

Līdztekus klasifikācija pēc Savstarpējās piesaistes aptaujas rezultātiem ir – 64.7% uzmācīgās aprūpēšanas, 16.2% uzmācīgās pašpaļāvības, 10.3% dusmīgās aiziešanas un 6.6% uzmācīgās aprūpes meklēšanas kategorijā. Jāatzīmē, ka uzmācīgā aprūpēšana veidota kā nedrošas piesaistes kategorija, taču atkarības komponente ir tā, kura varētu iesaistīt šajā grupā arī droši piesaistītos respondentus, jo atsevišķa drošas vai atkarīgas piesaistes kategorija nav izdalīta.

Kopumā pētāmajā izlasē piesaistes stilu izplatība proporcionāli saskan ar pētījumos pamatoto sadalījumu – visvairāk indivīdu ar drošu piesaisti, tad – ar izvairīgu piesaisti un ambivalentu piesaisti. Tomēr mazākā drošas piesaistes izplatība pētāmajā izlasē un lielāks naidīgas un Attiecību aptaujas rezultātos – izvairīgas piesaistes īpatsvars varētu raksturot Latvijas situāciju.

Minētās īpatnības sadalījumā pa piesaistes stiliem varētu skaidrot ar atšķirībām pētāmajās izlasēs ASV un Latvijā, mūsu valstī raksturīgo bērnu aprūpes filozofiju padomju periodā, kad pētījuma dalībnieki ir dzimuši un salīdzinoši ļoti nelielo cilvēku skaitu, kuri izgājuši psihoterapiju. Kā jau minēts, tipiski nedrošas piesaistes maiņas notiek psihoterapijas rezultātā, pusaudža vecumā atrodot pozitīvu autoritāti vai, sākot kopdzīvi un ieejot otra laulātā labvēlīgā ģimenes vidē. Runājot par bērnu aprūpes filozofiju Latvijā,

respondentu bērnības piesaistes drošību, manuprāt, varētu būt ietekmējuši vairāki faktori. Pirmkārt, stingrais zidaiņu kopšanas un barošanas režīms - jaundzimušā atšķiršana no mātes tūlīt pēc dzemdībām, ēdināšana pēc pulksteņa noteiktās stundās, nerespektējot bērna aktuālās vajadzības (modinot no miega vai nerēķinoties ar raudāšanu pirms noteiktā laika), uzmanišanās nepieradināt bērnu pie ņemšanas rokās (lai "neizlutinātu") un izolēšana, lai iemācītu mazuli patstāvīgi aizmigt un nepieprasīt mātes klātbūtni. Otrkārt, augstā sieviešu nodarbinātība un mātes atgriešanās darbā uz pilnu slodzi divus mēnešus pēc dzemdībām bija valsti ar Darba likuma kodeksu noteikta kārtība pagājušā gadsimta piecdesmitajos - septiņdesmitajos gados. Treškārt, no iepriekšminētā izrietēja pirmsskolas bērnu iestāžu lomas pārvērtēšana, ieskaitot tā sauktās diennakts "silites", kurās nodeva zidaiņus. Bērnu dārzos vecāki atstāja pieskatīšanai mazulus pa dienu vai uz visu darba nedēļu. Jau pats nosaukums "mazbērnu novietne" izsaka organizācijas filozofiju. Pie tam bērnu iestādēs bija plašs un mainīgs personāls, tādējādi apgrūtinot aizvietojošas piesaistes figūras identificēšanu starp auklitēm. Šeit minams aspekts bija praktizētā bērnu hospitalizēšana, atšķirot no vecākiem un ierobežojot tuvinieku apmeklējumus. Ceturtkārt, tēva lomas nepietiekoša novērtēšana. Netika akceptēta virieša iesaistišanās sievas grūtniecībā un dzemdību procesā. Iespējams, kā Otrā pasaules kara atskaņa bija t.s. vientuļo māšu atbalstīšana valstiskā mērogā.

Pētāmajā izlasē identificētās piesaistes stīlu proporcijas apstiprina teorētisko modeli par piesaistes stīlu sadalījumu populācijā.

Pētāmajā izlasē ir mazāks drošas piesaistes īpatsvars salīdzinoši ar ASV veiktu pētījumu datiem. To varētu skaidrot ar atšķirībām pētāmajās izlasēs un cilvēku skaitā, kuri izgājuši psihoterapiju, kā arī respondentu bērnībā 1950-80-os gados Latvijā praktizēto bērnu audzināšanas filozofiju.

2.4.2. Saistība starp dažādu metožu identificētajām piesaistes stilu kategorijām

Līdz šim plašāk lietotās piesaistes pētīšanas metodes tikušas labi saskaņotas ar piesaistes teorētiskajiem modeļiem. Kliniskās metodes mērķis ir ne tikai atklāt pazīmi, bet izprast tās būtību un lomu konkrētās personas funkcionēšanā. Lai atrastu kliniski orientēto piesaistes pašnovērtējuma metožu vietu starp biežāk lietotajām aptaujas metodēm, salīdzināju, kā sasaucas atšķirīgās Piesaistes stilu aptaujas un Savstarpējās piesaistes aptaujas skalas ar Attiecību aptaujas klasifikāciju (5. tab.).

5. tab. Attiecību aptaujas (AA, Bartholomew & Horowitz, 1991) klasifikācijas piesaistes stilu vērtējumu korelācijas ar Piesaistes stilu aptaujas (PSA, Sperling & Berman, 1991) un Savstarpējās piesaistes aptaujas (SPA, West et al., 1987) kategoriju vērtējumiem.

PSA SPA	PSA (n=136)				SPA (n=134)			
	izvairīgā (n=32)	atkarīgā (n=80)	naidīgā (n=4)	ambivalentā (n=20)	dusmīgā aiziešana (n=14)	uzmācīgā aprūpē- šana (n=88)	uzmācīgā pašpalā- vība (n=23)	uzmācīgā aprūpes meklē- šana (n=9)
AA (n=136)								
A (n=53) drošā		.58**		-.30**			-.39**	
B (n=27) izvairīgi-bailīgā	.54**		.23*	.32**			.31**	.39*
C (n=23) pārņemta		-.30**	.30**	.44**	.35**	.27*		.22*
D (n=33) izvairīgi-noraidošā	.46**	-.25*			.42*		.32**	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

AA drošās piesaistes kategorija nozīmīgi saistīta ar PSA atkarīgo piesaisti ($r = .58$, $p < .001$), ko secinājis arī aptaujas autors (Sperling, et al., 1996) un negatīvi korelē ar uzmanīgo pašpalāvēību ($r = -.30$, $p < 0.01$) un ambivalentās piesaistes kategoriju ($r = -.39$, $p < 0.01$). Sagaidīju, ka SPA uzmanīgās

aprūpēšanas kategorija varētu būt saistīta ar AA drošo piesaistes kategoriju, tomēr šajās kategorijās saistību nekonstatē.

AA izvairīgi bailīgā piesaiste sasaucas ar PSA izvairīgo ($r = .54, p < 0.01$), naidīgo ($r = .23, p < 0.05$) un ambivalento ($r = .32, p < 0.01$) un SPA uzmācīgās pašpaļāvības ($r = .31, p < 0.01$) kategorijām. Ar teoriju nesakrīt identificētā saistība starp AA izvairīgi bailīgo un SPA uzmācīgās aprūpes meklēšanas ($r = .39, p < 0.05$) kategorijām.

Nozīmīgi korelē arī AA pārņemtā kategorija ar PSA naidīgo ($r = .30, p < 0.01$) un ambivalento ($r = .44, p < 0.01$), negatīvi ar atkarīgo ($r = -.30, p < 0.01$) un pozitīvi ar SPA dusmīgo aiziešanu ($r = .35, p < 0.01$), uzmācīgo aprūpēšanu ($r = .27, p < 0.05$) un uzmācīgo aprūpes meklēšanu ($r = .22, p < 0.05$). Tas apstiprina ambivalentās piesaistes teorētisko būtību, t.i. pārņemtību ar neatrisinātajām attiecībām, tieksmi pēc tuvības, raizēm par piesaistes objekta pieejamību un atsaucību, trauksmi un dusmām.

Savukārt AA izvairīgi noraidošā piesaiste nozīmīgi saistīta - pozitīvi ar PSA izvairīgo ($r = .46, p < 0.01$), negatīvi ar PSA atkarīgo ($r = -.25, p < 0.05$) un pozitīvi ar SPA dusmīgās aiziešanas ($r = .42, p < 0.05$) un uzmācīgās pašpaļāvības ($r = .32, p < 0.01$) kategorijām.

Tā kā Piesaistes stilu aptauja veidota uz Attiecību aptaujas pamata, starp tām iespējams atrast un pamatot vairāk līdzību. Savstarpējās piesaistes aptaujas klasifikācija atšķiras un, kā jau minēts, pretrunas rada respondentu ar drošo piesaisti identificēšana.

Jāsecina, ka praktiskais pētījums un pielietotā korelāciju analīze kopumā apstiprina teorētisko modeli pieaugušo piesaistes kategorizēšanā. Savstarpējās piesaistes aptauja un Piesaistes stilu aptauja ir saskaņotas ar piesaistes teorijas nostādnēm un saistītas ar Attiecību aptauju.

Abas jaunievēstās piesaistes izpētes metodes atšķiras pēc uzbūves, klasifikācijas modeļa un teorētiskā pamata. Lai pārlicinātos, ka pamatā tās pēta vienu un to pašu fenomenu, tikai akcentējot citus tā aspektus, veicu Piesaistes stilu aptaujas un Savstarpējās piesaistes aptaujas identificēto piesaistes stilu kategoriju vērtējumu korelāciju analīzi (6. tab.).

6. tab. Savstarpējās piesaistes aptaujas un Piesaistes stilu aptaujas kategoriju vērtējumu savstarpējās korelācijas.

PSA (n=136) SPA (n=134)	Izvairīgā (n=32)	Atkarīgā (n=80)	Naidīgā (n=4)	Ambivalentā (n=20)
Dusmīgā aiziešana (n=14)	.09	.11	.43**	.54**
Uzmācīgā aprūpēšana (n=88)	-.01	.30**	-.05	.10
Uzmācīgā pašpalāvība (n=23)	.27*	-.31**	.30**	.19
Uzmācīgā aprūpes meklēšana (n=9)	-.08	.26**	.18	.19

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

PSA - Piesaistes stilu aptauja;

SPA - Savstarpējās piesaistes aptauja.

Korelāciju analīze uzrādīja statistiski nozīmīgu saistību starp SPA dusmīgās aiziešanas un PSA naidīgo ($r = .43$, $p < 0.01$) un ambivalento ($r = .54$, $p < 0.01$) piesaistes kategorijām. Tas sasaucas ar Boulbija (1973) teorētisko atziņu, ka viena no ambivalentās piesaistes pamatkomponentēm ir dusmas.

SPA uzmācīgās aprūpēšanas ($r = .30$, $p < 0.01$) un aprūpes meklēšanas ($r = .26$, $p < 0.01$) kategorijas tendences līmeni iezīmē saistību ar PSA atkarīgo

piesaistes stila kategoriju. Kā minēts iepriekš, PSA atkarīgā piesaiste uzskatāma par cieši saistītu ar drošo piesaistes stilu (korelācija ar Attiecību aptaujas drošo kategoriju $r = .58$, $p < 0.01$). Viens skaidrojums varētu būt drošas piesaistes kategorijas iztrūkums SPA metodē, tādēļ abas minētās kategorijas iekļāvušas droši piesaistītos respondentus. Tomēr iepriekšējā analizē SPA uzmācīgās aprūpēšanas kategorija nebija saistīta ar AA drošo kategoriju. Iespējams, ka "normālā" (ne-pacientu) populācijā kliniskā SPA metode nedod tik precīzu informāciju kā citas metodes. Otrs iemesls varētu būt trauksmainas atkarības komponente ambivalentās attiecībās, kādas teorētiski pārstāv minētās SPA kategorijas. Statistiski nozīmīgu saistību starp SPA uzmācīgo aprūpes meklēšanu, aprūpēšanu un PSA ambivalento piesaisti nekonstatē, pretēji pozitīvajām korelācijām ($r = .27$, $p < 0.05$ un $r = .22$, $p < 0.05$) ar Attiecību aptaujas ambivalento piesaistes kategoriju. Iespējams, ka Attiecību aptauja ambivalento piesaisti aplūko plašāk nekā PSA un SPA, kuras fokusētas uz specifiskākiem ambivalentas piesaistes aspektiem (piemēram, trauksmi un dusmām). Tādēļ SPA un PSA minēto kategoriju vērtējumi varētu nekorelēt, bet vienlaicīgi būt saistīti ar Attiecību aptaujas ambivalento kategoriju.

SPA uzmācīgās pašpalāvēības kategorija pozitīvi saistīta ar PSA izvairīgās ($r = .27$, $p < 0.05$) un naidīgās ($r = .30$, $p < 0.01$) piesaistes kategorijām, un negatīvi korelē ar PSA atkarīgās ($r = -.31$, $p < 0.01$) piesaistes kategoriju. Tas sasaucas ar teorētiski aprakstīto izvairīgās piesaistes būtību un apliecina atšķirīgo klasifikāciju kvalitatīvu saistību izvairīgas piesaistes identificēšanā.

Piesaistes stilu aptauja un Savstarpējās piesaistes aptauja, gan atšķirīgas pieaugušo piesaistes klasifikācijā, tomēr ir savstarpēji teorētiski saistītas (lai arī nesakrīt precīzi) piesaistes teorētiskā modeļa ietvaros. Tādēļ uzskatu, ka abu metožu rezultātus var apkopot vienotu secinājumu izdarīšanai.

2.4.3. Saistība starp pieaugušo piesaistes stilu kategorijām un dimensijām.

Sperlings (Sperling et al., 1996) salīdzinošā piesaistes pašnovērtējuma metožu pētījumā ziņo, ka Savstarpējās piesaistes aptaujas dimensijas savstarpēji mēreni korelē. 7. tabulā apkopotas piesaistes dimensiju iekšskalu korelācijas.

7. tab. Korelācijas starp Savstarpējās piesaistes aptaujas pieaugušo piesaistes dimensijām.

	Tuvības meklēšana	Šķiršanās protests	Zaudējuma bailes	Pieejamība	Izmantošana
Tuvības meklēšana	–				
Šķiršanās Protests	.40**	–			
Zaudējuma bailes	.33**	.43**	–		
Pieejamība	.00	.30**	.57**	–	
Izmantošana	–.08	.05	.34**	.48**	–

** p < 0.01

Statistiski nozīmīgas korelācijas intervālā no .30 līdz .57 ($p < 0.01$) raksturo konstruktīvu teorētisko saistību. Dimensiju saistība ir pamatota, jo atspoguļo pieaugušo piesaistes uzvedības komponenti, līdz ar to teorētiski uzrunājot vienota veseluma dažādus aspektus. Šajā sakarā jāatgriežas pie Savstarpējās piesaistes aptaujas datu interpretācijas principa.

Izejot no dimensiju teorētiskās būtības, tuvības meklēšana, šķiršanās protests un zaudējuma bailes interpretējamās tieši. Tātad, jo augstāks vērtējums attiecīgajā skalā, jo pazīme vairāk izteikta (jo augstāka korelācija, jo dimensija nozīmīgāk saistīta ar doto piesaistes stila kategoriju). Pozitīvās korelācijas norāda uz trīs dimensiju ne tikai teorētisko, bet arī empīrisko saistību.

Turpretī pieejamība un izmantošana traktētas pretēji. Zemāks vērtējums pieejamības un izmantošanas dimensijās saistīts ar piesaistes objekta kā pieejama uztveri un izmantošanu par "drošo pamatu". Jo lielāks pieejamības dimensijā vērtējums ballēs, jo lielāka nedrošība par piesaistes objekta klātbūtni, kad tas būs nepieciešams. Sekojoši pieejamības dimensijas pozitīvā saistība ar šķiršanās protestu ($r = .30, p < 0.01$) un zaudējuma bailēm ($r = .57, p < 0.01$) skaidrojama - jo trauksmaināka piesaiste (raksturo šķiršanās protests un zaudējuma bailes), jo lielākas šaubas par piesaistes objekta pieejamību. Līdzīgi izmantošanas dimensijā augstāks ballu skaits atspoguļo mazāku piesaistes objekta kā "drošā pamata" izmantošanu. Tādēļ izmantošanas un pieejamības dimensiju savstarpējā pozitīvā korelācija ($r = .48, p < 0.01$) apstiprina teorētisko modeli - ja piesaistes objekts ir vai tiek uzskatīts par nepietiekoši pieejamu, tad viņš vairāk tiek aprakstīts kā neatsaucīgs un pie viņa mazāk vēršas pēc atbalsta un palīdzības. Zaudējuma baiļu korelācija ar pieejamības ($r = .57, p < 0.01$) un izmantošanas ($r = .34, p < 0.01$) dimensijām apstiprina teorētisko atziņu, ka indivīdi ar augstu zaudējuma baiļu trauksmi, baidās būt pieprasoši, lai nezaudētu piesaistes objektu, vienlaikus uztverot viņu kā nepietiekoši pieejamu.

Runājot par Savstarpējās piesaistes aptaujas metodi kopumā - augstāki vērtējumi skalās saistīti ar lielāku piesaistes nedrošību.

Neskatoties uz to, ka piesaistes dimensijas savas metodes ietvaros definējuši Savstarpējās piesaistes aptaujas autori, tās izriet no piesaistes teorijas un varētu tikt attiecinātas arī uz citām piesaistes stilu klasifikācijām. Jēdziens par piesaistes dimensijām, iespējams, izmantojams dažādu piesaistes kategoriju psiholoģiskās būtības (varētu sacīt -piesaistes uzvedību motivācijas) izpratnei.

Tādēļ nākošais solis datu analizē bija trīs pētījumā izmantoto pašnovērtējuma metožu piesaistes kategoriju saistības noteikšana ar piesaistes dimensijām (8. tab.). Analīzes uzskatāmībai apvēršu pieejamības un izmantošanas dimensiju vērtējumus. Piemēram, AA drošas piesaistes kategorijas psiholoģiskā būtība ir zema zaudējuma baiļu komponente, piesaistes objekta pieejamības uztvere un vēršanās pie piesaistes objekta pēc atbalsta.

8. tab. Piesaistes stilu kategoriju vērtējumu korelācijas ar piesaistes dimensiju vērtējumiem.

Dimensijas Kategorijas		Tuvības meklēšana	Šķiršanās protests	Zaudējuma bailes	Pieejamība	Izmantošana
		A A	Droša			-.30**
Bailīga	.19*			.47**	-.27*	-.30**
Pārņemta	.29**			.38**		
Noraidoša					-.19*	-.19*
P S A	Atkarīga	.29**			.24*	.28*
	Naidīga	.23*	.33**	.45**	-.40**	-.24**
	Ambivalenta	.28**	.40**	.53**	-.40**	
	Izvairīga			.21*	-.44**	
S P A	Uzmāc. aprūpēš.	.27**	.40**			.19*
	Dusmigā aizieš.	.50**	.60**	.53**	-.44**	
	Uzmāc. aprūpes mekl.	.51**	.32**	.30**		.19*
	Uzmāc. pašpalāvība			.40**	-.57**	-.67**

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

AA - Attiecību aptauja; PSA - Piesaistes stilu aptauja; SPA - Savstarpējās piesaistes aptauja.

Atšķirīgā klasifikācijas pamata dēļ salīdzinoši vājākas statistiski nozīmīgas sakarības pastāv starp Attiecību aptaujas kategorijām un piesaistes dimensijām. Tomēr, pārskatot visu trīs metožu klasifikāciju saistību ar dimensijām, izkristalizējas līdzīgas tendences. AA drošā kategorija nozīmīgi korelē ar pieejamības ($r = .26, p < 0.05$) un izmantošanas ($r = .37, p < 0.01$) dimensijām, tāpat arī PSA atkarīgā ($r = .24, p < 0.05$) un SPA uzmācīgās aprūpēšanas ($r = .19, p < 0.05$) un uzmācīgās aprūpes meklēšanas ($r = .19, p < 0.05$) kategorijas. AA drošās piesaistes būtību akcentē negatīvā saistība ar zaudējuma bailēm ($r = -.30, p < 0.01$).

AA izvairīgi bailīgā kategorija līdzīgi kā PSA naidīgā un SPA dusmīgās aiziešanas kategorija pozitīvi saistīta ar tuvības meklēšanu ($r = .19, p < 0.05$), zaudējuma bailēm ($r = .47, p < 0.01$), negatīvi - ar pieejamību ($r = -.27, p < 0.05$) un izmantošanu ($r = -.30, p < 0.01$). Papildus tam, naidīgā ($r = .33, p < 0.01$) un dusmīgās aiziešanas ($r = .60, p < 0.01$) kategorijas nozīmīgi korelē ar šķiršanās protesta dimensiju.

AA ar attiecībām pārņemtā kategorija saistīta ar tuvības meklēšanu ($r = .29, p < 0.01$) un zaudējuma bailēm ($r = .38, p < 0.01$), bet PSA ambivalentā un SPA uzmācīgā aprūpes meklēšana papildus tam - arī ar šķiršanās protesta dimensiju. PSA ambivalence negatīvi saistīta arī ar pieejamības dimensiju ($r = -.40, p < 0.01$).

AA izvairīgi noraidošā kategorija negatīvi saistīta ar pieejamības ($r = -.19, p < 0.05$) un izmantošanas ($r = -.19, p < 0.05$) dimensijām, PSA izvairīgā kategorija - vēl papildus ar zaudējuma bailēm ($r = .21, p < 0.05$) un SPA uzmācīgās pašpalāvēšanas kategorija - ar visām trīs nosauktajām dimensijām.

Dažādu piesaistes kategoriju psiholoģiskās būtības empirisks pamatojums, manuprāt, ir viens no centrālajiem jautājumiem. Iegūtajai atbildei paredzama nozīmīga teorētiska vērtība un praktiska pielietojamība. Piesaistes dimensijas precīzāk saskaņotas ar Savstarpējās piesaistes aptaujas kategorijām, jo pārstāv vienu un to pašu metodi. Tomēr arī mērena ciešuma sakarības tendenču limeni

starp piesaistes dimensijām un Attiecību aptaujas, kā arī Pieaugušo piesaistes aptaujas kategorijām iekļaujas piesaistes teorētiskajā modeli.

Ar drošu piesaisti saistītas AA drošā un PSA atkarīgā piesaistes kategorijas. Pozitīvā korelācija ar pieejamības un izmantošanas dimensijām liecina par to, ka piesaistes objekts tiek uztverts kā pieejams un nav raksturīgas šaubas par viņa atsaucību. Pie piesaistes objekta tiek meklēts atbalsts un tuvība, izmantojot viņu kā "drošo pamatu". Apstiprinās, ka indivīdiem ar drošu piesaisti nav raksturīgas izteiktas bailes zaudēt piesaistes objektu. Šie secinājumi saskan ar drošās piesaistes teorētisko modeli.

PSA ambivalentā, SPA uzmācīgās aprūpēšanas un uzmācīgās aprūpes meklēšanas AA pārņemtas piesaistes kategorijas iespējams grupēt pēc ambivalentas piesaistes īpašībām. Vienojošs faktors ir to nozīmīga saistība ar tuvības meklēšanas un trauksmainajām šķiršanās protesta un zaudējuma baiļu dimensijām. Pozitīvā korelācija starp SPA uzmācīgās aprūpēšanas, kā arī SPA uzmācīgās aprūpes meklēšanas kategorijām un izmantošanas dimensiju apstiprina teorētisko modeli, ka, lai arī šie indivīdi šaubās par to, vai piesaistes objekts viņus sapratis, tomēr meklē un pieņem atbalstu. Citiem vārdiem, piesaistes objekts tiek izmantots par "drošo pamatu". Uzmācīgie aprūpes meklētāji iesaista partneri ikdienas lēmumu pieņemšanā, bet uzmācīgie aprūpētāji paši sniedz rūpes citiem, tādējādi gūstot drošības izjūtu.

Atšķirībā no droši piesaistītajiem indivīdiem, kuri arī izmanto piesaistes objektu par "drošo pamatu", ambivalenti piesaistītajiem indivīdiem nav pārlicības par piesaistes objekta pieejamību. Tas attiecināms arī uz PSA ambivalento kategoriju, kuru arī raksturo zaudējuma bailes un šaubas par piesaistes objekta pieejamību. Ambivalento indivīdu apjukumu un trauksmaino svārstīšanos apliecina kategorijas statistiski nozīmīgā saistība ar lielāko daļu piesaistes dimensijām.

Izvairīgās piesaistes kategorija var tikt aprakstīta divās apakšgrupās.

Pirmā apakšgrupa ietver AA izvairīgi bailīgās, PSA naidīgās piesaistes un SPA dusmīgās aiziešanas kategorijas. Atšķirībā no izvairīgās piesaistes otrās apakšgrupas, šajās kategorijās atklājas izteikta tuvības meklēšanas dimensija. Tas varētu norādīt uz apakšgrupu kā teorētiski saistītu ar ambivalentu piesaisti. Minētās kategorijas nozīmīgi saistītas praktiski ar visām dimensijām. Pozitīvā korelācija ar tuvības meklēšanu, šķiršanās protestu un zaudējuma bailēm apstiprina trauksmes un dusmu komponenti šajā piesaistes stila kategorijā. Līdztekus tam, bailes zaudēt piesaistes objektu un šaubas par viņa pieejamību, kā arī naidīgas un bailīgas piesaistes gadījumā – nevēršanās pie piesaistes objekta pēc atbalsta un sapratnes apstiprina šo kategoriju kvalitatīvu saistību ar izvairīgu (bailīgu) piesaisti, lai gan jāatzīmē zināma tuvība arī ar ambivalento piesaisti. Tomēr galvenā atšķirība no ambivalentās piesaistes ir piesaistes objekta neizmantošana par "drošo pamatu". No uztvertās piesaistes objekta nepietiekošās pieejamības atvasināma dusmu komponente, kura izaug no apziņas, ka piesaistes objekts nav pieejams, kad tas ir nepieciešams. Bailīgums, naidīgums un dusmīgā aiziešana apraksta ne tikai individa priekšstatus par attiecībām, bet arī ārējās uzvedības aspektus tuvās attiecībās.

Otrā apakšgrupa apvieno AA izvairīgi noraidošo, PSA izvairīgo un SPA uzmācīgās pašpaļāvības stilu kategorijas. Negatīvās korelācijas ar pieejamības un izmantošanas dimensijām norāda uz šaubām par piesaistes objekta pieejamību un nevēršanos pie viņa pēc atbalsta. Respektīvi - izvairīgi piesaistītie indivīdi mazāk izmanto piesaistes objektu kā "drošo pamatu". PSA izvairīgo un SPA uzmācīgās pašpaļāvības piesaistes kategorijas raksturo zaudējuma bailes. Izvairīgi noraidošie indivīdi pieredzējuši atstumšanu vai tās draudus, kad demonstrēja piesaistes uzvedības. Tādēļ pseidopatstāvīgais, tuvību un atbalstu nepieprasošais uzvedības stils ir viņu pieredzē vienīgais veids, kā nezaudēt attiecības ar piesaistes objektu.

Apkopojot, piesaistes dimensijas saistītas ar piesaistes stilu kategorijām. Kategoriju dimensionālā struktūra iekļaujas piesaistes teorētiskajos principos un empīriski pamato dažādu piesaistes veidu psiholoģisko būtību. Piesaistes dimensijas var tikt izmantotas piesaistes stilu kategoriju būtības aprakstīšanai.

2.4.4. Saistība starp pieaugušo piesaistes stilu kategorijām un bērnības attiecību raksturošanas veidu.

Saskaņā ar piesaistes teoriju, cilvēka individuālais piesaistes stils izriet no viņa reālajām bērnības attiecībām. Atbalstot šādu pieeju, skaidrs, ka pieaugušais pats var pastāstīt savu bērnības pieredzi. Kā jau minēts iepriekš, interviju priekšrocība ir tā, ka labāk iespējams atpazīt respondenta psiholoģiskās aizsardzības (piem., noliegšanu, idealizāciju, racionalizāciju) un mēģināt izprast arī iekšējo darbības modeļu mazāk apzinātos aspektus. Manuprāt, arī Piesaistes vēstures aptaujā, analizējot bērnības pieredzes vērtēšanas veidu, iespējams runāt par kopīgām, dažādiem piesaistes stiliem raksturīgām tendencēm pētāmajā grupā kopumā un katram indivīdam atsevišķi (skat. atsevišķo gadījumu analīzes nākošajā sadaļā).

Izvirzītais pētījuma jautājums bija izpētīt, kādas atšķirības pastāv bērnības pieredzes raksturošanas veidā indivīdiem ar dažādiem piesaistes stiliem (kategorijām). Uzsvēršu, ka pētījums nav fokusēts uz cēloņsakarību izpēti, bet gan uz aptaujas tipa izpēti iespējamības pamatošanu. Akcents tiek likts uz to, kādā veidā bērnības atmiņas tiek pasniegtas. No tā izriet pieeja secinājumos, ka nevis "māte bija ...", bet "māte tiek raksturota kā ...".

Protams, mēs varam aplūkot jautājumu arī no otras puses - kāda bērnības pieredze saistījās ar katra noteiktā piesaistes stila izveidošanos. Šī pētījuma ietvaros minētais aspekts tiks atstāts lasītāja interpretācijai un, iespējams, kalpos par pamatu turpmākiem pētījumiem.

Katrai piesaistes kategorijai raksturīgākie bērnības attiecību ar māti, tēvu un vecāku savstarpējo attiecību izvērtējumu biežumi procentos apkopoti 9., 10. un 11. tabulās. Iekavās minētais skaitlis norāda, cik procentu minētā piesaistes stila pārstāvju savās atbildēs minējuši doto apzīmētāju. Piemēram, 77,3% respondentu ar drošu piesaisti raksturo māti savā bērnībā kā "milošu" (9.tab.).

9. tab. Piesaistes stilu un vēstures aptaujā minēto raksturīgāko īpašības vārdu biežumi procentos dažādās Attiecību aptaujas kategorijās.

AA piesaistes stili	Bērnības attiecību raksturošana Piesaistes stilu un vēstures aptaujā		
	ar māti	ar tēvu	vecāku attiecības
Drošs n=53	miloša (77,3%) gādīga (75,4%) silta (67,9%) sirsnīga (62,2%) saprotoša (62,2%) n=53	gādīgs (69,2%) milošs (63,4%) taisnīgs (57,6%) atsaucīgs (55,7%) sirsnīgs (55,7%) saprotošs (55,7%) n=52	gādīgas (58,3%) atbalstošas (50%) milošas/ sirsnīgas (43,7%) ar humoru (41,6%) laimīgas (29,1%) stridīgas (27%) apmierinošas (25%) n=48
Bailīgs n=27	miloša (85,1%) nervoza (55,5%) uztraukusies (55,5%) prasīga (55,5%) nedroša (25,9%) bēdīga/nomākta (29,6%) uzbāzīga (22,2%) n=27	prasīgs (51,8%) milošs (44,4%) stīprs (44,4%) pārliecināts par sevi (44,4%) cienijams (37%) n=27	stridīgas (44,4%) apgrūtinātas (37%) milošas/ sirsnīgas (37%) saspringtas (33,3%) n=27
Pārņemts n=23	miloša (90%) sirsnīga (86,3%) taisnīga (72,7%) gādīga (63,6%) n=22	stingrs (89,4%) milošs (63,1%) prasīgs (57,8%) nervozs (42,1%) neprognozējams (26,3%) n=19	gādīgas (50%) laimīgas (27,7%) nelaimīgas (27,7%) milošas/ sirsnīgas (27,7%) varmācīgas (27,7%) saspringtas (27,7%) n=18
Noraidošs n=33	miloša (78,7%) stīpra (63,6%) pārlicu aizsargājoša (45,4%) nervoza (42,4%) prasīga (42,4%) n=33	stingrs (90%) prasīgs (83,3%) stīprs (80%) milošs (30%) neprognozējams (23,3%) auksts (23,3%) n=30	saspringtas (41,9%) stridīgas (35,5%) gādīgas (32,2%) n=31

10. tab. Piesaistes stilu un vēstures aptaujā minēto raksturīgāko īpašības vārdu biežumi procentos dažādās Piesaistes stilu aptaujas kategorijās.

PSA piesaistes stili	Bērnības attiecību raksturošana Piesaistes stilu un vēstures aptaujā		
	ar māti	ar tēvu	vecāku attiecības
Atkarīgs n=80	mīloša (84,8%) silta (70,8%) gādīga (67%) sirsnīga (65,8%) atsaucīga (59,4%) saprotoša (53,4%) n=79	milošs (65,7%) stiprs (52,6%) silts (51,3%) jauks (50%) atsaucīgs (50%) sirsnīgs (50%) saprotošs (36,8%) n=76	gādīgas (48,6%) atbalstošas (40,2%) milošas/ sirsnīgas (37,5%) laimīgas (31,9%) ar humoru (30,5%) n=72
Naidīgs n=4	nervoza (100%) uztraukusies (75%) prasīga (75%) kritiska (75%) mīloša (50%) netaisnīga (50%) bēdīga/nomākta (50%) n=4	prasīgs (75%) stingrs (75%) nervozs (50%) kritisks (50%) nekonsekvents/ pretrunīgs (50%) n=4	strīdīgas (75%) apgrūtinātas (50%) saspringtas (50%) n=4
Ambivalents n=20	uztraukusies (65%) gādīga (60%) prasīga (55%) mīloša (50%) netaisnīga (50%) nervoza (45%) iejūtīga (40%) uzbāzīga (30%) n=20	milošs (33,3%) kritisks (33,3%) uzmanīgs (27,7%) savtīgs (27,7%) atsaucīgs (27,7%) nervozs (27,7%) gādīgs (27,7%) saprotošs (27,7%) bēdīgs/nomākts (27,7%) n=18	strīdīgas (38,8%) saspringtas (38,8%) milošas/ sirsnīgas (27,7%) nelaimīgas (22,2%) gādīgas (22,2%) n=18
Izvairīgs n=32	stipra (65,6%) nervoza (43,7%) prasīga (43,7%) nekonsekventa (43,7%) mīloša (43,7%) kritiska (43,7%) noraidoša (21,8%) auksta (18,7%) n=32	prasīgs (83,3%) stingrs (80%) pārliecināts par sevi (60%) nervozs (26,6%) neieinteresēts (23,3%) noraidošs (23,3%) netaisnīgs (23,3%) n=30	strīdīgas (45,1%) saspringtas (41,9%) nelaimīgas (35,4%) apgrūtinātas (35,4%) n=31

11. tab. Piesaistes stilu un vēstures aptaujā minēto raksturīgāko īpašības vārdu biežumi procentos dažādās Savstarpējās piesaistes aptaujas kategorijās.

SPA piesaistes stili	Bērnības attiecību raksturošana Piesaistes stilu un vēstures aptaujā		
	ar māti	ar tēvu	vecāku attiecības
Dusmīgā aiziešana n=14	mилоša (71,4%) cienījama (71,4%) stipra (71,4%) kritiska (57,1%) prasīga (57,1%) nervoza (57,1%) uztraukusies (50%) bēdīga (42,8%) neatsaucīga (35,7%) n=14	stingrs (53,8%) prasīgs (53,8%) pārliecināts par sevi (53,8%) kritisks (38,4%) n=13	strīdīgas (53,8%) apgrūtinātas (30,7%) saspringtas (30,7%) n=13
Uzmācīgā pašpaļāvība n=23	mилоša (63,6%) stipra (54,5%) prasīga (50%) kritiska (50%) neprognozējama 31,8%) bēdīga (31,8%) nekoncekventa, pretrunīga (31,8%) n=22	prasīgs (57,1%) stingrs (57,1%) stiprs (42,8%) pārliecināts par sevi (42,8%) n=21	gādīgas (42,8%) atbalstošas (42,8%) apmierinošas (38%) n=21
Uzmācīgā aprūpēšana n=88	mилоša (81,6%) gādīga (78,1%) silta (66,6%) stipra (57,4%) iejūtīga (54%) uztraukusies (41,3%) n=87	gādīgs (65%) mилоšs (60,7%) stiprs (58,3%) pieņemošs (41,6%) silts (35%) neprognozējams (28,5%) auksts (20,2%) vājš (20,2%) neatsaucīgs (17,8%) n=84	gādīgas (45,6%) mилоšas/ sirsnīgas (38,2%) atbalstošas (33,3%) saspringtas (30,8%) strīdīgas (30,8%) varmācīgas (10,7%) n=81
Uzmācīgā aprūpes meklēšana n=9	gādīga (88,8%) stingra (55,5%) stipra (55,5%) uztraukusies (33,3%) pārliecināta par sevi (33,3%) auksta (22,2%) silta (22,2%) n=9	prasīgs (75%) kritisks (50%) nervozs (50%) cienījams (50%) pārliecināts par sevi (50%) neprognozējams (50%) n=8	atturīgas (22,2%) laimīgas (22,2%) nelaimīgas (22,2%) apmierinošas (22,2%) strīdīgas (22,2%) n=9

Ar pozitīvu bērnības pieredzes izvērtējumu saistīta AA drošā un PSA atkarīgā piesaistes kategorijas. Māte tiek vērtēta kā “mīloša” (77,3% un 84,8%), “sirsnīga” (62,2% un 65,8%), “gādīga” (75,4% un 67%). Arī tēvs raksturots kā “mīlošs” (63,4% un 65,7%), “atsaucīgs” (55,7% un 50%), u.c. Abiem vecākiem akcentēta īpašība “silts”. AA drošās piesaistes pārstāvji 67,9% atbildēs māti apzīmē kā siltu, PSA atkarīgajā kategorijā apzīmējums “silta” attiecībā par māti minēts 70,8% un par tēvu — 51,3% atbilžu. Vecāku savstarpējās attiecības aprakstītas ar vārdiem “atbalstošas” (50% un 40,2%), “mīlošas” (43,7% un 37,5%), “ar humoru” (41,6% un 30,5%). AA drošās piesaistes kategorijā minētais vērtējums “strīdīgas” (27%) šķiet reālistisks un nemaina atbilžu kopējo pozitīvo noskaņu. Zināma līdzība aprakstos vērojama arī SPA uzmācīgās aprūpēšanas kategorijā. Arī šeit māte vērtēta kā “silta” (66,6% atbilžu), minot arī “iejūtīga” (54%), “gādīga” (78,1%). Iespējams, SPA drošās piesaistes kategorijas iztrūkuma rezultātā šajā pēc teorētiskās jēgas ambivalentas piesaistes kategorijā varētu būt ieskaitīta daļa respondentu ar drošu piesaisti. Līdztekus tam, uzmācīgo aprūpētāju tēva raksturojumi ir pretrunīgāki “silts” (35%), “auksts” (20,2%), “stiprs” (58,3%), “vājš” (20,2%), “pieņemošs” (41,6%), “neatsaucīgs” (17,8%), “mīlošs” (60,7%), “neprognozējams” (28,5%), “gādīgs” (63%) un līdzīgi vecāku attiecības vērtētas kā “mīlošas” (38,2%), “gādīgas” (45,6%), “varmācīgas” (10,7%).

PSA izvairīgā un naidīgā kategorijas saistītas ar savstarpēji līdzīgu negatīvu bērnības atmiņu pasniegšanas veidu. Es saskatu kvalitatīvu atšķirību starp abām kategorijām tajā, ka izvairīgi piesaistītie indivīdi vērtējumos izvēlas ekstrēmus apzīmētājus, piem., “neieinteresēts” (23,3%), “noraidošs” (23,3%), “netaisnīgs” (20%) tēvs un “noraidoša” (21,8%), “auksta” (18,7%) māte; vecāku attiecības “nelaimīgas” (35,4%). Naidīgajā piesaistes kategorijā īpašības vārdi vairāk pauž trauksmi (naidīgā piesaiste, šķiet, apvieno izvairīgās un ambivalentās piesaistes raksturiezīmes). Trauksme atklājas PSA naidīgās kategorijas pārstāvju negatīvajos bērnības pieredzes vērtējumos — “nervoza” (100%), “uztraukusies” (75%), “bēdīga” (50%) māte un “nervozs” (50%), “nekonsekvents” (50%) tēvs.

Raksturīgākais īpašības vārds vecāku savstarpējo attiecību izvērtēšanai ir "strīdīgas" (75%). SPA dusmīgās aiziešanas kategorijas pārstāvji arī pauž negatīvus vērtējumus. Vecāki aprakstīti kā emocionāli neiesaistīti, tomēr par viņiem rodas iespaids kā par sociāli vērtētiem. Tēvs bērnībā tiek uztverts kā "stingrs" (53,8%), "prasīgs" (53,8%), "pārliecināts par sevi" (53,8%). Māte bērnībā vērtēta kā "prasīga" (57,1%), "stipra" (71,4%) un "cienijama" (71,4%). Acīmredzot dusmu un izvairīšanās komponente piesaistē varētu tikt saistīta ar vērtējumu, ka vecāki bijuši nevaļīgi un orientēti uz saviem mērķiem. Arī vecāku attiecību aprakstīšanai izvēlēti tādi īpašības vārdi kā "apgrūtinātas" (30,7%), "saspringtas" (30,7%) un "strīdīgas" (53,8%).

Aplūkotās PSA naidīgā, izvairīgā un SPA dusmīgās aiziešanas kategorijas raksturojas ar mātes pozitīvāku vērtējumu, minot apzīmētāju "mīloša" attiecīgi 50%, 43,7% un 71,4% gadījumos. Šis vērtējums nemaina kopīgo tendenci aprakstīt savu bērnības pieredzi negatīvi.

AA bailīgā, AA noraidošā un SPA uzmācīgās pašpalāvības kategorijas iezīmīgas ar kopumā negatīviem bērnības attiecību vērtējumiem, ietverot atsevišķus pozitīvus apzīmētājus gan mātes, tēva, gan vecāku savstarpējo attiecību aprakstīšanā. Piemēram, respondenti ar AA bailīgu piesaistes stilu māti (85,1%), tēvu (44,4%) un vecāku attiecības bērnībā (37%) sauc par mīlošām. Tajā pašā laikā pārējie apzīmētāji ir negatīvi vai neemocionāli — "nervoza" (55,5%), "uztraucusies" (55,5%), "bēdīga" (29,6%) māte un "stiprs" (44,8%), "prasīgs" (51,8%) tēvs. Vecāku attiecības, piemēram, "strīdīgas" (44,4%). AA noraidošās piesaistes kategorijas pārstāvjiem papildus minēti tādi vecāku apzīmējumi kā "auksts" (23%) tēvs un "saspringtas" (41,9%) vecāku savstarpējās attiecības. SPA uzmācīgās pašpalāvības kategorija atšķiras tādā ziņā, ka māte vērtēta negatīvāk ("neprognozējama" — 31,8%, "nekonsekventa" — 31,8%), tēvs — neemocionālāk ("stiprs" — 42,8%, "pārliecināts par sevi" — 42,8%). Vecāku attiecības apzīmētas neitrāli — "gādīgas" (42,8%), "apmierinošas" (42,8%).

AA pārņemtās kategorijas dalībnieki māti bērnībā apraksta pozitīvi un emocionāli, pamatā kā “milošu” (90%). Tēva un vecāku attiecību vērtējumi ir pretrunīgi un sajaukti, piemēram, “stingrs” (89,4%), “nervozs” (42%), “milošs” (63,1%) tēvs un “laimīgas”, “nelaimīgas”, “milošas”, “varmācīgas” vecāku attiecības — visas 27,7% gadījumu. Līdzīga pretrunīgas vērtēšanas tendence raksturo arī PSA ambivalentās un SPA uzmācīgās aprūpes meklēšanas kategoriju pārstāvjus. Piemēram SPA uzmācīgās aprūpes meklēšanas piesaistes kategorijā respondenti māti vērtēja kā “siltu” un “aukstu” — abos gadījumos 22,2%. Vecāku attiecības apzīmētas daudzveidīgi un vienīgā uzskatāmā tendence ir nevis kāda vērtējuma lielāks īpatsvars, bet pats pretrunīgās vērtēšanas fakts. Piemēram, 22,2% “laimīgas” un tikpat bieži “nelaimīgas” vecāku attiecības.

Lai uzskatāmāk demonstrētu tendences bērnības attiecību izvērtēšanā Piesaistes stilu un vēstures aptaujā, izveidoju kvalitatīvu pārskatu (skat. 12. tab.). Uzsvars tika pārņests no bērnības pieredzes raksturošanas satura uz veidu, kā tas tika darīts. Piekrītot Meinas (Main, 1996) viedoklim, ka bērnības atmiņu pasniegšanas veids intervijā ļauj pētniekam veikt kvalitatīvu sadalījumu, pārlicinājos, ka arī ar pašnovērtējuma metodēm gūtā informācija var būt noderīga pieaugušo piesaistes stilu kategorizēšanā.

Piesaistes stilu kategorijas, kuru pārstāvji līdzīgā veidā aprakstīja savas bērnības attiecības, apvienoju plašākās grupās. Jaunizveidoto grupu nosaukumi veidoti, vadoties no raksturīgajām tendencēm, vērtējot attiecības ar saviem vecākiem bērnībā.

12. tab. Tendences bērnības pieredzes raksturošanā Piesaistes stilu un vēstures aptaujā apvienotajās grupās.

Grupas atbilstoši bērnības pieredzes vērtēšanai	Piesaistes stilu kategorijas	Bērnības pieredzes vērtējums Piesaistes stilu un vēstures aptaujā		
		māte	tēvs	vecāku attiecības
Pozitīvi vērtējumi	AA droša PSA atkarīga	pozitīvi vērtējumi	pozitīvi vērtējumi	pozitīvi vērtējumi
Pretrunīgi (pozitīvi un negatīvi) vērtējumi	AA pārņemta PSA ambivalenta SPA uzmācīgā aprūpēšana SPA uzmācīgā aprūpes meklēšana	pozitīvi vērtējumi pretrunīgi, sajaukti vērtējumi	pretrunīgi, sajaukti vērtējumi	pretrunīgi, sajaukti vērtējumi
Negatīvi un neitrāli vērtējumi	AA bailīga AA noraidoša SPA uzmācīgā pašpalāvēšana	negatīvi vērtējumi *	negatīvi vai emocionāli neitrāli vērtējumi *	negatīvi vai emocionāli neitrāli vērtējumi **
Negatīvi vērtējumi	PSA naidīga PSA izvairīga SPA dusmīgā aiziešana	negatīvi vērtējumi *	negatīvi vērtējumi	negatīvi vērtējumi

AA — Attiecību aptauja;

[* izņemot īpašības vārdu “mīlošs”]

PSA — Piesaistes stilu aptauja;

[** izņemot īpašības vārdus “mīlošas”, “gādīgas”]

SPA — Savstarpējās piesaistes aptauja.

Bērnības pieredzes pozitīvas vērtēšanas grupa iekļauj AA drošo un PSA atkarīgo piesaistes kategorijas. Tās apvieno pozitīvāki katra vecāka izturēšanās un vecāku savstarpējo attiecību vērtējumi. Pieminētie negatīvie attiecību aspekti ir reālistiski un nemaina kopējo bērnības aprakstu pozitīvo noskaņu. Tas sasaucas ar drošas piesaistes teorētisko nostādni, ka šo individu bērnības pieredze bijusi visumā pozitīva, kā arī negatīvā pieredze tikusi integrēta.

Pretrunīgu (vienlaicīgi pozitīvu un negatīvu) vērtējumu grupa ietver AA pārņemto, PSA ambivalento, SPA uzmācīgās aprūpēšanas un SPA uzmācīgās aprūpes meklēšanas piesaistes stilu kategorijas. Kopumā bērnības attiecību vērtējumi ir sajaukti un nereti vienlaikus diametrāli pretēji. Piemēram, māte vērtēta kā “silta” un “auksta” vai “iejūtīga” un “uzbāzīga”, tēvs kā “pieņemošs” un “neatsaucīgs”, vecāku attiecības kā “laimīgas” un “nelaimīgas”. Šie respondenti izvēlas lielāko daļu piedāvāto īpašības vārdu savu priekšstatu aprakstīšanai. Minētais sasaucas ar teorētisko izpratni par iekšējo darbības modeli, kuru izveidojuši ambivalenti piesaistītie – tā kā aprūpētājs (bērnības piesaistes objekts) bijis neprognozējams un nekonsekvents, nav īsti skaidrs, kāds viņš ir. Tādēļ respondenti atpazīst par savam piesaistes objektam raksturīgiem dažādus, pat pretrunīgus īpašības vārdus.

Negatīvo un neitrālo vērtējumu grupa aptver AA bailīgās, AA noraidošās un SPA uzmācīgās pašpalāvēības piesaistes stilu kategorijas. Bērnības pieredze raksturota negatīvi (“kritiska” māte, “saspringtas” vecāku attiecības) vai emocionāli neitrāli (“apmierinošas” vecāku attiecības, “cienijams” tēvs). Atsevišķie ļoti pozitīvie apzīmētāji (“mīlošs, sirsnīgs”) negūst apstiprinājumu citos aprakstos, tādējādi saglabājot kopējo vai nu negatīvo, vai neitrālo noskaņu. Šāds atbilžu stils raksturīgs gan katra vecāka, gan vecāku savstarpējo attiecību vērtēšanā. Neitrālie vērtējumi varētu būt pamatā pieņemumam par respondenta izvairīšanos atbildēt uz emocionāla rakstura jautājumiem. M. Meina aprakstījusi izvairīgajiem indivīdiem raksturīgo piesaistes objekta idealizāciju, kuru mēģina atpazīt Pieaugušo piesaistes intervijā. Tas iespējams, ja respondents pozitīvos vecāku vērtējumus nevar pamatot ar konkrētām bērnības atmiņām. Izvirzu hipotēzi, ka ar pašnovērtējuma metodēm atklātais bērnības pieredzes raksturošanas veids varētu būt līdzīgs Meinas izpratnei par idealizāciju kā izvairīgi piesaistīto indivīdu psiholoģiskās aizsardzības mehānismu. Par to ļauj domāt biežāk lietotā īpašības vārda “mīlošs” nosaukšana visu attiecību aspektu aprakstīšanai, kopumā saglabājot neitrāli — negatīvo kontekstu.

Negatīvas vērtēšanas grupa raksturo PSA naidīgās, PSA izvairīgās un SPA dusmīgās aiziešanas piesaistes kategoriju pārstāvju atbilžu stilu. Interesanti, ka īpašības vārds “mīlošs” negatīvā kontekstā (kopā ar “noraidoša”, “auksta”, “netaisnīga”, u.c.) izvēlēts tikai mātes izturēšanās novērtēšanai. Tēva izturēšanās un vecāku savstarpējo attiecību izvērtējumi negatīvi.

Piesaistes vēstures aptaujas pielietošana līdztekus pieaugušo piesaistes pašnovērtējuma metodēm ļauj izdalīt četras kvalitatīvi atšķirīgas respondentu pieejas bērnības attiecību pieredzes raksturošanai. Tās raksturo pozitīva, pretrunīga, negatīvi/neitrāla un negatīva bērnības pieredzes vērtēšana. Negatīvi/neitrālās un negatīvās vērtēšanas grupas zīmīgas ar īpašības vārda “mīlošs” lietošanu citu negatīvu vērtējumu kontekstā. Konstatēto iezīmi varētu uzskatīt par līdzīgu procesu piesaistes teorijā aprakstītajai piesaistes objekta idealizācijai kā psiholoģiskās aizsardzības mehānismam.

2.4.5. Atšķirības projektīvajos zīmējumos dažādos piesaistes stilos.

No 136 respondentiem saņemu kopumā 93 zīmējumus. Analizē iekļāvu arī tos, kuri bija izpildīti uz pievienotām mazām lapiņām vai uzzīmēti uz anketas otras puses.

Mani interesēja, vai no piesaistes objekta zīmējumiem iegūtās informācijas apjoms ir pietiekams, lai atklātos tendences saistībā ar pieaugušo piesaistes stiliem. Neapstiprinājās sākotnējais pieņēmums, ka respondenti ar izvairīgu piesaisti varētu biežāk atteikties zīmēt. Visu trīs pašnovērtējuma metožu identificētajās piesaistes stilu kategorijās 50 – 78,7% respondentu zīmējumu izpildīja un atšķirība zīmēšanas biežumos dažādos piesaistes stilos pētāmajā izlasē nebija statistiski nozīmīga.

Vispirms attiecināju zīmējumu analīzes rezultātus uz Attiecību aptaujas, Piesaistes stilu aptaujas un Savstarpējās piesaistes aptaujas piesaistes kategorijām (skat. 13. tab.).

13. tab. Zīmējumu kategoriju biežumi dažādu piesaistes stilu kategoriju pārstāvju zīmējumos.

AA, PSA un SPA piesaistes stilu kategorijas	Zīmējumu kategorijas							
	Zīmē	Vienots	Labots/ izskaistināts	Nedzīvs	Simbols	Abstrakts	Cilvēks	Dzīva būtne
AA droša (n=53)	67,9% n=36	69,4%	36,1%	—	25%	2,7%	69,4%	2,7%
AA pārņemta (n=23)	73,9% n=17	35,2%	52,9%	—	58,8%	—	41,1%	5,8%
AA bailīga (n=27)	70,3% n=19	63,1%	42,1%	5,2%	47,3%	—	42,1%	5,2%
AA noraidoša (n=33)	63,6% n=21	61,9%	42,8%	9,5%	71,4%	9,5%	28,5%	9,5%
PSA atkarīga (n=80)	78,7% n=63	63,4%	39,6%	—	25%	1,58%	55,5%	3,1%
PSA ambivalenta (n=20)	55% n=11	36,3%	45,4%	—	45,4%	9%	54,5%	9%
PSA naidīga (n=4)	50% n=2	—	—	50%	—	—	50%	—
PSA izvairīga (n=32)	53,1% n=17	58,8%	35,2%	17,6%	70,5%	23,5%	29,4%	17,6%
SPA uzmācīgā aprūpēšana (n=88)	70,7% n=62	61,2%	29%	1,6%	54,3%	1,6%	46,7%	4,8%
SPA uzmācīgā aprūpes meklēšana (n=9)	66,6% n=6	66,6%	50%	—	16,6%	—	83,3%	—
SPA uzmācīgā pašpalīdzība (n=23)	60,8% n=14	50%	50%	21,4%	57,1%	14,2%	28,5%	—
SPA dusmīgā aiziešana (n=14)	78,5% n=11	36,3%	36,3%	18,1%	63,6%	—	36,3%	18,1%

AA — Attiecību aptauja; PSA — Piesaistes stilu aptauja; SPA — Savstarpējās piesaistes aptauja.

Lai nesadrumstalotu zīmējumu analīzi un padarītu to pārskatāmāku, balstījos uz Piesaistes stilu aptaujas klasifikāciju (skat. 14. tab.). Līdzīgas tendences vērojamas arī AA un SPA klasifikācijās. Saskaņā ar piesaistes teoriju, PSA labāk apraksta teorētiskos konstruktus, jo nav tik kliniski orientēta kā

SPA. Balstoties uz iepriekš pamatoto atziņu, ka PSA atkarīgā piesaistes kategorija nozīmīgi saistīta ar drošu piesaisti, turpmāk lietošu atkarīgas/drošas kategorijas nosaukumu.

14. tab. Tendences piesaistes objektu projektīvajos zīmējumos Piesaistes stilu aptaujas kategorijās (procenti atspoguļo dotās pazīmes biežumu katrā PSA kategorijā).

Zīmējumu kategorijas	PSA piesaistes stilu kategorijas			
	Atkarīga/droša	Ambivalenta	Izvairīga	Naidīga
Zīmē	78,7%	55%	53,1%	50%
Vienots	63,4%	36,3%	58,8%	0%
Labots	39,6%	45,4%	35,2%	0%
Nedzīvs	0%	0%	17,6%	50%
Simbols	25%	45,4%	70,5%	0%
Abstrakts	1,58%	9%	23,5%	0%
Cilvēks	55,5%	54,5%	29,4%	50%
Dzīva būtne, kas nav cilvēks	3,1%	9%	17,6%	0%

Atkarīgas/drošas piesaistes kategorijā respondenti salīdzinoši biežāk zīmē (78,7%) piesaistes objekta zīmējumu. Piesaistes objekts biežāk (55,5%) attēlots kā cilvēks un tikai 3,1% zīmējumu – kā cita dzīva būtne. Tipiski, ka zīmējumi ir vienoti (63,4%) un tajos var skaidri identificēt piesaistes objektu. Daļa zīmējumu (39,6%) ir izskaistināti, tādējādi uzsverot piesaistes attiecību nozīmi (piem, ziedi rokās, putniņš uz pleca). Apkopojot, zīmējumi ir emocionāli piesātināti – vai tas būtu cilvēka portrets vai simbolisks zīmējums. Cilvēki no

zīmējuma raugās tieši uz skatītāju (piem., 1., 2., 4. zīm.), ja nē, arī tad seja pauž emocijas (piem., svētlaimīgā sieva 3. zīm.). Piesaistes objekta ķermenis ir proporcionāls.

Arī simboliskie zīmējumi (25%) neuzsver piesaistes objekta visaptverošo nozīmi (kā tas varētu būt, zīmējot, piem., debess ķermeņus). 5. un 6. zīm. dinamiskā jūras ainava un ar maigumu zīmētā roze raksturo kategorijas pārstāvju zīmēšanas stilu.

Salīdzinoši maz (1,5 %) zīmējumu ir abstrakti un nevienā zīmējumā piesaistes objekts netiek zīmēts kā nedzīvs.

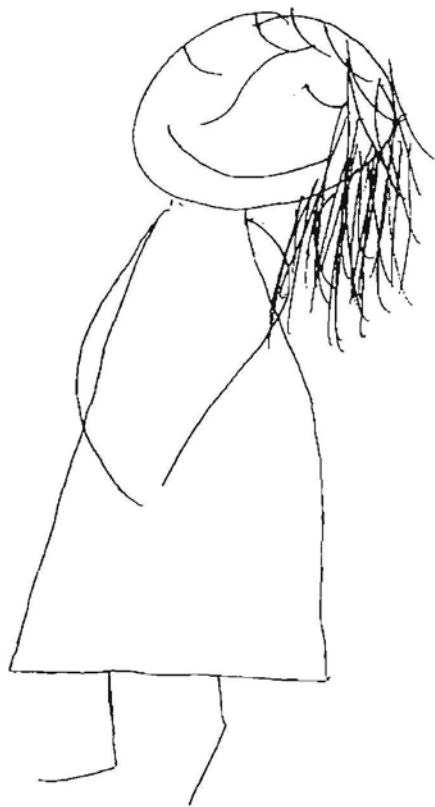
Pat, ja zīmēts steidzīgi, rodas pabeigtības kopiespaids. Svarīgi, ka jūtama zīmētāja pozitīva, priecīga attieksme pret savu piesaistes objektu.

1. zīm. "Vīrs". Sieviete, 27 g.v.

2. zīm. "Draugs". Sieviete, 24 g.v.

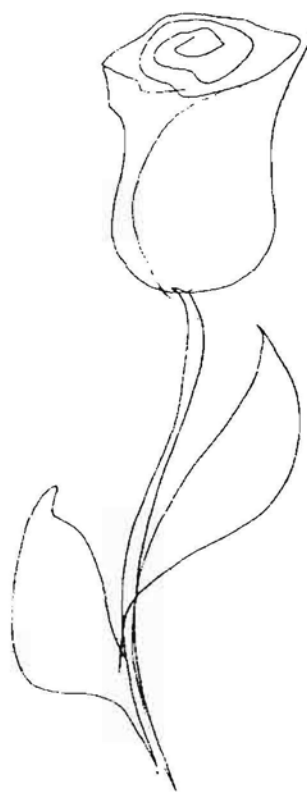
3. zīm. "Sieva". Virietis, 28 g.v.

4.zīm. "Draudzene". Sieviete, 20 g.v.

5. zīm. "Draugs". Sieviete, 21 g.v.

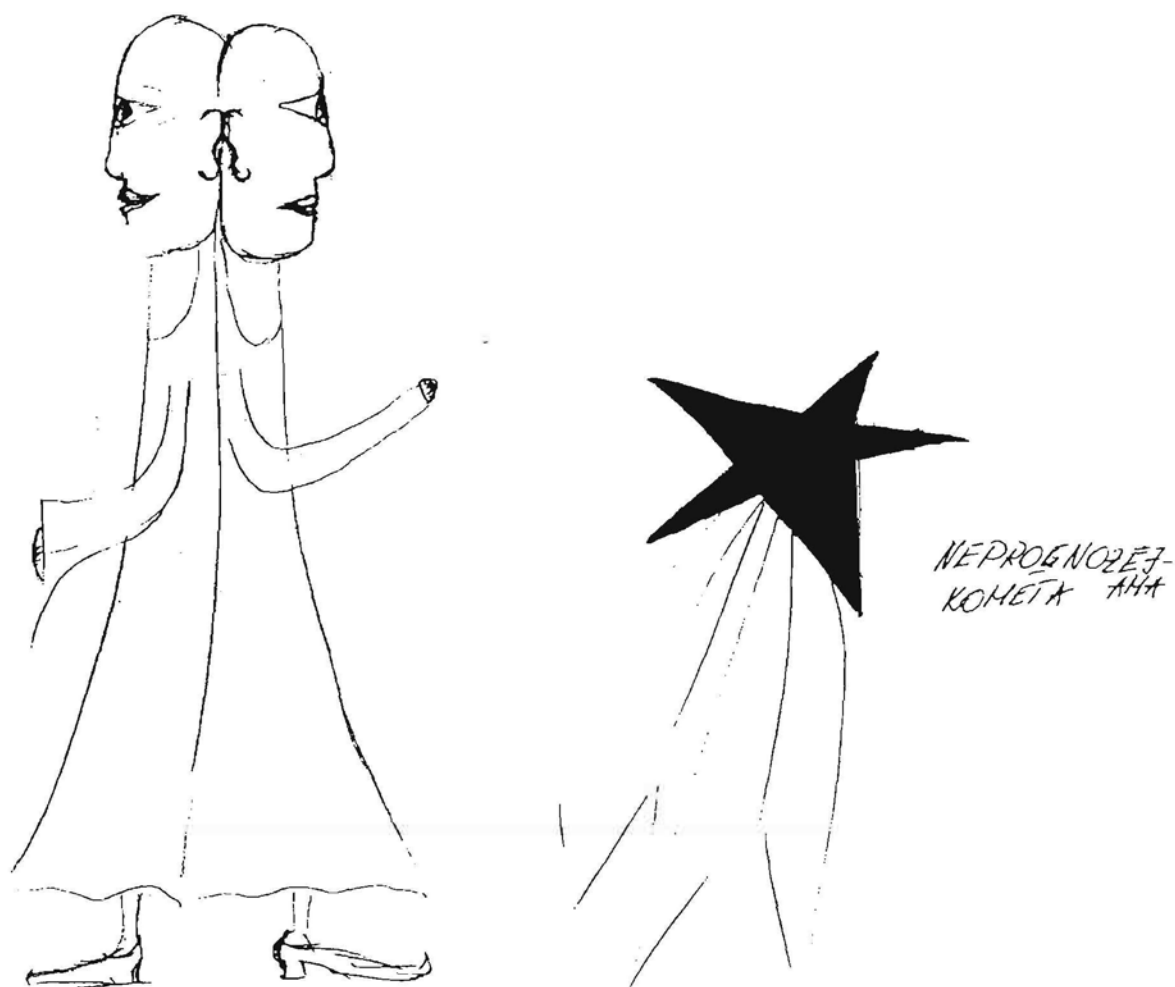

6.zīm. "Sieva". Virietis, 30 g.v.

Ambivalentas piesaistes kategorijā līdzīgi kā bērnības attiecību raksturošanā, arī zīmējumos vērojams mazāk vienotības (36,6% zīmējumu ir vienoti). Savdabīga kategorijas pārstāvju zīmējumu iezīme ir to ...ambivalence vai neviennozīmīgums. Zīmējumi dažkārt nebija vienoti pēc formas (piem., 8. zīm. divas sejas un pārdalīts ķermenis; 10. zīm. Saule un Mēness; sadrumstalotais 11. zīm. bez skaidri identificējama piesaistes objekta tēla). Pēc saturiskās nozīmes divējāds ir 7. zīm. — agresīvs tēls ar gariem plēsoņas nagiem un svētā nimbu virs galvas. 45,4% zīmējumu bija labojumi, pārzīmējumi, papildinājumi vai piesaistes objekta izskaistinājumi, kas varētu saistīties ar grūtībām to pabeigt (iespējams, ka piesaistes objekta neskaidrā tēla un neatrisināto attiecību dēļ).

7. zīm. "Draugs". Vīrietis, 20 g.v.

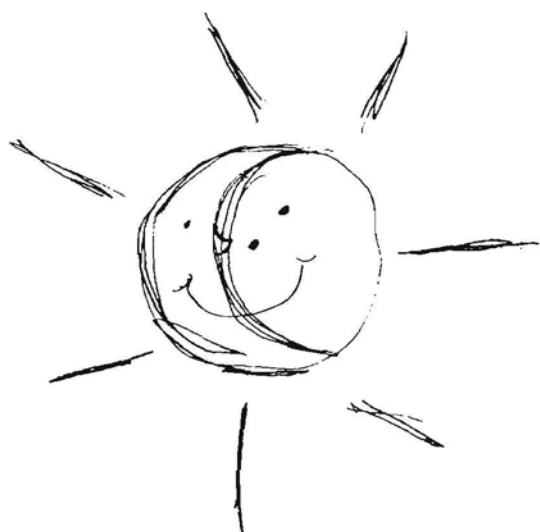

8. zīm. "Māsa". Sieviete, 20 g.v.

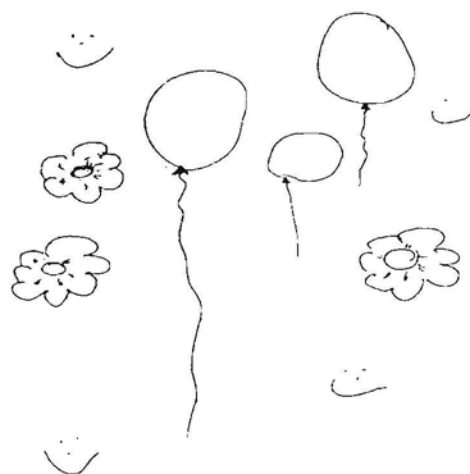
9. zīm. "Mīļotais cilvēks". Sieviete, 22 g.v.

45,4% zīmējumu bija simboliski, kas ir gandrīz divas reizes vairāk nekā drošās piesaistes kategorijā. Tipiskākie simboli ir debess ķermeņi, mazāk — ģeometriskas figūras. Piemēram, Saule varētu uzsvērt piesaistes objekta pārākumu; punkts apla centrā — viņu kā dzīves jēgu. 9. zīm. autore arī pierakstījusi spontānu komentāru "Neprognozējama komēta". Dzīvās būtnes pārstāv zaķi, lāči un velni (piem., 12. un 13. zīm.).

Aptuveni puse (55%) ambivalentās piesaistes kategorijas pārstāvju izpilda piesaistes objekta zīmējumu.

10. zīm. "Draugs". Sieviete, 18 g.v.

11. zīm. "Draugs". Sieviete, 23 g.v.

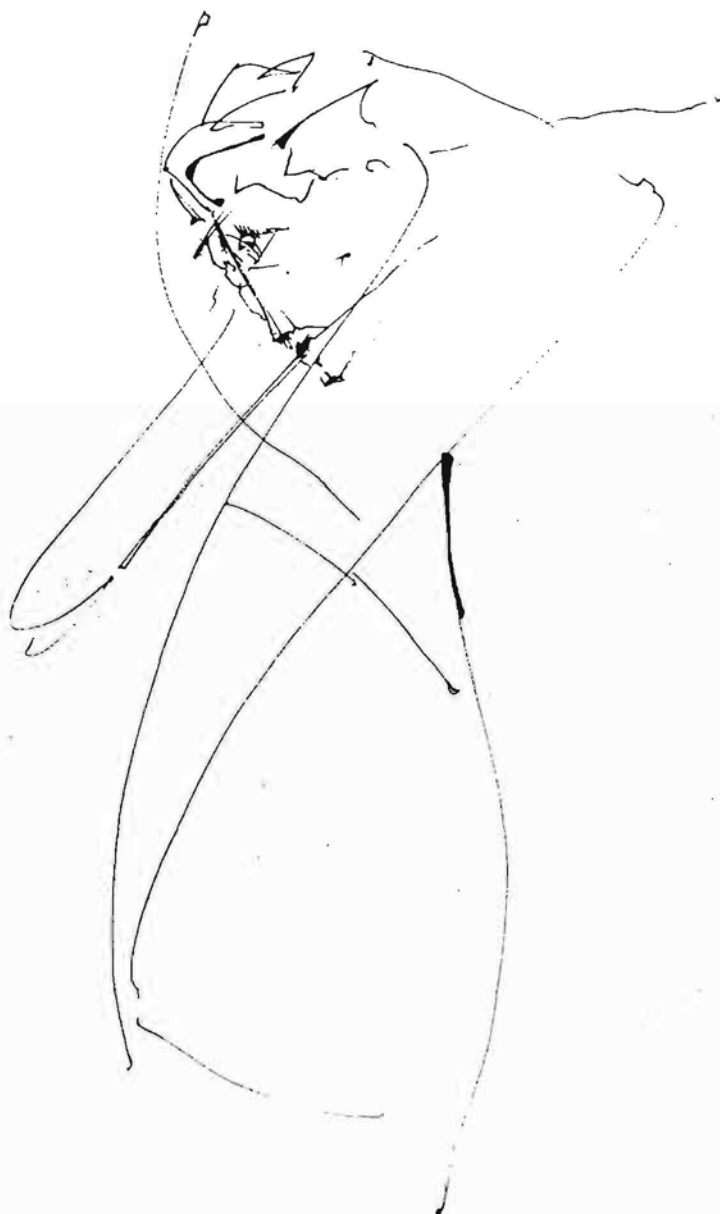

12. zīm. "Draugs". Sieviete, 21 g.v.

13. zīm. "Draugs". Sieviete, 19 g.v.

Izvairīgas piesaistes kategorijas pārstāvjiem līdztekus zīmējumu simboliskumam (70,5%) raksturīga abstraktu zīmējumu zīmēšana (23,5%). Iespējams, ka tādā veidā atklājas izvairīšanās no kontakta ar emocijām un piesaistes attiecību nozīmes samazināšana. Ja zīmējumā attēlots cilvēks ar sejas vaibstiem, tā skatiens vērsts projām (14., 15. zīm.), ķermenim var trūkt būtiskas daļas (piem., rokas, seja, galva).

14. zīm. "Draudzene". Virietis, 23 g.v.

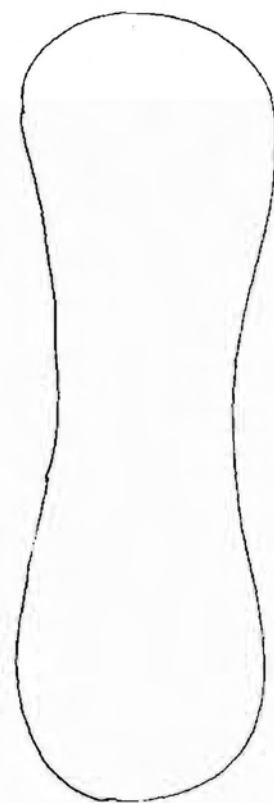
15. zīm. "Draugs". Sieviete, 44 g.v

Cilvēka figūra var tikt attēlota arī tīri shematiski, neemocionāli (24. zīm.). Tipiski neemocionāli zīmējumi ir mūzikas centrs (19. zīm.) un laulātās draudzenes figūra (17. zīm.). Abstrakta zīmējuma ilustratīvs piemērs ir 16. zīm. attēlotais draugs.

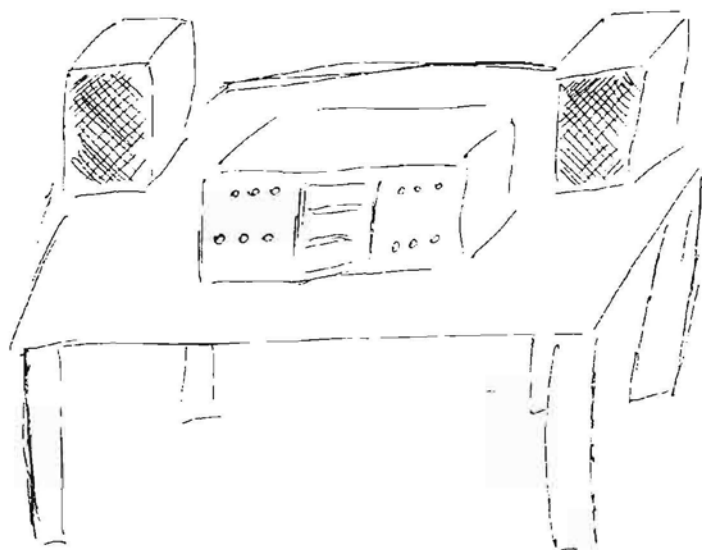
Izvairīgā piesaistes kategorija iezīmējas ar nedzīvu piesaistes objektu attēlošanu (17,6% zīmējumu salīdzinoši ar 0% šādu zīmējumu atkarīgi/drošajā un ambivalentajā piesaistes kategorijās) — vai nu tas ir miris cilvēks (skat. plašāk atsevišķu gadījumu analīzes nodaļā), vai nedzīvās dabas objekts (akmens, nokaltis koks) vai priekšmets.

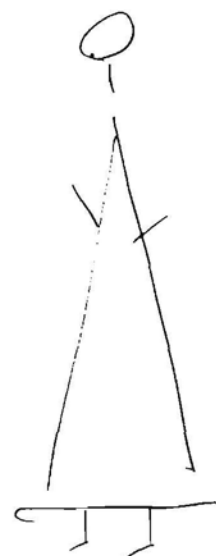
16. zīm. "Draugs". Sieviete, 21 g.v.

17. zīm. "Laulātā draudzene".
Vīrietis, 33 g.v.

18. zīm. "Draugs". Sieviete, 28 g.v.

19. zīm. "...". Vīrietis, 30 g.v.

Naidīgas piesaistes kategoriju pārstāvēja tikai divi zīmējumi, tādēļ šajā analīzes daļā iekļāvu arī SPA dusmīgās aiziešanas kategorijas zīmējumus. Iepriekšējā analizē pamatots, ka naidīgums un dusmīgā aiziešana ir teorētiski un empiriski saistītas. Naidīgās piesaistes kategorijas pārstāvju zīmējumos, salīdzinoši ar izvairīgo kategoriju, biežāk zīmēti cilvēki (50%), nevis simboli (0%), dzīvas būtnes (0%) vai abstrakti zīmējumi (0%). Vērojams būtisku detaļu iztrūkums (piem., seja 23., 24. zīm. vai galva 22. zīm.). Piesaistes objekts var tikt zīmēts kroplīgi (25. zīm.) vai tikai kā atdalīta galva (nevis portrets) ar displastiskiem vaibstiem (20. zīm.).

Interesanta iezīme ir piesaistes objektu zīmējumos nojaušamais emocionālas attieksmes zemstrāvājums. Piemēram, sirds formas kontūra 23. zīm., sirsniņa draudzenes krūtīs 24. zīm., sērkokociņcilvēka tiešais skatiens 26. zīm. Arī 20. zīm. attēlotās galvas iekšēji vērsta smaidīšana vai 21. zīm. labdabīgā nenosakāma dzimuma pārstāvja sejas kontūra, kas atgādina masku.

Rodas iespaids, ka dusmas vērstas tiešāk pret piesaistes objektu, nekā tas bija vērojams izvairīgās piesaistes kategorijā.

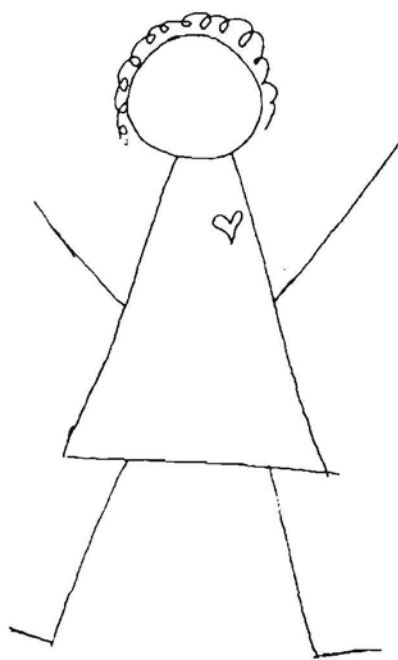
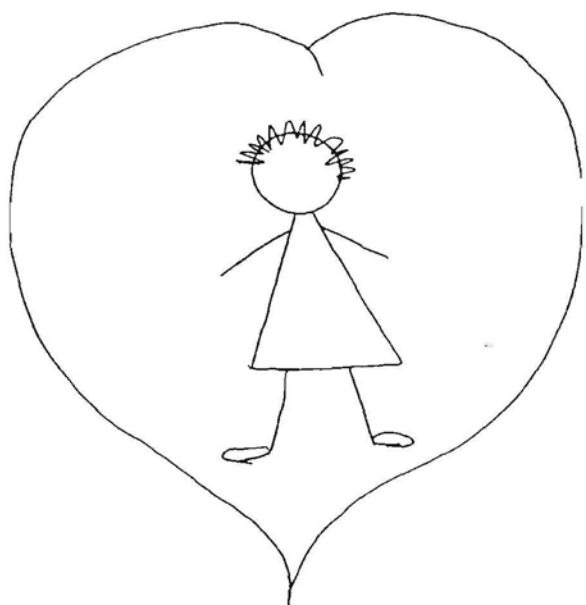
20. zīm. "...". Vīrietis, 38 g.v.

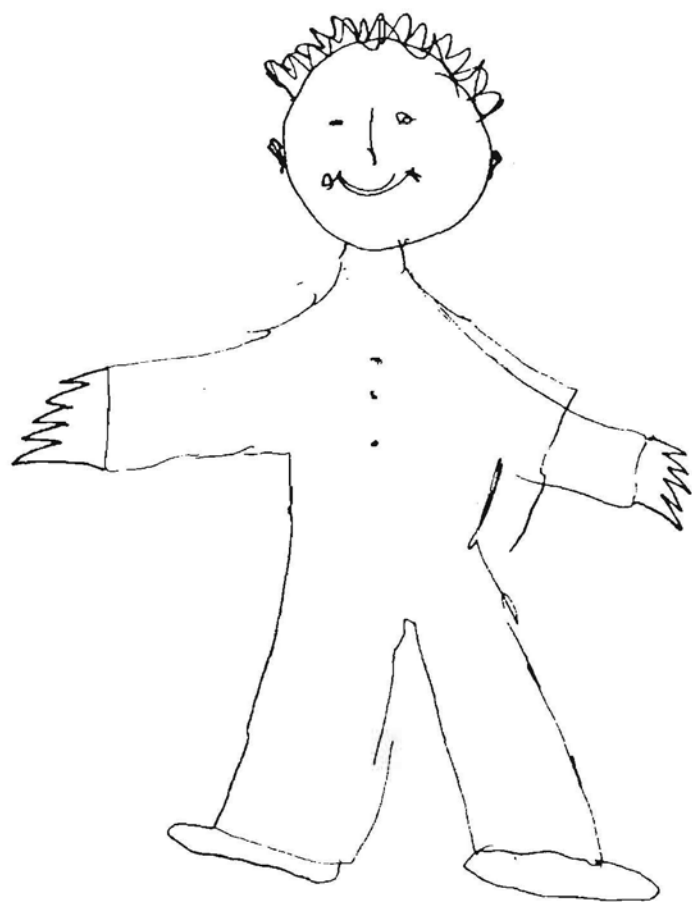
21. zīm. "Draugs". Vīrietis, 33 g.v.

22. zīm. "Labākais draugs". Sieviete, 20 g.v.

23. zīm. "Draudzene". Virietis, 19 g.v. 24. zīm. "Draudzene". Virietis, 19 g.v.

25. zīm. "Virs". Sieviete, 25 g.v.

26. zīm. "Virs". Sieviete, 24 g.v.

Pamatojoties uz analizē ieskicētajām tendencēm, iespējams izdarīt **secinājumus** par projektīvo zīmējumu izmantošanas iespējām pieaugušo piesaistes izpētē.

Projektīvie zīmējumi izmantojami kā papildus metode pieaugušo piesaistes izpētē.

Līdzīgi kā bērnības attiecību raksturošanas veidā, pētāmajā izlasē konstatētas raksturīgas tendences piesaistes objekta zīmējumā.

Saskaņā ar Piesaistes stilu aptaujas piesaistes stilu klasifikāciju:

Atkarīgo/drošo piesaistes stilu raksturo zīmējumi, kuros skaidri identificējams piesaistes objekts. Emocionāli pozitīvais zīmējumu konteksts liecina par piesaistes attiecību nozīmes novērtēšanu. Tendence izpildīt zīmējumu (78,7% gadījumu) un spēja to lakoniski pabeigt saistās ar integrēto attiecību pieredzi. Tas sasaucas ar teorētisko priekšstatu, ka drošu piesaistes stilu raksturo skaidrs pozitīvs paštēls un priekšstats par citiem.

Ambivalenti piesaistīto respondentu zīmējumu tipiska iezīme ir to neviennozīmīgums vai sadrumstalotība, kas atspoguļo neskaidro priekšstatu par piesaistes objektu. Pretrunīgums zīmējumos saskan ar pretrunīgo bērnības atmiņu raksturošanas veidu. Zīmējumu izskaistināšana un simbolisms sasaucas ar ambivalentas piesaistes teorētisko modeli, ka piesaistes objekts tiek vērtēts augstāk (ES –, citi +).

Izvairīga piesaistes stila pārstāvju zīmējumiem izteikta tendence uz abstrakciju un simbolismu, kas varētu saistīties ar racionalizēšanu, tādējādi samazinot piesaistes attiecību nozīmi un nevēršot tiešas dusmas pret piesaistes objektu. Tas varētu būt līdzīgi ar bērnības attiecību raksturošanas veidu, kurš ļāva domāt par piesaistes teorijā aprakstīto idealizāciju. Atšķirībā no ambivalentās piesaistes kategorijas, simboli ir emocionāli neitrāli, piem.,

geometriskas figūras. Ar negatīvo priekšstatu par citiem saistās nedzīva piesaistes objekta zīmēšana. Tas apstiprina teorētisko izpratni, ka izveidojies priekšstats par piesaistes objektu kā neatsaucīgu un noraidošu. Ja piesaistes objekts attēlots dzīvs, salīdzinoši retāk (29,4% gadījumu) tas ir cilvēks un salīdzinoši biežāk — kāda cita dzīva būtne.

Naidīgas piesaistes kategorijā dusmas, trauksme un neskaidrie negatīvie priekšstati atspoguļojas deformētajos piesaistes objekta zīmējumos. Simbolisms ir līdzeklis piesaistes attiecību nozīmes samazināšanai, atstājot atsevišķus akcentus, kuri liecina par pieķeršanos. Līdzīgi kā drošajā, arī naidīgas piesaistes kategorijā piesaistes objekts tipiski ir cilvēks, tikai displastiskie zīmējumi norāda uz dusmām, kuras vērstas tieši pret piesaistes objektu. Zīmēšanas stils kvalitatīvi sasaucas ar bērnības attiecību raksturošanas veidu, kurā dominēja negatīvie vērtējumi.

2.4.6. Atsevišķu gadījumu ilustratīva analīze

Šīs daļas mērķis ir iepazīšanās ar respondentu priekšstatiem par attiecībām, kuros viņi ir piekrituši dalīties. Es vēlējos izcelt, kā ar pašnovērtējuma metodēm iespējams izziņāt pieaugušo piesaistes stilus.

Iepriekšējā analīzes daļā tika aplūkotas piesaistes objektu projektīvo zīmējumu raksturīgas iezīmes, kā arī ieskicēta to saistība ar bērnības atmiņu aprakstīšanu un teorētisko izpratni par piesaistes stiliem. Iepazīšanos ar atsevišķu respondentu atbildēm sarežģī apstākļi, ka pielietotas trīs dažādas pašnovērtējuma metodes. Individuālos piemērus analizēšu saskaņā ar Piesaistes stilu aptaujas (PSA) klasifikāciju, atsaucoties arī uz pārējo metožu (Attiecību aptaujas AA un Savstarpējās piesaistes aptaujas SPA) rezultātiem.

Zīmējumu parakstiem lietoti apzīmējumi, kā respondents Savstarpējās piesaistes aptaujā pats nosaucis savu piesaistes objektu. Kā minēts iepriekš, respondentu vārdi mainīti.

Atkarīga piesaiste. Silva.

Silva ir 19 – gadīga studente. Viņa dzīvo kopā ar draudzeni, kuru izvēlas par savu piesaistes objektu un sauc par padomdevēju. Silva atzīmē, ka savu piesaistes objektu pazīst jau trīs gadus, spontāni pierakstot komentāru uz anketas malas, ka pāris nedēļas pavadītas šķirti “manas vainas dēļ”.

Attiecību aptaujā (AA) meitene kā sev tipisko īpaši izcēlusi bailīgās piesaistes aprakstu (grūtības veidot attiecības un pilnībā uzticēties, raizes, ka citi varētu sāpināt).

Savstarpējās piesaistes aptaujā (SPA) viennozīmīgi identificē sevi uzmācīgās aprūpes meklēšanas kategorijā. Silva pilnībā piekrit kā sev raksturīgiem tādiem apgalvojumiem kā “Kad esmu satraukta, man ir izmisīga vajadzība pēc mana piesaistes objekta tuvuma”, “Es neesmu droša, kā man vajadzētu rīkoties, pirms neaprunājos ar savu piesaistes objektu” vai “Kad esmu satraukta, es paļaujos, ka mans piesaistes objekts būs ar mani, lai mani uzklausītu” u.c. Lielākais īpatsvars ir tādām dimensijām kā tuvības meklēšana un šķiršanās protests. Izmantošanas dimensijas zemais rādītājs liecina, ka Silva vērsas pie piesaistes objekta un izmanto viņu kā “drošo pamatu” – arī tas sasaucas ar aplūkojamā piesaistes stila teorētisko būtību.

Orientācija uz ļoti tuvām patreizējām attiecībām ar draudzeni, māti un tēvu atklājas arī Piesaistes stilu aptaujā (PSA). Visas attiecības tiek raksturotas ar “Man patīk būt atkarīgai un just ciešu tuvību attiecībās”. Silva atzīmē, ka viņai nav seksuālu attiecību, tādēļ tās nav vērtētas.

Piesaistes stilu un vēstures aptaujā attiecības ar vecākiem bērnībā raksturotas pozitīvi un arī vecāku savstarpējās attiecības uztvertas kā “mīlošas,

sirsnīgas”, “laimīgas”, “atbalstošas”, “ar labu humoru”. Māte aprakstīta ar 17 pozitīviem apzīmētājiem, tēvam bez 16 pozitīviem vērtējumiem minēti arī tādi kā “kritisks”, “nervozs”, “uztraucies”, “netaisnīgs”.

27. zīm. “Mans draugs un padomdevējs”. Atkarīgā stila piesaistes objekta zīmējums. Silva, 19 g.v.

Piesaistes objekts zīmējumā ir konkrēta figūra, kurai, manuprāt, piedēvētas īpašas spējas. Visuredzošās lielās acis ar biežajām uzacīm, izzīmētā padomdevēja mute atstāj neapstridamu iespaidu. To pastiprina kaklā uzkārtais krustiņš, piešķirot sakrālu nozīmi. Šis draugs raugās mūsos laipni, nedaudz augstprātīgi, it kā zinādams dzīves patiesības. Taču, kas notiek, ja viņa uzacis savelkas tāpat kā mākoņi debesjumā virs piesaistes objekta galvas? Roku

trūkums rada nepieejamu un patiesi tikai padomdevēja iespaidu. Šķiet, ka Silva uzcēlusi savu piesaistes objektu uz pjedestāla.

Apkopojot — saskaņā ar piesaistes teorijas kritērijiem, šī nav klasificējama kā droša piesaiste. Izvēlējos to analizēt, jo, iespējams, ka īpaši uzsvērtā atkarības komponente ilustrē to teorētisko jēgu, kādu atkarības skalā sākotnēji iekļāva Sperlings, veidojot Piesaistes stilu aptauju.

Interpretējot — varbūt vecāku ciešajās attiecībās Silva varēja iespieties tikai, demonstrējot neatliekamas piesaistes uzvedības? Tādēļ, lai noturētu piesaistes objektu savā tuvumā, allaž jāmeklē kontakts ar viņu.

Ambivalenta piesaiste. Guntis.

Guntis ir 30 gadus vecs students. Neprecējies, dzīvo viens. Savu piesaistes objektu - precēto draudzeni pazīst nedaudz vairāk par gadu. Citu tuvu draugu neesot.

Attiecību aptaujā (AA), atzīstot, ka spēj viegli veidot attiecības, Guntis kā sev raksturīgāko izvēlas ambivalentās piesaistes aprakstu “Es gribu pilnīgu emocionālu tuvību ar citiem, taču bieži vien izrādās, ka citi cilvēki nelabprāt pielaiž tik tuvu sev, cik man gribētos. Es nejutu labi, ja man nav emocionāli tuvu attiecību, bet dažkārt es raizējos par to, ka citi nevērtē mani tik augstu, kā es vērtēju viņus”.

Savstarpējās piesaistes aptaujā (SPA), analizējot piesaistes dimensionālo struktūru, uzsvērtu pārsvaru demonstrē tuvības meklēšana, piem., apgalvojums “Man ir nepieciešams, lai piesaistes objekts būtu ar mani, kad esmu satraukts”. Samērā liels īpatsvars šķiršanās protestam un piesaistes objekta nepieejamībai. Trauksmes komponenti raksturo tādi dusmīgajai aiziešanai raksturīgi apgalvojumi kā “Šķiet, ka mans piesaistes objekts ievēro mani tikai tad, kad esmu dusmīgs” vai “Es baidos, ka zaudēšu sava piesaistes objekta mīlestību” un turpat “Esmu pārliecināts, ka mans piesaistes objekts vienmēr mīlēs mani”.

Līdztekus izcelti uzmācīgo aprūpēšanu raksturojoši apgalvojumi — “Es vērtēju sava piesaistes objekta vajadzības augstāk, nekā savējās” vai “Es nespēju nodoties darbam, ja manam piesaistes objektam ir problēmas”.

Piesaistes stila aptaujā (PSA) kopējā piesaistes stilā rezultāti sakrīt atkarīgajā un ambivakentajā kategoriju vērtējumos un nedaudz augstāks — izvairīgās kategorijas vērtējums. Guntis atzīmē, ka draudzības neveidojas viegli, uz anketas malas rakstiski komentējot: “Vispār draudzību augstu nevērtēju”. Izvēlas “Es mēģinu izvairīties no tuvām draudzībām, jo tās var novest pie vilšanās vai sāpināt. Labāk es vairāk paļaujos uz sevi un nekļūstu pārāk tuvs ar citiem”. Seksuālo attiecību raksturošanai izvēlas ambivalento aprakstu, pasvītrojot vēlēšanos pēc tuvības un vienlaicīgām dusmām pret piesaistes objektu. Patreizējās attiecības ar māti apraksta kā ļoti tuvas, izjūtot patiku pret ciešu tuvību.

Sākotnēji Gunta piesaistes stila izvērtēšana šķiet neviennozīmīga. SPA līdzīgi vērtējumi dusmigās aiziešanas un uzmācīgās aprūpēšanas kategorijās, PSA atšķirīgi vērtējumi dažādās attiecībās, kopējo vērtējumu sadrumstalojot starp izvairīgo, atkarīgo un ambivalento kategorijām. Svarīgu diagnostisku lomu spēlē Piesaistes stilu un vēstures aptauja un projektīvo zīmējumu metode.

Piesaistes stilu un vēstures aptaujā Guntis pierakstījis, ka kopš bērnības viņu ir audzinājusi tikai māte, tādēļ tēvs netiek pieminēts arī bērnības atmiņās. Jautājumā par ilgākām separācijām bērnībā vīrietis raksta, ka mātes aizņemtības dēļ 8 un 9 gadu vecumā uz visu vasaru nodots dažādās nometnēs.

Raksturojot bērnības atmiņas par māti, izvēlēti 27 pretrunīgi īpašības vārdi.

“mīloša” un “naidīga”

“”iejutīga” un “neieinteresēta”

“saprotoša” un “aizskaroša”

“pieņemoša” un “noraidoša”

“silta” un “auksta”

“taisnīga” un “netaisnīga”

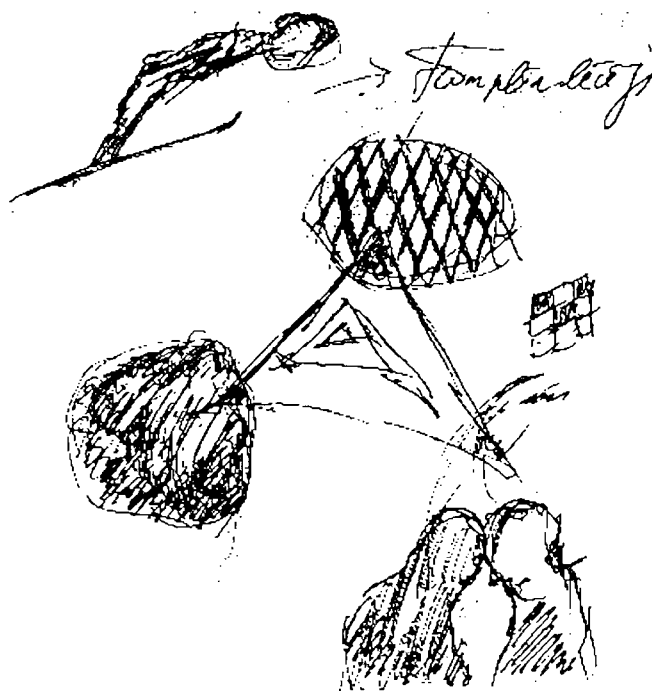
“gādīga” un “savtīga”

“sirsnīga” un “kritiska”

“neprognozējama”, “cienījama”, “bēdīga, nomākta”, “nekonsekventa” u.c.

Tas apstiprina ambivalentās piesaistes teorētisko modeli, ka indivīdam nav skaidrs, kāds īsti ir viņa piesaistes objekts tā pretrunīgās un nekonsekventās izturēšanās dēļ.

Līdzīgu sadrumstalotību un pārņemtību atklāj smalki izstrādātais un simboliskais piesaistes objekta zīmējums, kas sastāv no vairākām vienlīdz nozīmīgām daļām, skaidri neizdalot piesaistes objektu. Manuprāt, respondents identificējies ar trampīnlēcēju. Iespējams, ka lēciena rezultātu izlems citi.

28. zīm. “Sieviete – draudzene, kura ir precēta”. Ambivalentā stila piesaistes objekta zīmējums. Guntis, 30 g.v.

Apkopojot — bērnības pieredzes vērtēšanas stila kvalitatīva izpēte sniedz vērtīgu diagnostisku informāciju. Uz ambivalentu piesaisti norāda sajauktas un vienlaicīgi pretrunīgas informācijas sniegšana (pretrunīguma iezīme attiecas ne

tikai uz Piesaistes stilu un vēstures aptauju, bet arī citām pielietotajām pašnovērtējuma metodēm). Projektīvo zīmējumu metode apstiprina izdarīto secinājumu.

Interpretējot metožu rezultātus piesaistes teorijas kontekstā, varētu izteikt pieņēmumu, ka Gunta neatrisinātās attiecības ar māti ierobežoja kompetences izjūtas veidošanos (tas varētu apgrūtināt apmierinošu attiecību uzsākšanu).

Izvairīga piesaiste. Juris.

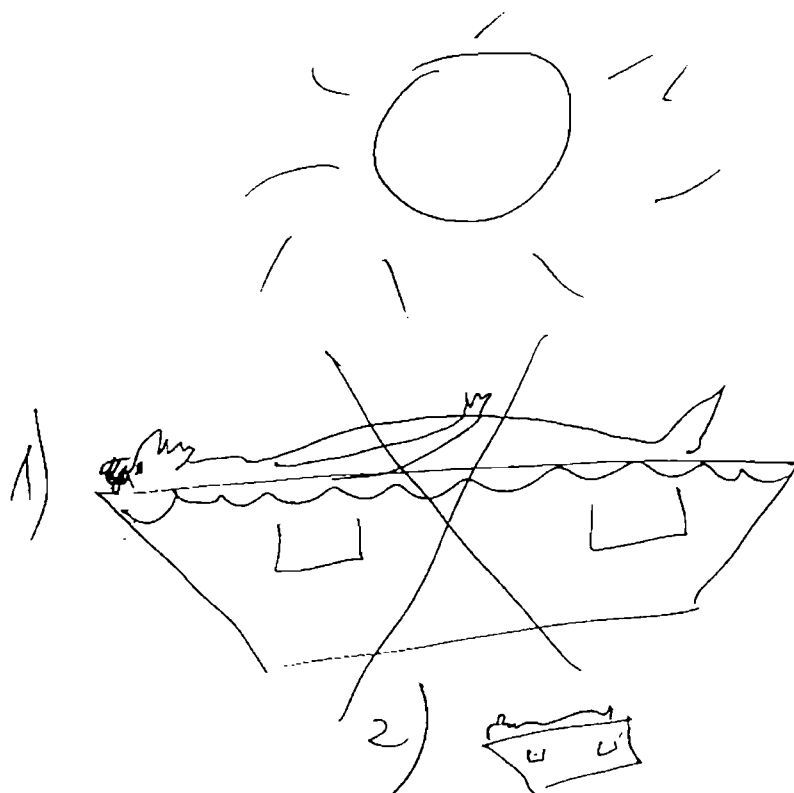
Juris ir 21 gadu vecs students. Viņš dzīvo viens un cilvēku, kuru dēvē par savu piesaistes objektu, pazīst divas nedēļas.

Attiecību aptaujā (AA) Juris atzīmē kā sev raksturīgāko izvairīgi noraidošās piesaistes aprakstu — “Es labi jūtos bez tuvām emocionālām attiecībām. Man ir ļoti svarīga neatkarības sajūta un apziņa, ka pats ar visu tieku galā, un man labāk patīk tā, ka es ne no viena neesmu atkarīgs un arī citi nav atkarīgi no manis”.

Savstarpējās piesaistes aptaujā (SPA) visaugstākais ballu skaits uzmācīgās pašpaļāvības kategorijā, pilnīgi piekritot tādiem apgalvojumiem kā “Es jūtu, ka vislabāk ir nebūt atkarīgam no mana piesaistes objekta”, “Esmu tā pieradis visu darīt pats, ka nejautāju mana piesaistes objekta palīdzību”, “Es vēlos kļūt tuvs ar savu piesaistes objektu, bet es iztuos atturīgi” u.c.

Piesaistes stila aptaujā Juris savas patreizējās attiecības ar draugiem un abiem vecākiem raksturo kā izvairīgas – “Es mēģinu izvairīties no tuvām attiecībām, jo tās var novest pie vilšanās vai sāpināt. Labāk es vairāk paļaujos uz sevi un neklūstu pārāk tuvs ar citiem”. Tomēr seksuālās attiecības labāk apraksta atkarīgās piesaistes stils “Es tiecos veidot ļoti tuvas seksuālas attiecības. Man patīk būt atkarīgam no otra un just ciešu tuvību seksuālās attiecībās”. Es uzskatu, kā tādā veidā Juris atklāj savas patiesās vajadzības pēc tuvības. Pie tam seksuālās attiecībās viņš pats var būt aktīvāks, kontrolēt situāciju un tuvās attiecībās nezaudēt drošības izjūtu.

Bērnības attiecības ar māti aprakstītas, pozitīviem īpašības vārdiem mijoties ar skaudrākiem apzīmējumiem – māte tiek uztverta kā “miloša”, “gādīga”, “taisnīga” un “noraidoša”, “neprognozējama”, “savtīga”. Tēvs raksturots pozitīvāk bet mazāk emocionāli – “gādīgs”, “pārliecināts par sevi”, “elastīgs”, “pieņemošs”. Aplūkojot atbildes par bērnības pieredzi citu lietoto metožu kontekstā, atsevišķie pozitīvie vecāku vērtējumi varētu tikt interpretēti līdzīgi M. Meinas izpratnei par idealizāciju (izvairoties no kontakta ar sāpīgām atmiņām).

29. zīm. "...". Izvairīgā stila piesaistes objekta zīmējums. Juris, 21 g.v.

Piesaistes objekta zīmējums simbolisks, atsvešināts, sadrumstalots, nedzīvs, bet vienlaicīgi – dziļi emocionāli piesātināts. Manuprāt, tas apliecina izvairīgās piesaistes psiholoģisko būtību – aiz pseidopašpaļāvības slēpjas ilgas pēc tuvības un bailes no noraidījuma. Zārkā gulošais cilvēks reprezentē iekšējo

darbības modeli par attiecību partneri kā neatsaucīgu un noraidošu pret piesaistes uzvedības demonstrēšanu. Sākotnējā zīmējuma pārzīmēšana shematiskā veidā varētu saistīties ar piesaistes attiecību vai iespējamā zaudējuma nozīmes samazināšanu.

Naidīga piesaiste. Inga.

Inga ir 26 gadus veca studente, kura sešus gadus dzīvo neregistrētā laulībā ar savu piesaistes objektu. Inga atbild, ka viņai ir arī citi tuvi draugi.

Attiecību aptaujā (AA) kā atbilstošākais atzīmēts izvairīgi bailīgā piesaistes stila apraksts “Man nav viegli veidot ciešas attiecības ar cilvēkiem. Es vēlos emocionāli tuvas attiecības, taču man sagādā grūtības pilnīga uzticēšanās vai arī atkarība no citiem. Es uztraucos, ka man sāpēs, ja es sev ļaušu pārāk pietuvināties citiem cilvēkiem”.

Savas attiecības Savstarpējās piesaistes aptaujā (SPA) Inga apraksta atbilstoši dusmīgās aiziešanas stilam: “Es vēlos, lai manās attiecībās ar piesaistes objektu būtu mazāk dusmu”, “Es kļūstu neapmierināta, ja mans piesaistes objekts nav ar mani kopā tik daudz, cik es to vēlētos”, “Es jūtos pamesta, kad mans piesaistes objekts ir projām dažas dienas” u.c. Pēdējie divi apgalvojumi apliecina izteiktās piesaistes vajadzības, no piesaistes dimensijām lielākais īpatsvars ir tuvības meklēšanai. Tas saskan ar teorētisko priekšstatu, ka dusmas izaug no frustrētajām piesaistes vajadzībām, jo piesaistes objekts tiek uztverts kā nepietiekoši pieejams un atsaucīgs (tādēļ šāda spītīga aiziešana).

Ar svārstišanos starp dusmām un ilgām pēc tuvības Inga raksturo savas draudzības un seksuālās attiecības Piesaistes stilu aptaujā (PSA). Patreizējās attiecības ar māti neveidojas pozitīvi — “Bieži esmu dusmīga”, “Viegli kļūstu aizkaitināta” un pamatā raksturotas kā izvairīgas. Līdzīgs vērtējums attiecībām ar tēvu, paužot dusmas un aizkaitinātību, bet arī vēlēšanos pēc tuvības.

Piesaistes stilu un vēstures aptaujā Inga raksta, ka māte visu bērnību draudējusi meitu pamest vai aizsūtīt prom. Pie tam mātes darba dēļ bijušas

regulāras ap 10 dienu ilgās šķiršanās. Māte un viņas izturēšanās tiek vērtēta ekstrēmi – “miloša”, “noraidoša”, “neieinteresēta”, “naidīga”. Bērības aizvainojumu ļauj nojaust uz anketas malas spontāni pierakstītais komentārs, ka māte bijusi “atsaucīga” un “jauka, jokus miloša” <<tikai pret citiem>>.

Bērības attiecības ar tēvu raksturotas pretrunīgi – “milošs”, “auksts”, “uzmanīgs”, “uzbāzīgs”, jauks, jokus milošs”, “bēdīgs, nomākts” u.c. Vecāku savstarpējās attiecības savā bērnībā Inga vērtē negatīvi – “apgrūtinātas”, “strīdīgas”, “nelaimīgas”, “saspringtas”. Vecāki savu laulību saglabājuši.

30. zīm. “Dzīvesbiedrs”. Naidīgā stila piesaistes objekta zīmējums. Inga, 26 g.v.

Piesaistes objekta zīmējums atstāj nenopietnu kopiespaidu. No vienas puses izskaistinājumi (zvaigznītes, sirsniņas, matiņi uz ausīm, zobi, pieraksts “Mans mīļais”) varētu būt saistīti ar naidīguma trauksmaino aspektu bet no otras puses, nenopietnība (saistībā ar nopietno nosaukumu “dzīvesbiedrs”) – ar

dusmām. Interpretējot — tuvības meklēšana un dusmas pret piesaistes objektu pieaugušā vecumā, iespējams, provocē zīmējumā pausto piesaistes attiecību nozīmes samazināšanu.

Kopumā pašnovērtējuma metožu un projektīvo zīmējumu pielietošanā pieaugušo piesaistes izpētē mani pārlicina rezultātu saskaņotība un iespēja izdarīt secinājumus arī pretrunīgas informācijas gadījumos.

LIETOJAMĪBA

Runājot par psiholoģijas kā zinātnes attīstību, vērtīgs disertācijas ieguldījums ir divas adaptētās pašnovērtējuma metodes. Turpmākos pētījumus iespējams balstīt uz Piesaistes stilu aptaujas, Savstarpējās piesaistes aptaujas pamata, kā arī turpināt attīstīt atziņas par projektīvo zīmējumu un piesaistes vēstures aptauju izmantošanas iespējām piesaistes izpētē.

Attiecībā par pētījuma rezultātu izmantošanu psihologa praktiskajā darbā, pievērsīšos psihodiagnostikai un psihoterapijai. Savstarpējās piesaistes aptauja nav vispārīga pētišanas metode, tā ir fokusēta uz specifisku personības traucējumu izpratni un kliniskā izlasē piesaisti raksturo labāk. Piesaistes stilu aptauja, lai arī kliniski orientēta metode, izmantojama ne-klinisku izlašu pētījumos un atklāj piesaistes stilus dažādās attiecībās. Tātad speciālisti Latvijā gūst iespēju izmantot jaunas diagnostikas metodes. Praktiski pielietojamas arī atziņas par atšķirībām zīmējumos, kas saistītas ar respondenta piesaistes stilu. Praktiskajā darbā ne vienmēr nepieciešams izmantot piesaistes vēstures aptauju. Zinot tendences bērnības pieredzes raksturošanā, arī sarunā var padziļināt izpratni par individam raksturīgo piesaistes stilu. Pētījums atklāj, ka precīzāku secinājumu izdarīšanai diagnostikā ir lietderīgi izmantot metožu paketi, t.i., kādu no piesaistes stilu aptaujām, Piesaistes stilu un vēstures aptauju un piesaistes objekta projektīvo zīmējumu.

Aplūkojot jautājumu par pētījuma rezultātu lietojamību psihoterapijā, es attiecinu to uz dažādiem terapijas virzieniem. Bērnības iekšējais darbības modelis par to, kā izturējās aprūpētājs tiek modificēts transferences attiecībās ar terapeitu. Tādēļ, psihoterapeitam simboliski iemiesojot vecāka lomu, iespējams mainīt iekšējo darbības modeli pamatojošo pieredzi. Tas nozīmē (1) klienta izpratnes padziļināšanu par bērnības piesaistes ietekmi uz patreizējām attiecībām un (2) drošāka ES modeļa attīstīšanu terapeitiskajās attiecībās. Izpratne par klienta piesaistes stilu varētu labāk palīdzēt plānot psihoterapiju. Piem., izvairīgi piesaistītajiem jāpalīdz kontaktēties ar savām emocijām, bet

parasti šādi klienti nejūtas ērti, ja tiek uz to mudināti. Tādēļ emociju atraisišanai lietojamas vairāk instrumentālas taktikas. Ambivalentajiem klientiem, lai fokusētos uz problēmām un iespējamiem risinājumiem, derētu instrumentāla pieeja. Savukārt tā rada diskomfortu. Tādēļ neatrisinātās pieredzes sakārtošanai izmantojamas vairāk emocionālas taktikas. Droši piesaistītiem klientiem jau sākotnēji vienlīdz izmantojamas gan emocionālas, gan instrumentālas taktikas.

Vērā ņemams ir arī attīstīto metožu pielietojums piesaistes stila izmaiņu izvērtēšanai psihoterapijas gaitā.

Veiktā pētījuma atziņas var tikt attiecinātas un izmantotas arī citās jomās.

Sociālajā un organizāciju psiholoģijā piesaistes teorijas kontekstā var izprast līderības un lēmumu pieņemšanas stilus, darba motivāciju, konfliktu risināšanu u.t.t. Piemēram, orientācija uz mērķi vai orientācija uz attiecībām var tikt aplūkota indivīda piesaistes stila kontekstā.

Medicīnā un sociālajā palīdzībā piesaistes teorija skaidro pacienta — ārsta attiecības. Iespējams, atšķiršies veids, kā speciālists runās par slimnieka stāvokli ar izvairīgi vai ambivalenti (trauksmaini) piesaistītu pacientu. Piesaistes īpatnības ietekmē to, kādā mērā cilvēks problēmsituācijās vēršas pēc palīdzības un pieņem to. Pētījumā apkopotais teorētiskais materiāls tieši uzrunā speciālistus bērnu nodaļās, skaidrojot mazo pacientu pārdzīvojuma dinamiku un nepieciešamību pēc piesaistes objekta vai tā aizvītojuma klātbūtnes.

Pedagogiem, esošajiem un topošajiem bērnu vecākiem veiktā pētījuma secinājumi varētu būt īpaši iedrošinoši agrīnā kontakta ar bērniņu nozīmes novērtēšanai. Ceru, ka pētījums pamudinās lasītāju ieguldit attiecībās ar bērnu jau šodien, radot nepārvērtējamu artavu viņa jau kā pieauguša cilvēka labklājībā.

Pētījums iezīmē turpmākos pētniecības virzienus, piemēram, kādi apstākļi sekmē piesaistes stila maiņu. Interesanti, kā šajā procesā mainās piesaistes stilu veidojošo dimensiju īpatsvars. Protams, ka piesaistes stils nav

tikai mehāniska piesaistes dimensiju summa. Tādēļ pētnieciskās iespējas piesaistes teorijas ietvaros ir ļoti plašas un ar praktisku nozīmi. Tāpat zinātniska un praktiska nozīme būtu viena gadījuma pētījumiem par piesaistes maiņu psihoterapijā vai līdzīgam longitūdiālam pētījumam, kā arī īpašai neklasificējamam gadījumu analīzei (disertācijā kā ilustratīvi gadījumi izvēlēti tādi, kuri sakrīt ar teorētisko modeli). Pētījums ir oriģināls ar projektīvo zīmējumu izmantošanu — arī šajā aspektā izpēte turpināma. Ļoti vērtīga būtu minēto metožu izmantošana pētījumos klīniskās izlasēs. Iespējams, ka pētījumi ģimenes sistēmu teorijas kontekstā izgaismotu piesaistes stilu paaudžu pārnešus un varbūt iezīmētu kādas Latvijas situācijai raksturīgas iezīmes.

NOBEIGUMS

Boulbijs piesaisti apraksta kā bērnībā veidotu ciešu emocionālu saiti ar savu aprūpētāju ar mērķi iegūt drošības izjūtu. Agrīnajās attiecībās ar vecākiem bērns izveido visaptverošu ģeneralizētu priekšstatu par sevi, aprūpētāju un mācās, ko var sagaidīt no otra cilvēka attiecībās. Jāatzīmē, ka piesaistes stils nav labs vai slikts. Tās ir kvalitatīvi atšķirīgas stratēģijas drošības izjūtas nodrošināšanai, kas veidojušās reālajā bērnības pieredzē ar aprūpētāju. Ja vecāks izturējies atsaucīgi un pieejami, bērns veidos drošu piesaisti, iekšēji ticot, ka ir milams un var paļauties uz citiem cilvēkiem. Ja vecāks attiecībās ar bērnu ir nekonsekvents — neprognozējami velta uzmanību vai atstumj un soda, bērns izjūt pastāvīgu trauksmi un gatavību tuvoties vai attālināties, atkarībā no piesaistes objekta noskaņojuma. Veidojas ambivalenta piesaiste, kam raksturīga fokusēšanās vairāk uz piesaistes objekta nekā savām vajadzībām. Bērnam neveidojas skaidrs priekšstats par to, kāds ir aprūpētājs un ko no viņa var gaidīt. Bieži trauksme jaukta ar dusmām par piesaistes objekta nepietiekošo atsaucību. Ja vecāks nemil fizisku kontaktu, ir distancēts un noraidošs, bērna taktika drošības izjūtas uzturēšanai ir attālināšanās, veidojot izvairīgu piesaistes stilu. Tā kā priekšstats par sevi kā nemilamu ir ļoti sāpīgs, pamata psiholoģiskās aizsardzības mehānisms ir idealizācija — tipiski šie indivīdi uzsver savu patstāvību jau no bērnības, jo vecāki viņiem uzticējušies.

Disertācijas pamatā ir atziņa, ka bērnībā veidotajiem piesaistes stiliem ir tendence palikt nemainīgiem. Internalizētais priekšstats jeb iekšējais darbības modelis par sevi un attiecībām ar aprūpētāju tiek pārnesti uz pieaugušo attiecībām ar partneri. Nereti nākas dzirdēt šādus un līdzīgus apgalvojumus: “Es nekad nedarišu tā, kā mana māte (tēvs)” un tikpat bieži: “Tajā mirklī, kad es uzkliežu dēlam, ka viņš mani iedzis kapā, ieklausījos sevi — kaut kur biju to dzirdējusi. Nosvidu — patiesi, ar manu muti tikko bija runājusi mana māte”.

Lai izprastu bērnības un tagadējo attiecību saistību, svarīgi atrast paņēmienus, kā izvērtēt pieaugušo piesaistes stilus. Bērnu piesaistes izpētē tiek

novērota bērnu uzvedība. Pieaugušo piesaistes pētišanai sastādīts daudzveidīgs pašnovērtējuma metožu (šaurākā nozīmē — aptauju) klāsts. Jautājums par piesaistes pētniecības metodoloģiju zinātniskajā literatūrā nav viennozīmīgi atrisināts. Manā izpratnē atšķirīgās pieaugušo piesaistes pētišanas metodes nekonkurē — tās atšķiras tehniski, jo pārstāv vienotu teorētisko tradīciju.

Secinājumi.

Realizējot disertācijai izvirzītos pētnieciskos uzdevumus, Boulbija piesaistes teorijas ietvaros veicu pieaugušo piesaistes izpēti ar pašnovērtējuma metodēm 136 respondentu izlasē.

1. Tulkoju un ieviesu divas Latvijā jaunas pašnovērtējuma metodes pieaugušo piesaistes pētišanai — Piesaistes stilu aptauju (*Attachment Styles Inventory*, Sperling & Berman, 1991) un Savstarpējās piesaistes aptauju (*Reciprocal Attachment Questionnaire*, West, Sheldon, & Reiffer, 1987). Abu adaptēto metožu ticamības (iekšējās saskaņotības) rādītāji ir pietiekami, tomēr atsevišķos gadījumos zemāki kā oriģinālie. Tādēļ adaptēto metožu tulkojumi vēl attīstāmi.

2. Savstarpēji salīdzināju abu jaunievesto metožu rezultātus, kā arī veicu salīdzināšanu ar pētījumos plaši lietotās Attiecību aptaujas (*Relationship Questionnaire*, Bartholomew & Horowitz, 1991) rezultātiem. Trīs izmantotās metodes ir teorētiski saistītas piesaistes teorētiskā modeļa ietvaros, lai arī katra no tām īpaši akcentē kādus noteiktus piesaistes aspektus. Vairāk nozīmīgas sakarības konstatējam starp Attiecību aptaujas un Piesaistes stilu aptaujas rezultātiem, īpaši tās sasaucas drošajā ($r = .58, p < 0.01$) un izvairīgajā ($r = .54; r = .46, p < 0.01$) kategorijās, kā arī līdzīgi apraksta ambivalentu ($r = .44, p < 0.01$) piesaisti. Nozīmīgas korelācijas starp dusmīgās aiziešanas, naidīgo ($r = .43, p < 0.01$) un ambivalento ($r = .54, p < 0.01$) piesaistes kategorijām pilnībā saskan ar piesaistes teoriju un atkārtoti uzsver to, cik būtiska loma ambivalentā piesaistē ir dusmām. Arī Savstarpējās piesaistes aptaujas rezultāti daļēji

pārklājas ar iepriekšminētajiem, taču atklājas saistība starp uzmācīgo aprūpes meklēšanu un izvairīgi bailīgo piesaisti ($r = .39, p < 0.05$), kas nesaskan ar piesaistes teoriju. Abas jaunievestās metodes ir kliniski orientētas, īpaši specifiska un fokusēta uz nedrošas piesaistes izpēti ir Savstarpējās piesaistes aptauja, tādēļ pētāmajā izlasē, iespējams piesaisti neraksturoja tik precīzi, kā tas būtu kliniskā pacientu izlasē. Balstoties uz nozīmīgo saistību starp dažādu anketu rezultātiem, secināju, ka tie ir salīdzināmi vienotu secinājumu izdarīšanai.

3. Jautājumā par dažādu piesaistes stilu izplatību pētāmajā izlasē kopumā iekšgrupas proporcijas sadalījumā pa piesaistes stiliem atbilda teorētiskajam modelim un empīriskajam ASV veiktajos pētījumos pamatotajam sadalījumam (t.i., skaitliski lielākā ir drošas piesaistes kategorija, tad seko izvairīgas un ambivalentas piesaistes kategorijas). Interesanti, ka pētāmajā izlasē bija mazāks drošās piesaistes biežums. Šo atklājumu skaidroju ar atšķirībām pētāmajās izlasēs, psihoterapiju izgājušo cilvēku skaitā, kā arī atšķirīgo bērnu audzināšanas filozofiju un praksi, kāda bija Latvijā 1950 – 80 ajos gados, kad pagāja respondentu bērnība. Šis secinājums ir nozīmīgs Latvijas pētījumu kontekstā.

4. Pētījuma nolūks bija nevis indivīdu mehāniska klasificēšana pa piesaistes stiliem, bet piesaistes stilu psiholoģiskās būtības atklāšana (kā piesaistes uzvedība un priekšstati iekļaujas kategoriju nosacījumos). Tādēļ atsevišķi analizēju jautājumu par piesaistes stilu kategoriju dimensionālo struktūru. Apstiprinājās, ka droša piesaiste raksturojas ar zemu zaudējuma baiļu komponenti un piesaistes objekta kā drošā pamata izmantošanu. Ambivalentas piesaistes kategorija nozīmīgi saistīta ar tuvības meklēšanas, šķiršanās protesta un zaudējuma baiļu dimensijām. Pie piesaistes objekta tiek meklēts atbalsts, taču viņa atsaucība un pieejamība uztverta kā nepietiekoša. Vēl vairāk — pastāv raizes tikt pamestam. Nozīmīgs bija apstiprinājums, ka izvairīgās piesaistes izteikta dimensija ir zaudējuma bailes. Tātad pašpaļāvību raksturo vajadzība pēc

emocionāli tuvām un atbalstošām attiecībām, kuru pārmāc bailes tikt noraidītam un atstumtam. Tādēļ izvairīgi piesaistītie tendēti samazināt piesaistes attiecību nozīmi viņu dzīvēs.

5. Pielietojot Piesaistes stilu un vēstures aptauju (*Attachment Styles and History Questionnaire*, Hazan & Shaver, 1987), atklāju četras atšķirīgas respondentu pieejas savu bērnības attiecību raksturošanā saistībā ar piesaistes stiliem: 1) kopumā pozitīvi bērnības attiecību vērtējumi, minot atsevišķus negatīvus aspektus sasauca ar drošas piesaistes teorētisko modeli; 2) pretrunīgi vērtējumi, piemēram, “atsaucīga”, “neatsaucīga”, “silts”, “auksts” raksturo ambivalentu piesaisti; 3) negatīvi/neitrāls bērnības pieredzes vērtējums, uz kura fona izdalīts viens īpaši pozitīvs īpašības vārds “milošs” gan mātes un tēva, gan vecāku savstarpējo attiecību vērtējumos varētu līdzināties M. Meinas izpratnei par idealizāciju kā izvairīgi piesaistīto indivīdu psiholoģisko aizsardzību; 4) lielākoties negatīvi vērtējumi (izņemot “miloša” māte) uzrunā dusmu un naidīguma komponenti piesaistē.

6. Atsevišķs oriģināls pētnieciskais jautājums saistījās ar projektīvo zīmējumu izmantošanas iespējām pieaugušo piesaistes izpētē. Salīdzināju piesaistes objekta projektīvo zīmējumu atšķirības dažādas piesaistes stilu kategorijās, par pamatu ņemot Piesaistes stilu aptaujas klasifikāciju:

1) atkarīgas/drošas piesaistes kategorijai tipiski ir lakoniski, pabeigti cilvēku vai simboliski zīmējumi ar emocionāli pozitīvu noskaņu; 2) ambivalento piesaistes kategoriju raksturo vairāk laboti vai sadrumstaloti, vienlaikus pretrunīgi un neviennozīmīgi zīmējumi. Piesaistes attiecību nozīmes īpašu vērtēšanu atspoguļo simbolisku debess ķermeņu zīmēšana; 3) izvairīgo piesaistes kategoriju pārstāv emocionāli neitrāli, vairāk simboliski vai abstrakti zīmējumi, iespējams, tādējādi izvairoties no kontakta ar emocijām un samazinot piesaistes attiecību nozīmi. Piesaistes objekts var būt nedzīvs, kā arī salīdzinoši retāk attēlots kā cilvēks; 4) naidīgas piesaistes kategorijā nevēro simbolismu un abstrakciju. Piesaistes objekts zīmēts biežāk kā cilvēks, taču deformēts vai

kroplīgs, atspoguļojot dusmas pret piesaistes objektu. Tomēr zīmējumos vērojami emocionāli akcenti, kādu nebija izvairīgi piesaistītajiem. Patreizējā pētniecības etapā uzskatu par pamatotu projektīvo zīmējumu kā papildus metodes izmantošanu piesaistes izpētē. Šī pētījuma daļa un izdarītie secinājumi ir īpaši zinātniski novatoriski pasaules pētījumu kontekstā.

Runājot par pētījuma ierobežojumiem, jāmin kliniski orientētu metožu (ar uzsvāru uz nedrošas piesaistes izpēti) izmantošana ne-kliniskā izlasē. Iespējams, ka caurmēra populācijā metode nedod tik precīzu informāciju, kā tas varētu būt specifisku personības traucējumu gadījumos. Es vērtēju, ka Savstarpējās piesaistes aptauja ir drīzāk specifiska, nekā vispārīga pētniecības metode. Turpmākos pētījumos varētu fokusēties uz šaurākām vecumu grupām, iespējams, rezultāti vestu pie papildus secinājumiem. Palielinot pētāmās izlases apjomu un uzlabojot tulkoto metožu iekšējo saskaņotību, varētu konstatēt ciešākas sakarības vispārīgāku secinājumu izdarīšanai. Arī zīmējumu metodi jāattīsta plašākās respondentu grupās. Interesants pētījumu virziens varētu būt piesaistes izpēte tiem pieaugušajiem, kuriem nav piesaistes objekta, kā arī neklasificējamo gadījumu analīze.

Kopumā pētījuma rezultāti apstiprina pašnovērtējuma metožu lietojamību pieaugušo piesaistes izpētē. Empīriskais pētījums labi apraksta pieaugušo piesaistes teorētisko modeli. Piesaistes stilu un vēstures aptauja un projektīvo zīmējumu metode sniedz profesionāliem psihologiem nozīmīgu papildus informāciju piesaistes stila identificēšanai, bet ikvienam citam — vērtīgas atziņas savu patreizējo attiecību izpratnei un pilnveidošanai.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

- Ainsworth, M. D. S., Bell, S. M., & Stayton, D. J. (1971). Individual differences in strange situation behavior of one-year-olds. In H. R. Schaffer (Ed.), The origins of human social relations. (pp. 17 – 57). San Diego, CA: Academic Press.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). Patterns of Attachment: a psychological study of the Strange Situation. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Ainsworth, M. D. S., Bowlby, J. (1991). An Ethological Approach to Personality Development. American Psychologist, 46 (4), 333 – 341.
- Bakermans – Kranenburg, M. J., & Van Ijzendoorn, M. H. (1993). A psychometric study of the Adult Attachment Interview: Reliability and discriminant validity. Developmental Psychology, 29, 870 – 879.
- Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. Journal of Social and Personal Relationships, 7, 147 – 178.
- Bartholomew, K., Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults. Journal of Personality and Social Psychology, 61, 226 – 244.
- Becker, T., & Billings, R.S. (1997). Validity of Scores on Three Attachment Style Scales: Exploratory and Confirmatory Evidence. Educational & Psychological Measurement, 57 (3), 477 – 493.
- Benoit, D., & Parker, K. (1994). Stability and transmission of attachment across three generations. Child Development, 65, 1444 – 1456.
- Bite, I. (2000). Childhood abuse, trauma symptoms and attachment styles in young female Latvians. New Developments in Psychology in the Baltics: Theory and Practice. Proceedings of the IV International Baltic Psychology Conference, 81 – 92.
- Bite, I. (2002). Saistība starp pieaugušo piesaistes veidiem, bērnības vardarbības pieredzi un vardarbību partnerattiecībās. Npublicēta doktora disertācija, Latvijas Universitātes Pedagoģijas un psiholoģijas fakultāte, Rīga.
- Blehar, M. C., Lieberman, A. F., & Ainsworth, M. D. S. (1977). Early face-to-face interaction and its relation to later infant-mother attachment. Child Development, 48, 182 – 194.
- Bower, B. (1997). U. S. Survey Explores Relationship Styles. Journal of Personality and Social Psychology, 152 (20), 309.
- Bowlby, J. (1969). Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment. New York: Basic Books.

- Bowlby, J. (1973). Attachment and loss: Vol. 2. Separation. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1980). Attachment and loss: Vol. 3. Loss. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1988). A Secure Base: Parent – child attachment and healthy human development. New York: Basic Books.
- Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. R. (1998). Self – Report Measurement of Adult Attachment: An Integrative Overview. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Ed.), Attachment theory and close relationships. (pp. 46 – 76). New York: Guilford Press.
- Campos, J. J., Barrett, K. C., Lamb, M. E., Goldsmith, H. H., & Stenberg, C. (1983). Socioemotional development. In M. M. Haith & J. J. Campos (Eds.), Handbook of child psychology: Vol. 2. Infancy and psychobiology. New York: Willey.
- Cohn, D. A., & Silver, D. H. (1992). Working models of childhood attachment and couple relationships. Journal of Family Issues, 13 (4), 432 – 449.
- Cole, H., & Kobak, R. (in press). Attachment processes in depression and eating disorders. Journal of Consulting and Clinical Psychology.
- Collins, N. L., & Read, S. I. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. Journal of Personality and Social Psychology, 58, 644 – 663.
- Crittenden, P. A. (1985). Maltreated infants: Vulnerability and resilience. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 26, 85 – 96.
- Crittenden, P. (1988). Relationships at risk. In J. Belsky & T. Nezworski (Eds.), Clinical implications of attachment. (pp. 136 – 174). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- De Haas, M., & Bakermans — Kranenburg, M.J. (1994). The Adult Attachment Interview and Questionnaires for Attachment Style, Temperament, and Memories of Parental Behavior. Journal of Genetic Psychology, 155 (4), 471 – 488.
- Del Carmen, R., & Huffman, L. (1996). Epilogue: Bringing the Gap Between Research on Attachment and Psychopathology. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 64(2), 291 – 294.
- Egeland, B., & Sroufe, L. A. (1981). Attachment and early maltreatment. Child Development, 52, 44 – 52.
- Fox, N. A. (1995). Of the Way We Were: Adult Memories About Attachment Experiences and Their Role in Determining Infant – Parent Relationships: A Commentary on van Ijzendoorn. Psychological Bulletin, 117 (3), 404 – 410.

- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as attachment process. Journal of Personality and Social Psychology, 52, 511 – 524.
- Hesse, E. (1996). Discourse, memory and the Adult Attachment Interview: A note with emphasis on the emerging Cannot Classify category. Infant Health Journal, 17, 4 – 11.
- Klagsbrun, M., & Bowlby, J. (1976). Responses to separation from parents: A clinical test for young children. British Journal of Projective Psychology and Personality Study, 21, 7 – 27.
- Londerville, S., & Main, M. (1981). Security of attachment, compliance, and maternal training methods in the second year of life. Developmental Psychology, 17, 289 – 299.
- Lyddon, W.J., & Bradford, E. (1993). Assessing Adolescent and Adult Attachment: a Review of Current Self — Report Measures. Journal of Counseling & Development, 71 (4), 390 – 395.
- Main, M., & Stadtman, J. (1981). Infant response to rejection of physical contact by the mother: Aggression, avoidance and conflict. Journal of the American Academy of Child Psychiatry, 20, 292 – 307.
- Main, M., & Goldwyn, R. (1984). Predicting rejection of her infant from mother's representation of her own experience: Implications for the abused – abusing intergenerational cycle. Child Abuse and Neglect, 8, 203– 217.
- Main, M., Kaplan, N., & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: a move to level of representation. In I. Bretherton & E. Waters (Eds.), Growing points of attachment theory and research. Monographs of the Society of Research in Child Development, vol. 50, (1 – 2), 66 – 106.
- Main, M., & Solomon, J. (1986). Discovery of a disorganized/disoriented attachment pattern. In T. B. Brazelton (Ed.), Affective development in infancy. (pp. 95 – 124). Norwood: Ablex.
- Main, M., Cassidy, J. (1988). Categories of response to reunion with the parent at age 6: Predictable from infant attachment classifications and stable over a 1 – month period. Developmental Psychology, 24, 415 – 426.
- Main, M., & Solomon, J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganized/ disoriented during Ainsworth strange situation. In M. Greenberg, D Cichetti, & M. Cummings (Eds.), Attachment in the preschool years. (pp. 161 – 182). Chicago: University of Chicago Press.
- Main, M. (1995). Attachment: Overview, with implications for clinical work. In S. Goldberg, R. Muir, & J. Kerr (Eds.), Attachment theory: Social, developmental and clinical perspectives. Hillsdale, NJ: Analytic Press.

- Main, M. (1996). Introduction to the Special Section on Attachment and Psychopathology: 2. Overview of the Field of Attachment. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 64 (2), 237 – 243.
- Mandler, J. M. (1983). Representation. In J. H. Flavell & E. M. Markman (Eds.), Cognitive development. P. H. Mussen (Series Ed.), Handbook of Child Psychology. New York: Willey.
- Martinson, B. (2001). Mother's Attachment model and Parenting Philosophy: Links and Practical Implications. New Developments in Psychology in the Baltics: Theory and Practice. Proceedings of the IV International Baltic Psychology Conference, 47 – 57.
- Melges, F. T., & Swartz, M. S. (1989). Oscillations of attachment in borderline personality disorder. American Journal of Psychiatry, 146, 1115 – 1120.
- Mickelson, Kessler, & Shever. (1997). Adult attachment in a nationally representative sample. Journal of Personality and Social Psychology, 73, 1092 – 1106.
- Pettem, O., West, M., Mahoney, A., Keller, A. (1993). Depression and Attachment Problems. Journal of Psychiatry and Neuroscience, 18(2), 78 – 81.
- Pianta, R., Egeland, B., & Sroufe, L. A. (1990). Maternal stress and children's development: Prediction of school outcomes and identification of protective factors. In J. E. Rolf, A. Masten (Eds.), Risk and protective factors in the development of psychopathology. (pp. 215 – 235). Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Roggman, L. A., Langlois, J. H., & Hubbs – Tait, L. (1987). Mothers, infants, and toys: Social play correlates of attachment. Infant Behavior and Development, 10, 233 – 237.
- Rutter, M. (1995). Clinical Implications of Attachment Concepts: Retrospect & Prospect. Journal of Clinical Psychology and Psychiatry, 36 (4), 549 – 571.
- Sack, A., Sperling, M. B., Fagen, G., & Foelsch, P. (1996). Attachment style, history, and behavioral contrasts for a borderline and normal sample. Journal of Personality Disorders, 10(1), 88 – 102.
- Scharfe, E., & Bartholomew, K. (1994). Reliability and stability of adult attachment patterns. Personal Relationships, 1, 23 – 43.
- Schneider – Rosen, K., & Rothbaum, F. (1993). Quality of Parental Caregiving and Security of Attachment. Developmental Psychology, 29 (2), 358 – 367.
- Shaver, P. R., & Norman, A. J. (1995). Attachment theory and counseling psychology: a commentary. Counseling Psychology, 23 (3), 491 – 501.
- Solomon, J., George, C., & De Jong, A. (1995). Children classified as controlling at age six: Evidence for disorganized representational strategies and

- aggression at home and at school. Development and Psychopathology, 7, 447 – 463.
- Spangler, G., & Grossmann, K. E. (1993). Biobehavioral organization of securely and insecurely attached infants. Child Development, 64, 1439 – 1450.
- Sperling, M. B., & Berman, W. H. (1991). An attachment classification of desperate love. Journal of Personality Assessment, 56 (1), 45 – 55.
- Sperling, M. B., Sharp, J. L., & Fishler, P. H. (1991). On the nature of attachment in a borderline population: A preliminary investigation. Psychological Reports, 68, 543 – 546.
- Sperling, M. B., Berman, W. H., & Fagen, G. (1992). Classification of adult attachment: An integrative taxonomy from attachment and psychoanalytic theories. Journal of Personality Assessment, 5, 239 – 247.
- Sperling, M. B., Foelsch, P., & Grace, C. (1996). Measuring Adult Attachment: Are Self-Report Instruments Congruent? Journal of Personality Assessment, 67(1), 37-51.
- Sroufe, L. A., & Fleeson. (1986). Attachment and the construction of relationships. In W. Hartup & Z. Rubin (Eds.), Relationships and Development. (pp. 51 – 57). Hillside, NJ: Erlbaum.
- Sroufe, L. A. (1988). The role of infant – caregiver attachment in development. In J. Belsky & T. Nezworski (Eds.), Clinical implications of attachment. (pp 51 – 71). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Stein, H. (1998). What Do Adult Attachment Scales Measure? Bulletin of the Menninger Clinic, 62 (1), 33 – 48.
- Tenne, D. (1998). Pirmskolas vecuma bērnu pašizjūtas specifika bērnu namā. Doktora disertācija, Latvijas Universitātes Pedagoģijas un Psiholoģijas institūts, Rīga.
- Van Ijzendoorn, M. H. (1995). Adult attachment representations, parental responsiveness, and infant attachment: A meta-analysis on the predictive validity of the Adult Attachment Interview. Psychological Bulletin, 117, 387– 403.
- Van Ijzendoorn, M. H., & Bakermans – Kranenburg, M. J. (1996). Attachment representations in mothers, fathers, adolescents, and clinical groups: A meta-analytic search for normative data. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 64, 8 – 21.
- Vondra, J. I., Shaw, D. S., & Kevenides, M. C. (1995). Predicting Infant Attachment Classification from Multiple, Contemporaneous Measures of Maternal Care. Infant Behavior and Development, 18 (4), 415 – 425.

- Waters, E., Merrick, S. K., Albersheim, L., & Treboux, D. (2000). Attachment security from infancy to early adulthood: A 20-year longitudinal study. Paper presented at the biennial meeting of the Society for Research in Child Development, Indianapolis, Indiana.
- Waters, E., Weinfield, N. S., & Hamilton, C., E. (2000). The stability of attachment security from infancy to adolescence and early adulthood. Child Development, 71 (3), 703 – 706.
- Watson, J. S. (1972). Smiling, cooing and “the game”. Merrill-Palmer Quarterly, 18, 323 – 340.
- Weiss, R. S. (1982). Attachment in adult life. In C. M. Parkers & J. Stevenson – Hinde (Eds.), The place of attachment in human behaviour. (pp. 171 – 184). New York: Basic Books.
- West, M., Sheldon, A., & Reiffer, L. (1987). An approach to the delineation of adult attachment: Scale development and reliability. Journal of Nervous and Mental Disease, 175, 738 – 741.
- West, M. L., & Sheldon – Keller, A., E. (1994). The Measurement Of Adult Attachment. In Patterns of Relating: An Adult Attachment Perspective. (pp. 95–117, 175 – 177). New York: Guilford.
- Winnicott, D. W. (1990). The Maturation Processes and the Facilitating Environment. (pp. 37 – 56). London: H. Karnac Books Ltd.

PIELIKUMI

1.tab. Piesaistes stilu salīdzinājums pētāmajā izlasē pēc t-kritērija vīriešiem un sievietēm.

		1. Vīrieši (n=43)		2. Sievietes (n=93)		
Piesaistes stili		X vidējais	Standart- novirze	X vidējais	Standart- novirze	t
Attiecību aptauja	Drošs	4.37	1.38	4.74	1.58	- 1.32
	Bailīgs	3.37	1.74	3.47	1.86	- .28
	Pārņemts	3.42	1.76	3.27	1.70	.45
	Noraidošs	4.12	2.03	3.87	1.91	.66
Piesaistes stilu aptauja	Atkarīgs	4.81	1.89	5.16	1.50	- 1.15
	Naidīgs	3.05	1.49	2.70	1.20	1.41
	Ambivalents	3.34	1.76	3.32	1.62	.08
	Izvairīgs	3.49	1.77	3.65	1.64	- .50
Savstarpējās pies. aptauja	Uzmāc. aprūpēš.	3.45	.67	3.29	.59	1.34
	Dusmigā aizieš.	2.54	.70	2.55	.57	- .13
	Uzmāc. aprūpes mekl.	2.45	.58	2.48	.64	- .21
	Uzmāc. pašpalīdzība	2.58	.52	2.41	.58	1.63

1. Šeit ir četri cilvēku attiecību stilu apraksti. Lūdzu, izlasiet katru aprakstu un apvelciet atbilstošo burtu tam attiecību stilam, kurš vislabāk apraksta Jūs vai ir visatbilstošākais veidam, kāds jūs esat savās tuvajās attiecībās.

- A.** Es viegli nodibinu emocionālu tuvību ar cilvēkiem. Es jūtos labi, kad paļaujos uz viņiem, kā arī tad, kad viņi paļaujas uz mani. Es neuztraucos, ka varu palikt viens vai, ka citi mani nepieņems.
- B.** Man nav viegli veidot tuvas attiecības ar cilvēkiem. Es vēlos emocionāli tuvas attiecības, bet man ir grūti pilnībā uzticēties vai būt atkarīgam no citiem. Es uztraucos par to, ka varu tikt sāpināts, ja atļaušu sev pārāk pietuvināties citiem.
- C.** Es vēlos pilnīgu emocionālu tuvību ar citiem, taču bieži man liekas, ka citi negrib būt tik tuvi, cik es to vēlētos. Es nejūtos labi, ja man nav emocionāli tuvu attiecību, bet dažreiz es uztraucos, ka neesmu citiem tik nozīmīgs, cik viņi ir nozīmīgi man.
- D.** Es jūtos labi bez emocionāli tuvām attiecībām. Man ir ļoti svarīgi justies neatkarīgam un apzināties, ka pats ar visu tieku galā, un man labāk patīk būt neatkarīgam no citiem, tāpat kā nevēlos, lai citi būtu atkarīgi no manis.

2. Lūdzu, novērtējiet katru no attiecību stiliem atbilstoši tam, cik lielā mērā tas raksturo jūsu attiecības ar cilvēkiem. Apvelciet aplīti ap atbilstošo ciparu.

	Nemaz neraksturo mani		Daļēji raksturo mani			Ļoti līdzīgi man	
Stils A	1	2	3	4	5	6	7
Stils B	1	2	3	4	5	6	7
Stils C	1	2	3	4	5	6	7
Stils D	1	2	3	4	5	6	7

Zemāk atrodas divas skalas, kuras apraksta dažādus pieķeršanās stilus attiecībā. Lai sasniegtu šīs aptaujas mērķi, Jums vajadzētu domāt par pieķeršanos, kas ietver jebkura veida nozīmīgu draudzību, bet ne seksuālas attiecības. Mēģiniet iztēloties Jūsu NESENĀKO pieķeršanās stilu nozīmīgās draudzībās, protams apzinoties, ka starp nozīmīgām draudzībām pastāv kvalitatīvas atšķirības.

Vispirms izlasiet pirmās četras rindkopas. Tad, saskaņā ar zemāk esošo skalu, izvēlieties skaitli no 1 līdz 9, pēc kārtas novērtējot, cik lielā mērā katrs stils raksturo Jūsu NESENĀKO pieķeršanās stilu nozīmīgā draudzībā. Pēc tam atzīmējiet ar krustiņu vienu stilu, kurš vislabāk raksturo Jūsu pieķeršanos nozīmīgās draudzībās, pat ja neviens no tiem nav pilnīgi precīzs.

nemaz	nedaudz	vidēji	ļoti	pilnībā				
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Novērtējums	Visprecīzākais apraksts (izvēlieties tikai vienu)
-------------	--

Es mēģinu izvairīties no tuvām draudzībām, jo tās var novest pie vilšanās vai sāpīnāt. Labāk es vairāk paļaujos uz sevi un nekļūstu pārāk tuvs ar citiem.

.....
-------	-------

Es tiecos veidot ļoti ciešas draudzības. Man patīk būt atkarīgam no otra un just ciešu tuvību draudzībās.

.....
-------	-------

Es veidoju draudzības, kurās bieži esmu dusmīgs. Es viegli kļūstu aizkaitināts un dažkārt neuzticos saviem draugiem.

.....
-------	-------

Es draudzībās bieži jūtos dusmīgs, bet es arī vēlos būt atkarīgs un tuvs ar otru cilvēku. Es it kā svārstos starp vēlēšanos pēc tuvības un aizkaitinātību, neērtību, ja kļūstu pārāk tuvs ar citiem.

.....
-------	-------

Apakšējā skala attiecas uz Jūsu jūtām un domām, kad veidojas nozīmīgas draudzības. Abos skalas galos ir pretēji apraksti. Skaitlis 5 izsaka abu aprakstu vienmērīgu sajaukumu. Apvelciet uz skalas skaitli no 1 līdz 9, atkarībā no tā, kurš atspoguļo Jūsu pieredzi vislabāk.

Es uztraucos par draudzību veidošanu. Es bieži raizējos par to un draudzības neveidojas viegli. Pat ja šķiet, ka viss notiek labi, es tomēr jūtos nedrošs par to nākotni.

Es neuztraucos par attiecību veidošanu. Es neraizējos par tām un tās veidojas viegli. Es jūtos drošs par to nākotni.

(seksuālās attiecības)

Zemāk atrodas divas skalas, kuras apraksta dažādus pieķeršanās stilus attiecībās. Lai sasniegtu šīs aptaujas mērķi, Jums vajadzētu domāt par pieķeršanos tikai nozīmīgās tuvās seksuālās attiecībās, nevis draudzībā. Mēģiniet iztēloties Jūsu NESENĀKO pieķeršanās stilu nozīmīgās tuvās seksuālās attiecībās, protams apzinoties, ka starp nozīmīgām tuvām seksuālām attiecībām pastāv kvalitatīvas atšķirības.

Vispirms izlasiet pirmās četras rindkopas. Tad, saskaņā ar zemāk esošo skalu, izvēlieties skaitli no 1 līdz 9, pēc kārtas novērtējot, cik lielā mērā katrs stils raksturo Jūsu NESENĀKO pieķeršanās stilu nozīmīgās tuvās seksuālās attiecībās. Pēc tam atzīmējiet ar krustiņu vienu stilu, kurš vislabāk raksturo Jūsu pieķeršanos nozīmīgās tuvās seksuālās attiecībās, pat ja neviens no tiem nav pilnīgi precīzs.

nemaz nedaudz vidēji ļoti pilnībā
—, —, —, —, —, —, —, —, —
1 2 3 4 5 6 7 8 9

Novērtējums Visprecīzākais apraksts
(izvēlieties tikai vienu)

Es mēģinu izvairīties no tuvām seksuālām attiecībām, jo tās var novest pie vilšanās vai sāpināt. Labāk es vairāk paļaujos uz sevi un neiesaistos seksuālās attiecībās ar citiem.

.....

Es tiecos veidot ļoti tuvas seksuālas attiecības. Man patik būt atkarīgam no otra un just ciešu tuvību seksuālās attiecībās.

.....

Es veidoju tuvas seksuālas attiecības, kurās bieži esmu dusmīgs. Es viegli kļūstu aizkaitināts un seksuālās attiecībās dažkārt neuzticīgs.

.....

Es tuvās seksuālās attiecībās bieži jūtos dusmīgs, bet es arī vēlos būt atkarīgs un tuvs ar otru cilvēku. Es it kā svārstos starp vēlēšanos pēc tuvības un aizkaitinātību, neērtību, ja kļūstu pārāk tuvs ar citiem.

.....

Apakšējā skala attiecas uz Jūsu jūtām un domām, kad veidojas nozīmīgas tuvas seksuālas attiecības. Abos skalas galos ir pretēji apraksti. Skaitlis 5 izsaka abu aprakstu vienmērīgu sajaukumu. Apvelciet uz skalas skaitli no 1 līdz 9, atkarībā no tā, kurš atspoguļo Jūsu pieredzi vislabāk.

Es uztraucos par savu seksuālu attiecību veidošanu. Es bieži raizējos par tām un tās nenotiek viegli. Pat ja šķiet, ka viss notiek labi, es tomēr jūtos nedrošs par to nākotni.

Es neuztraucos par savu seksuālu attiecību veidošanu. Es neraizējos par tām un tās veidojas viegli. Es jūtos drošs par to nākotni.

(māte)

Zemāk atrodas divas skalas, kuras apraksta dažādus pieķeršanās stilus attiecībā. Lai sasniegtu šīs aptaujas mērķi, Jums vajadzētu domāt par pieķeršanos savai mātei. Mēģiniet iztēloties Jūsu NESENAKO pieķeršanās stilu Jūsu mātei. (Piezīme: Ja Jūsu māte ir mirusi vai arī Jūs ar viņu neesat ticis pēdējā gada laikā, neizpildiet šo aptauju un pārejiet pie nākamās lapas).

Vispirms izlasiet pirmās četras rindkopas. Tad, saskaņā ar zemāk esošo skalu, izvēlieties skaitli no 1 līdz 9, pēc kārtas novērtējot, cik lielā mērā katrs stils raksturo Jūsu NESENAKO pieķeršanās stilu Jūsu mātei. Pēc tam atzīmējiet ar krustiņu vienu stilu, kurš vislabāk raksturo Jūsu pieķeršanos Jūsu mātei, pat ja neviens no tiem nav pilnīgi precīzs.

nemaz nedaudz vidēji ļoti pilnībā
1 2 3 4 5 6 7 8 9

Novērtējums Visprecizākais apraksts
(izvēlieties tikai vienu)

Es mēģinu izvairīties no tuvām attiecībām ar savu māti, jo tās var novest pie vilšanās vai sāpīnāt. Labāk es vairāk paļaujos uz sevi un nekļūstu pārāk tuvs ar viņu.

.....

Es tiecos veidot ļoti tuvas attiecības ar savu māti. Man patīk būt atkarīgam no viņas un just ciešu tuvību attiecībās ar viņu.

.....

Es veidoju ar savu māti attiecības, kurās bieži esmu dusmīgs. Es viegli kļūstu aizkaitināts un dažkārt neuzticos savās attiecībās ar māti.

.....

Es attiecībās ar savu māti bieži jūtos dusmīgs, bet es arī vēlos būt atkarīgs un tuvs ar viņu. Es it kā svārstos starp vēlēšanos pēc tuvības un aizkaitinātību, neērtību, ja kļūstu pārāk tuvs ar viņu.

.....

Apakšējā skala attiecas uz Jūsu jūtām un domām par pieķeršanos Jūsu mātei. Abos skalas galos ir pretēji apraksti. Skaitlis 5 izsaka abu aprakstu vienmērīgu sajaukumu. Apvelciet uz skalas skaitli no 1 līdz 9, atkarībā no tā, kurš atspoguļo Jūsu pieredzi vislabāk.

Es uztraucos par attiecībām ar savu māti. Es bieži raizējos par tām un attiecības neveidojas viegli. Pat ja šķiet, ka viss notiek labi, es tomēr jūtos nedrošs par to nākotni.

Es neuztraucos par attiecībām ar savu māti. Es neraizējos par tām un tās veidojas viegli.

(tēvs)

Zemāk atrodas divas skalas, kuras apraksta dažādus pieķeršanās stilus attiecībā. Lai sasniegtu šīs aptaujas mērķi, Jums vajadzētu domāt par pieķeršanos savam tēvam. Mēģiniet iztēloties Jūsu NESENĀKO pieķeršanās stilu Jūsu tēvam. (Piezīme: Ja Jūsu tēvs ir miris vai arī Jūs ar viņu neesat ticis pēdējā gada laikā, neizpildiet šo aptauju un pārejiet pie nākamās lapas).

Vispirms izlasiet pirmās četras rindkopas. Tad, saskaņā ar zemāk esošo skalu, izvēlieties skaitli no 1 līdz 9, pēc kārtas novērtējot, cik lielā mērā katrs stils raksturo Jūsu NESENĀKO pieķeršanās stilu Jūsu tēvam. Pēc tam atzīmējiet ar krustiņu vienu stilu, kurš vislabāk raksturo Jūsu pieķeršanos Jūsu tēvam, pat ja neviens no tiem nav pilnīgi precīzs.

nemaz nedaudz vidēji ļoti pilnībā
1 2 3 4 5 6 7 8 9

Novērtējums Visprecizākais apraksts
(izvēlieties tikai vienu)

Es mēģinu izvairīties no tuvām attiecībām ar savu tēvu, jo tās var novest pie vilšanās vai sāpīnāt. Labāk es vairāk paļaujos uz sevi un nekļūstu pārāk tuvs ar viņu.

.....

Es tiecos veidot ļoti tuvas attiecības ar savu tēvu. Man patīk būt atkarīgam no viņa un just ciešu tuvību attiecībās ar viņu.

.....

Es veidoju ar savu tēvu attiecības, kurās bieži esmu dusmīgs. Es viegli kļūstu aizkaitināts un dažkārt neuzticos savās attiecībās ar tēvu.

.....

Es attiecībās ar savu tēvu bieži jūtos dusmīgs, bet es arī vēlos būt atkarīgs un tuvs ar viņu. Es it kā svārstos starp vēlēšanos pēc tuvības un aizkaitinātību, neērtību, ja kļūstu pārāk tuvs ar viņu.

.....

Apakšējā skala attiecas uz Jūsu jūtām un domām par pieķeršanos Jūsu tēvam. Abos skalas galos ir pretēji apraksti. Skaitlis 5 izsaka abu aprakstu vienmērīgu sajaukumu. Apvelciet uz skalas skaitli no 1 līdz 9, atkarībā no tā, kurš atspoguļo Jūsu pieredzi vislabāk.

Es uztraucos par attiecībām ar savu tēvu. Es bieži raizējos par tām un attiecības neveidojas viegli. Pat ja šķiet, ka viss notiek labi, es tomēr jūtos nedrošs par to nākotni.

Es neuztraucos par attiecībām ar savu tēvu. Es neraizējos par tām un tās veidojas viegli.

INSTRUKCIJAS

Turpmākajās lappusēs Jūs atradīsiet rindu apgalvojumu. Katrā atsevišķajā gadījumā, lūdzu izvērtējiet, cik lielā mērā Jūs piekrītat, ka apgalvojums raksturo Jūs.

Aplūkojiet sekojošus piemērus:

	Pilnībā nepiekrītu				Pilnībā piekrītu
1. Ballītēs man patīk runāt ar visiem	1	2	3	4	5
2. Man patīk daudz laika pavadīt vienatnē	1	2	3	4	5

Persona, kura pirmajā apgalvojumā atbild ar "5", norāda, ka viņš/ viņa pilnībā piekrīt apgalvojumam "Ballītēs man patīk runāt ar visiem". Otrajā piemērā viņš/ viņa nepiekrīt apgalvojumam "Man patīk daudz laika pavadīt vienatnē". Jūs drīkstat apvilkt atšķirīgus skaitļus preti katram dotajam apgalvojumam.

Šajā aptaujā Jūs atradīsiet jautājumus par Jūsu attiecībām ar ar vienu īpašu cilvēku Jūsu dzīvē. Mēs šo īpašo cilvēku saucam par "pieķeršanās objektu". Ar pieķeršanās objektu mēs saprotam:

- Visticamāk cilvēku, ar kuru Jūs kopā dzīvojat vai kuru mīlat.
- Cilvēku, pie kura Jūs visticamāk grieztos pēc atbalsta, palīdzības, padoma, mīlestības vai sapratnes.
- Cilvēku, no kura Jūs iespējams varētu būt atkarīgs un kurš varētu būt atkarīgs no Jums dažās lietās.

Jūsu pieķeršanās objekts var būt Jūsu vīrs vai sieva, draugs vai draudzene vai cits īpašs draugs. Jūsu dzīvē var būt vairāki cilvēki, ar kuriem Jūs esat tuvs vai arī var būt grūti atrast vienu cilvēku, kurš Jums nozīmē tik daudz.

Lai atbildētu uz sekojošajiem jautājumiem, domājiet par to cilvēku, ar kuru tieši šobrīd jūtaties vistuvākais. Šis cilvēks ir Jūsu pieķeršanās objekts, pat ja apraksti Jums nešķiet pilnīgi precīzi.

Vai patreiz Jūsu dzīvē ir tāds cilvēks, kuru Jūs uzskatītu par savu pieķeršanās objektu?

..... Jā Nē

Attiecības ar Jūsu pieķeršanās objektu:

Mans pieķeršanās objekts ir mans

Jautājumi par Jūsu attiecībām ar Jūsu pieķeršanās objektu sāksies nākošajā lapā. Lūdzu, padomājiet par katru jautājumu un atbildiet rūpīgi. Neraizējieties, ja uz dažiem jautājumiem ir grūti atbildēt precīzi. Atbildiet, cik labi varat un uzticieties saviem spriedumiem.

Atcerieties, ka šī aptauja nav tests; nav pareizu vai nepareizu atbilžu. Jautājumi vienkārši apraksta dažādas attiecības. Paldies par Jūsu palīdzību.

LŪDZU TURPINIET NĀKOŠAJĀ LAPPUSĒ

	1 pilnīgi nepiekrītu	2 nepiekrītu	3 daļēji piekrītu un daļēji nepiekrītu	4 piekrītu	5 pilnīgi piekrītu
1. Es vērsos pie sava pieķeršanās objekta dažādu iemeslu pēc, ieskaitot atbalstu un mierinājumu.....	1	2	3	4	5
2. Es vēlos, lai manās attiecībās ar pieķeršanās objektu būtu mazāk dusmu.....	1	2	3	4	5
3. Es vērtēju mana pieķeršanās objekta vajadzības augstāk nekā savējās	1	2	3	4	5
4. Es kļūstu neapmierināts, ja mans pieķeršanās objekts nav ar mani kopā tik daudz, cik es to vēlētos	1	2	3	4	5
5. Es jūtu, ka vislabāk ir nebūt atkarīgam no mana pieķeršanās objekta	1	2	3	4	5
6. Es vēlos kļūt tuvs ar savu pieķeršanās objektu, bet es izturos atturīgi	1	2	3	4	5
7. Es bieži jūtos pārāk atkarīgs no sava pieķeršanās objekta	1	2	3	4	5
8. Es nespēju nodoties darbam, ja manam pieķeršanās objektam ir problēmas	1	2	3	4	5
9. Man sagādā prieku rūpēšanās par manu pieķeršanās objektu.....	1	2	3	4	5
10. Es neiebilstu, kad mans pieķeršanās objekts dodas prom uz dažām dienām.....	1	2	3	4	5
11. Esmu pārliecināts, ka mans pieķeršanās objekts mēģinās saprast manas jūtas	1	2	3	4	5
12. Es vēlētos, lai es varētu atkal būt bērns un pieķeršanās objekts rūpētos par mani.....	1	2	3	4	5
13. Es uztraucos, ka mans pieķeršanās objekts pievils mani	1	2	3	4	5
14. Es negribētu, ka mans pieķeršanās objekts paļaujas uz mani	1	2	3	4	5
15. Es apvainojos, kad mans pieķeršanās objekts pavada laiku atsevišķi no manis.....	1	2	3	4	5
16. Man ir nepieciešams, lai pieķeršanās objekts būtu ar mani, kad esmu satraukts.....	1	2	3	4	5
17. Savu problēmu risināšanā es paļaujos uz sevi, nevis savu pieķeršanās objektu.....	1	2	3	4	5
18. Kad esmu satraukts, es paļaujos, ka mans pieķeršanās objekts būs ar mani, lai mani uzklausītu.....	1	2	3	4	5
19. Es parasti apspriežu savas problēmas un rūpes ar savu pieķeršanās objektu.....	1	2	3	4	5
20. Es jūtos pamests, kad mans pieķeršanās objekts ir projām dažas dienas	1	2	3	4	5

1 pilnīgi nepiekrītu	2 nepiekrītu	3 daļēji piekrītu un daļēji nepiekrītu	4 piekrītu	5 pilnīgi piekrītu	
21. Man ir šausmīgas bailes, ka manas attiecības ar pieķeršanās objektu beigsies	1	2	3	4	5
22. Man nav nepieciešams, lai mans pieķeršanās objekts rūpētos par mani	1	2	3	4	5
23. Šķiet, ka mans pieķeršanās objekts ievēro mani tikai tad, kad es esmu dusmīgs.....	1	2	3	4	5
24. Es pārrunāju lietas ar savu pieķeršanās objektu	1	2	3	4	5
25. Man ir viegli būt sirsnīgam ar manu pieķeršanās objektu.....	1	2	3	4	5
26. Es sagaidu, ka mans pieķeršanās objekts pats parūpēsies par savām problēmām	1	2	3	4	5
27. Es baidos, ka zaudēšu sava pieķeršanās objekta mīlestību	1	2	3	4	5
28. Es jūtos pazudis, ja esmu satraukts un mans pieķeršanās objekts nav tuvumā	1	2	3	4	5
29. Esmu saniknots, ka nesaņemu nekādu atbalstu no mana pieķeršanās objekta.....	1	2	3	4	5
30. Esmu tā pieradis visu darīt pats, ka nejautāju mana pieķeršanās objekta palīdzību	1	2	3	4	5
31. Esmu pārlicināts, ka mans pieķeršanās objekts vienmēr mīlēs mani.....	1	2	3	4	5
32. Es neesmu drošs, kā man vajadzētu rīkoties, pirms neaprunājos ar savu pieķeršanās objektu.....	1	2	3	4	5
33. Bez mana pieķeršanās objekta es būtu bezpalīdzīgs.....	1	2	3	4	5
34. Situācijai jābūt patiesi sliktai, lai es lūgtu mana pieķeršanās objekta palīdzību.....	1	2	3	4	5
35. Es esmu patiešām dusmīgs uz manu pieķeršanās objektu, jo domāju, ka viņš/viņa varētu atrast laiku priekš manis	1	2	3	4	5
36. Es bieži esmu dusmīgs uz savu pieķeršanās objektu un nezinu, kādēļ.....	1	2	3	4	5
37. Es jūtu, ka pats grūtākais ir kļūt patstāvīgam	1	2	3	4	5
38. Es jūtos, ka ar mani kaut kas nav kārtībā, jo es esmu atdalīts no mana pieķeršanās objekta	1	2	3	4	5
39. Es pārlietu neuztraucos par manu pieķeršanās objektu	1	2	3	4	5
40. Es neupurēju savas vajadzības mana pieķeršanās objekta labā.....	1	2	3	4	5

1
pilnīgi
nepiekrītu

2
nepiekrītu

3
daļēji piekrītu un
daļēji nepiekrītu

4
piekrītu

5
pilnīgi
piekrītu

41. Mans pieķeršanās objekts vienmēr mani sarūgtina	1	2	3	4	5
42. Kad esmu satraukts, man ir izmisīga vajadzība pēc
mana pieķeršanās objekta tuvuma	1	2	3	4	5
43. Spēja kaut ko darīt mana pieķeršanās objekta labā
ļauj man justies nozīmīgam.....	1	2	3	4	5

Lūdzu atbildi uz jautājumiem, kuri skar tavas attiecības ar **MĀTI** bērnībā.

Vai bērnībā tu un māte kādreiz šķīrāties, tavuprāt, uz ilgāku laiku? ___

Ja jā, tad uz cik ilgu laiku? ___

Kāds bija šķiršanās iemesls? ___

Cik tev toreiz bija gadu? ___

Vai māte kādreiz draudēja tevi pamest vai aizsūtīt projām? ___

Ja jā, cik bieži? ___

Brīdi pārdomā savas attiecības ar māti bērnībā. Kāda tev šķiet viņas attieksme, jūtas un izturēšanās pret tevi?

Kā viņa pret tevi attiecās? (Atzīmē visus atbilstošos.)

mилоši sirsnīgi kritiski aizskaroši

prasīgi stingri ar cieņu uzmanīgi

gādīgi neatsaucīgi saprotoši uzbāzīgi

iejūtīgi neieinteresēti noraidoši pieņemoši

pārlietu aizsargājoši

Kuri no sekojošiem vārdiem vislabāk raksturo tavu māti? (Atzīmē visus atbilstošos.)

laimīga atsaucīga nervoza patīkama

vāja cienījama taisnīga nenobriedusi

pārlicināta par sevi uztraukusies silta auksta

neprognozējama bēdīga, nomākta elastīga naidīga

nedroša stipra netaisnīga jauka, jokus mилоša

nekoncekventa, pretrunīga savtīga

Lūdzu atbildi uz jautājumiem, kuri skar tavas attiecības ar **TĒVU** bērnībā.

Vai bērnībā tu un tēvs kādreiz šķirāties, tavuprāt, uz ilgāku laiku? ___

Ja jā, tad uz cik ilgu laiku? ___

Kāds bija šķiršanās iemesls? ___

Cik tev toreiz bija gadu? ___

Vai tēvs kādreiz draudēja tevi pamest vai aizsūtīt projām? ___

Ja jā, cik bieži? ___

Bridi pārdomā savas attiecības ar tēvu bērnībā. Kāda tev šķiet viņa attieksme, jūtas un izturēšanās pret tevi?

Kā viņš pret tevi attiecās? (Atzīmē visus atbilstošos.)

___miloši ___sirsnīgi ___kritiski ___aizskaroši

___prasīgi ___stingri ___ar cieņu ___uzmanīgi

___gādīgi ___neatsaucīgi ___saprotoši ___uzbāzīgi

___iejūtīgi ___neieinteresēti ___noraidoši ___pieņemoši

___pārlietu aizsargājoši

Kuri no sekojošiem vārdiem vislabāk raksturo tavu tēvu? (Atzīmē visus atbilstošos.)

___laimīgs ___atsaucīgs ___nervozs ___patikams

___vājš ___cienījams ___taisnīgs ___nenobriedis

___pārliecināts par sevi ___uztraucies ___silts ___auksts

___neprognozējams ___bēdīgs, nomākts ___elastīgs ___naidīgs

___nedrošs ___stīprs ___netaisnīgs ___jauks, jokus milošs

___nekonsekvents, pretrunīgs ___savtīgs

Kuri no sekojošiem vārdiem raksturo tavu **VECĀKU** savstarpējās attiecības?

___mīlošas, sirsnīgas ___atturīgas ___varmācīgas ___gādīgas

___laimīgas ___apgrūtinātas ___nelaimīgas ___atbalstošas

___strīdīgas ___apmierinošas ___saspringtas ___ar labu humoru

Vai tavi vecāki kādreiz nedzīvoja kopā vai izšķirās? ___

Ja jā, cik tev toreiz bija gadu? ___

PAPILDUS INFORMĀCIJA

Jūsu vecums (pilni gadi) _____

Jūsu dzimums: vīrietis _____ sieviete _____

Iegūtā izglītība: _____ vidējā

_____ vidējā speciālā

_____ nepabeigta augstākā

_____ augstākā

Jūsu ģimenes stāvoklis: _____ neprecējies _____ reģistrēta laulība

_____ šķīries _____ neregistrēta laulība

Jūs patreiz dzīvojat: _____ viens

_____ kopā ar kādu (piem., vecākiem, draugiem u.c.)

_____ kopā ar savu pieķeršanās objektu

Cik ilgi jūs pazīstat savu pieķeršanās objektu? _____

PALDIES PAR JŪSU ATSAUCĪBU!